CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ

श्रीभगवच्चन्द्रिका

(नेपाली भाषा सहित)

उपनिषत्–पुराण–दर्शनादिग्रंथहरूबाट
वडाकाजी पुष्पराज संकलित

तथा

संशोधक एवं नेपाली भाषानुवादक
साहित्याचार्य प्राध्यापक रामनाथ आचार्य

विक्रम संवत् २०२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ

श्रीभगवच्चन्द्रिका

राजदर्बार नेपाल
२०११

प्रेमानन्दोपहार

बडाकाजी पुष्पराजः

विक्रम संवत २०२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रकाशकः—

बडाकाजी पुष्पराजः

८/३७० वटुटोल, काठमाण्डू

नेपाल ।

सर्वाधिकार सुरक्षित

प्रथम संस्करणम् १००० विक्रम संवत् २०१५

द्वितीय संस्करणम् १००० विक्रम संवत् २०१६

नेपालीटीकासमेतम्

तृतीयसंस्करणम् १००० विक्रम संवत् २०१८

चतुर्थसंस्करणम् १००० विक्रम संवत् २०२१

पञ्चमसंस्करणम् १००० विक्रम संवत् २०२१

मुद्रकः—

श्री ५ को सरकारको छापाखाना

काठमाडौं, नेपाल ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव
नेपाल

नेपालाधिपतिर्देवः श्रीमहेन्द्रो विराजते ।
परसंवित्प्रभापुष्पमिदं तस्मै समर्पये ॥

श्रीमतां सेवकः पुष्पराजः
सम्वत् २०२१ साल

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पञ्चमसंस्करणको वक्तव्य

श्रीभगवच्चन्द्रिकाको पञ्चमसंस्करणमा विशेषगरेर नाना ग्रंथबाट उद्धृत गरिएका भक्ति र ज्ञान प्रतिपादक वाक्य एवं आत्म विचार विषयक वाक्यहरू प्रतिपादन गरिएकाछन् ।

अनुवादक

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महामोहतमःस्तोमकलिताविलचेतसाम् ।
भगवच्चन्द्रिकालोकः कैवल्यपथदर्शकः ॥१॥
इत्याकलय्य विबुधैः संमतिः प्रेषितास्तु यैः ।
नामानीह प्रदर्श्यन्ते तेषां ज्ञानैकचक्षुषाम् ॥२॥

॥ श्री विश्वनाथो विजयतेतराम् ॥

श्री मत्परमहंस परिव्राजकाचार्य श्रोत्रिय ब्रह्मनिष्ठ

श्री १०८ स्वामी त्रिवेणीपुरी जी महाराज न्यायवेदान्ताचार्य

ॐ

अध्यक्ष व संस्थापकः—सन्यास आश्रम, सन्यासीरोड
कनखल, (हरिद्वार) उ० प०

दिनांक.....३०।४।१९६२

श्रीमत्सु विविधशास्त्रगुणगणालंकृतचित्तेषु काजि श्रीपुष्पराजमहोदयेषु, पूतोनारायणाय इति शुभाशीर्वादः स्वीकृतः स्यात् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रिय पुष्पराज ! श्रीमतां तत्रभवतां संगृहीतां श्रीभगवच्चन्द्रिकां समालोच्य चेतोमदीयमानन्दसन्दोहमविन्दत,

मन्ये एतया वहवो मुमुक्षवोऽनादिकालप्रवृत्ताऽज्ञानध्वान्तमुपशमयिष्यन्ति, यथाच श्रीमभिद्: श्रद्धया परमप्रीत्याच पुस्तकानि मे नामसंकेतमुद्दिश्य प्रहितानि तथैव मुमुक्षुभ्यो महात्मभ्य: समर्पितानि–

इति न चिन्त्यम् । अथ च कदाचित् पुण्यभूमिहरिद्वारमभिलक्ष्य यदि भवतामभिगमनशुभावसर: स्यात् तदा आश्रमोऽयं नविस्मर्तव्य: इत्यलंविज्ञेषु श्रीमतां तत्रभवतां शुभचिन्तक:

त्रिवेणीपुरी
संन्यास आश्रम संन्यासी रोड
कनखल हरिद्वार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री द्वारका शारदा पीठम्

श्री द्वारकाधीशचन्द्रमौलीश्वरौ विजयेतेतराम् ।।

श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यवर्य पदवाक्यप्रमाणपारावारवारीण यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारधारणाध्यानसमाध्यष्टाङ्गयोगानुष्ठाननिष्ठ तपश्चर्याचरणचक्रवर्ति अनाद्यविच्छिन्नगुरुपरम्पराप्राप्त षण्मतस्थापनाचार्य सांख्यत्रयप्रतिपादक वैदिकमार्गप्रवर्तक सर्वतन्त्रस्वतन्त्र निखिलनिगमागमसारहृदय श्रीमत्सुधन्वसाम्राज्यप्रतिष्ठापनाचार्य व्याख्यानसिंहासनाधीश्वर श्रीमद्राजाधिराज गुरुभूमण्डलाचार्य चातुर्वर्ण्यशिक्षक गोमतीतीरवासि श्रीपश्चिमाम्नाय श्रीद्वारकाशारदापीठाधीश्वर श्रीमद्जगद्गुरु श्रीशङ्कराचार्य श्री १९०८ श्री

श्रीअभिनवसच्चिदानन्दतीर्थस्वामिभिः

अस्मदत्यन्तप्रियशिष्य श्री ५ महाराजाधिराजानां सहयोगि स्वकीय सचिव श्रीकाजीपुष्पराजानां —————————————— विषये

कालत्रयविरचितनारायणस्मरणसंसूचिताशिषस्समुल्लसन्तुतराम् । श्रीजगद्गुरु श्रीशङ्कराचार्य प्रतिष्ठापित द्वारकाशारदापीठविषयिणी भक्तिरनवधिकश्रेयोनिदानमिति सार्वजनीनमेतत् ।

ता. ९. ५. ६२ दिनीयम्पत्रमत्र भगवच्चन्द्रिकाग्रन्थेन साकमायातम् ।

श्रुतिस्मृत्याद्यनेकग्रन्थपरिशीलनेन रुचिराणां विषयाणां समाकलनमाधाय तत्त्वजिज्ञासूनां मननशीलानां मनोविनोदाय ग्रन्थोयमारचित इति श्लाघनीयतामर्हति ।

सकलसद्गुणालंकृतश्रीनेपालाधीश्वर श्री ५ महाराजाधिराजानां आश्रयेण प्रकाशितो ग्रन्थवरोयं सर्वथा सर्वसमादरणीयो भूयादिति समाकांक्षामः ।

शुभा हार्दिका आशिषस्समुल्लसन्तुतरां यत् भगवतो श्रीद्वारकाधीश श्रीचन्द्रमौलीश्वरयोरनुकम्पाकटाक्षेण श्री ५ महाराजाधिराजस्सामात्यः सपरिवारो राजपरिवारेण साकं आयुरारोग्यैश्वर्यशाली विजयतामिति शम् ।

दुर्वासिपुरम् मैसूर. क्रमांक. ९९४.

Secretary to H.H. Shree
Jagadguru Shankaracharya Maharaj
Shree Sharda Peeth DWARKA

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री जगद्गुरु महासंस्थानं, शारदा पीठम्

श‍ृङ्गेरी–कडूर् (मैसूर् स्टेट्)

Sri Jagadguru Mahasamsthanam,
Sharada Peetham

SRINGERI KADUR (Mysore State)

N. LAKSHMINARAYANA
SASTRY
PRIVATE SECRETARY

OFFICE OF THE
PRIVATE SECRETARY TO HIS HOLINESS
THE JAGADGURU OF SRI SRINGERI MUTT
SRINGERI-KADUR

Camp श‍ृङ्गेरी

Ref. No. 668/62-63 Date १८।१०।१९६२ः

नेपालदेश–महाराजाधिराजस्य सचिव महोदय श्री पुष्पराजेषु विज्ञप्तिः

समासादितं भवतां पत्रं भवत्संकलितं श्रीभगवच्चन्द्रिकानामकं पुस्तकं च। उभयमपि श्रीजगद्गुरुपीठमलंकुर्वतां श्रीमदभिनवविद्यातीर्थ–महास्वामिनां पादकमलयोः समर्पितमभूत्। महता श्रमेण प्राचीनानि बहूनि पुस्तकान्यवलोक्य धार्मिकलोकोपकाराय तेषां सारः संगृहीतः। अस्य पुस्तकस्य अवलोकनेन प्राचीनानां धार्मिकी भावना कथमासीदिति स्पष्टं अवगन्तुं शक्यते। ग्रन्थस्यास्य परिशीलयितृणां नियतं चित्तस्य विकासो भवति ॥ ग्रन्थस्य प्रणेतृणां भवतां कुशलं कामयन्ते श्रीचरणा इति निवेद्य विरमामि ॥

इति निवेदयिता
(Sd) N. Lakshminarayana Sastry
Private Secretary
To His Holiness the Jagadguru
Mahaswamigalavaru of Sri
SRINGERI MUTT

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री द्वारका शारदा पीठ.

श्री प. प. जगद्गुरु श्री ११०८ श्री शंकराचार्य स्वामी
श्री अभिनवसच्चिदानन्दतीर्थजी महाराज.

द्वारका (सौराष्ट्र)

क्रमांक १५५०

दिनांक श्रावणशुक्लपूर्णिमा.
मुकाम १८. ८. १९५९ द्वारका

श्री काजी पुष्पराज,
श्री प्रमुख स्वकीय सचिव,
राजदरवार, नेपाल ।

सादर विनिवेदन है कि आपका ५ श्रावण २०१६ (ता.२०.७.५९) का पत्र तथा 'भगवच्चन्द्रिका' नामक पुस्तक प्राप्त हुआ ।

आपका इस ग्रन्थका अवलोकन करते हुए जगद्गुरु श्रीशंकराचार्य महाराजको बडी प्रसन्नता हुई। विविध ग्रन्थोंसे तत्त्वज्ञानप्रतिपादक पद्योंका संग्रह यह माननीय है ।

संस्कृतका शंकरविजयसार, शारदापीठगुरुपंरम्परा, कैलास यात्रा अंग्रेजीका पुस्तक बुकपोस्टद्वारा आपके अवलोकनार्थ भेजे जाते हैं । कैलासयात्राकी दूसरी प्रति महाराजाधिराज श्रीमहेन्द्र-वीरविक्रम शाहदेवको अर्पण कर दें यह निवेदन है ।

विश्वास हैं कि आप प्राप्तिसूचना भेज देंगे ।

जगद्गुरुजीके श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहेन्द्रवीरविक्रम शाह बहादुरको और राजकुटुम्बको हार्दिक शुभाशीर्वाद निवेदित करें ।

भवदीय

महाबल भट्ट

श्रीजगद्गुरुजीका मंत्री,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Tel: "DIVINELIFE" Phone: 40

The Yoga-Vedanta Forest Academy

Propagates Yoga and Vedanta, and the Ethical and Spiritual Culture of India, promotes Universal Love, the Unity of Religions, the Ideal of Brotherhood, and the Spirit of Service, by Tuition and Training, Publication of Texts, Correspondence and Propaganda.

Founder–President
Sri Swami Sivananda
Vice-President
Sri Swami Chidananda
Dean:
Swami Krishnananda

P. O. Sivanandanagar
(Himalayas) India.

25th January 1959

Sri Caji Pushpa Raj,
Principal Personal Secretary to
H. M. the King of Nepal, Kathmandu.

Beloved Atman,

Salutations and adorations. Om Namah Sivaya.

I am grateful to your venerable self for sending me two copies of the wonderful compilation of the precious gems of wisdom.

It is a pocket treasure!

Like the selfless bee, you have collected the nectar from so many scriptures - Puranas, Tantras, Upanishads and others-and given their very essence, in their own words, the text, in just a few pages.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

One who studies this book--and everyone should read it all at least once a day--would have the wisdom and knowledge that is contained in all the greatest scriptures of India.

I hope the blessings and support of His Majesty will enable this wonderful book to be printed in lakhs of copies so that it could be distributed free to all devotees of the Lord, and spiritual aspirants all over the world. It is well worth it. May God bless you !

With regards, Prem OM.

Kindly convey my Pranams to H. M.

Thy own Self,
(Sd) Sivananda

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Padmabhushan, Knight
Commander, Darshanacharya
Dr. B. L. Atreya

M. A., D. LITT.

ATREYA NIWAS
(A) P. O.
Hindu University
Phone 3006
VARANASI-5. India.
(B) P. O. Rajpur, Phone 36
DEHRADUN

May 18, 1964

Dear Sir,

Thanks for a copy of your interesting and valuable book **Shri Bhagavadchandrika,** so kindly sent by you. It seems to be a very fine collection of passages bearing on Godhead from most of the ancient Hindu Shastras. You deserve praise and congratulation. I will read it and meditate over it.

With best compliments and regards,

Yours sincerely,

(Sd) B.L. Atreya

Shri Bada Kaji Pushparaj
Principal Personal Secretary,
H. M. The King of Nepal.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(दुइशब्द)

निवेदन

कुनै पनि सत् वा असत् कार्यप्रति जनताको अभिरुचिमा कारण मुख्यतया पूर्वजन्मार्जित कर्म नै मान्नु पर्दछ । यसैलाई पूर्वजन्मको वासना भनिन्छ । यही वासनाको वशले भनु वा हृदयान्तर्विराजमान सर्वव्यापक परमात्माको असीम अनुग्रहले भनु मलाई अनिर्वचनीय आत्मविषयक ज्ञानमा विशेष अभिरुचि भयो र संस्कृतका दर्शन ग्रन्थ र उपनिषद् पुराणहरू अवलोकन गर्ने सौभाग्य पनि मिल्यो । उक्त ग्रन्थमा प्रतिपादन गरिएका हृदयङ्गम आत्मविषयक गद्य तथा पद्य वाक्यहरू उत्सुकतासाथ संकलन गर्नामा प्रवृत्त भएँ । उक्त संकलित वाक्यहरू भक्तिरसले प्लावित हृदय भएका कुनै विद्वान्को नयनगोचर हुँदा यसलाई अपूर्व ग्रन्थरूपमा परिणत गराई मुद्रण भएमा साधारण जनताको हृदयमा पनि आत्मचिन्तनको भावना जागृत भई सबैमा परस्पर समान भाव र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शान्तिरसको प्रवाह लोकमा उर्लने थियो भन्ने निज विद्वान्को सूक्तिले प्रेरित भई ती संकलित वाक्यहरू भगवच्चन्द्रिकाको रूपमा परिणत गराई श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर वीर विक्रम शाहदेवको समक्ष नजर गराउँदा राज्य शासनको कार्यभारले समयाभाव भए पनि धर्ममूर्ति गुणग्राही मौसूफ सरकारबाट कुनै समयमा अवलोकन गरिबक्सी यस परमात्माको स्वरूपप्रकाशक ग्रन्थबाट देशका जनताको अन्तःकरणमा शान्ति प्रादुर्भाव भई अनुपम सुखोदय हुनेछ भन्ने विचार गरिबक्सी राजकीय– संस्कृत महाविद्यालयका प्रो. रामनाथ आचार्यद्वारा नेपाली भाषामा अर्थ लेखिएको सो भगवच्चन्द्रिकाको मुद्रण कार्यमा सहायता बक्सी मुद्रित १०००। उक्त पुस्तक विनामूल्य जनतामा वितरण गराइबक्सियो। यही बमोजिम् तृतीय संस्करण मूलमात्र छापि विना मूल्य वितरण गरी बक्सियो। हाल सो पुस्तक समाप्त प्रायः भएकोले र जनताको सो पुस्तक प्राप्तिमा अभिरुचि देखिएकोले विन्ति-चढाउँदाः पुनरपि मुद्रणका निमित्त खर्चबक्सी प्राचीन समादरणीय ऋषि मुनिहरूले योगाभ्यासादिद्वारा ध्यान गरिएको आत्म चिन्तनको मार्ग यस ग्रन्थबाट सजिलैसित देखियोस् भन्ने विचार गरिबक्सेकोमा श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवका चरणकलमलमा यो सरकारको अनन्य भक्त सेवक हार्दिक भक्ति पुष्पाञ्जलि समर्पण गर्दछु।

—पुष्पराज।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परिचय

यस प्रपञ्चमय संसारमा अनादिकालदेखि हाम्रा पूर्वज-हरूले लोकहित भावना लिई अनवरत व्यवहार परिशीलनद्वारा प्राप्त गरिएका अनुभवहरूको सारस्वरूप धर्म अर्थ काम मोक्ष यी चार पदार्थ नै मुख्यतया परिगणित गरिएको कुरा अनेक दर्शन शास्त्रबाट र लोकव्यवहारबाट पनि हामी स्पष्ट रूपबाट थाहा पाउँछौं। यी चार पदार्थ मध्ये धर्म अर्थ र काम परस्पर अबाधितरूपले सेवा गरिएमा ऐहिक र पारलौकिक श्रेयको साधन बन्दछन्, यद्यपि मुक्तिको साधन ज्ञान विषयवैराग्यबाट हुने र त्यो वैराग्य, विषय सुखको नश्वरता र क्षणिकता ज्ञानबाट दृढ हुने हुनाले मोक्षप्राप्तिमा त्रिवर्गको उपभोग पनि नश्वरता ज्ञानबाट वैराग्य उत्पन्न गराई उपकारक हुन आउँछ अतः यसको मोक्षका साथ परिगणन गरिएको छ तथापि त्यस त्रिवर्गबाट तापत्रयको आत्यन्तिक नाश र निरतिशयानन्दको अनुभूति आकाश कुसुम झैं केवल कल्पनाको मात्र विषय हुन आउँछ। दुःखत्रयको अभिघात र निरतिशय सुखको प्राप्ति केवल मुक्तिमा नै निहित छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यसकारण मोक्षलाई परम पुरुषार्थ मानेको छ । यही मोक्ष पदार्थ मुक्ति, कैवल्य, निर्वाण, शाश्वतिकश्रेय आदि अन्वर्थ नामले तत्तत् शास्त्रमा व्यवहृत छ ।

संसारमा अनेक प्रकारका वासनाद्वारा जन्ममरणको चक्रले पिसिएका प्राणीहरूको असह्य दुःखबाट द्रवित भएर लोकहित भावनाले तिनीहरूका क्लेशको उन्मूलनार्थ हाम्रा पूर्वजहरूले कठोर योग, तप आदि साधनद्वारा अनुभूत परतत्त्व साक्षात्कारको साधन उपनिषत् पुराण आदि अध्यात्म विषयक ग्रन्थहरू निर्माण गरेको कुरा विद्वद्वर्गमा विदितै छ । यी उपनिषदादिको सतत परिशीलनबाट स्थिरचित्त भै गरिएको परतत्त्वको दर्शन भएपछि यस मायाको विलास स्वरूप संसारमा पुनरावृत्ति हुँदैन । अस्तु ।

स्वर्गीय कर्णेल कीर्तिराजका सुपुत्र आस्तिकताका साक्षात् मूर्तस्वरूप, संयमी सदाचारसम्पन्न बडाकाजी श्रीपुष्प-राजले शैशवावस्थामा अंग्रेजीको पाठ्यक्रममा रहेको संस्कृतको विशेष अभिरुचिपूर्वक अध्ययन गर्नु भएको र आफ्ना पिताको निधनपछि पूर्वजन्मको संस्कारवश आत्म चिन्तनमा विशेष अभिरुचि बढेकोले राजदरबारको कार्यमा सतत व्यस्त रहनु परे तापनि आफ्नु माताको देहावसान भएपछि विशेष गरी नित्य मोक्षोपयोगी उपनिषत्, पुराण, महाभारत, योग-वाशिष्ठ आदि ग्रन्थहरू २०।२२ वर्षसम्म दत्तचित्त भै परि-शीलन गरी आफूलाई राम्रा लागेका रमणीय श्लोक वाक्यहरू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संकलन गर्नु भै पुस्तिकाको रूपमा परिणत भएको श्री भगवच्चन्द्रिका मुद्रित गराई नेपालका विशिष्ट विद्वान् र जिज्ञासु भक्तवृन्दहरूमा विनामूल्य वितरण गर्नुभयो । प्रसङ्गवश देशान्तरमा पनि अनेकौं विद्वान्हरूको करकमलमा उपहार स्वरूप सो पुस्तिका वितरण गर्दा वहांहरूबाट पठाउनुभएको प्रशंसापत्र यसैमा उल्लिखित गरिएको छ अतः यस श्री भगवच्चन्द्रिकाको उपादेयतालाई स्पष्ट गराएको कुरा भनिरहनु पर्दैन ।

अध्यात्म विषय जटिल हुनाले यस पुस्तिकाको नेपाली भाषाबाट अर्थ खुलाइदिएमा संस्कृतमा गति नभएका व्यक्तिहरूले पनि अर्थ बुझी शास्त्रीय तरीकाबाट आत्मचिन्तन गर्ने सुयोग पाएमा सुनमा सुगन्ध हुने थियो भनी संकलनकर्तासित धेरैको आग्रह भएकोले वहाँबाट मलाई भाषानुवाद गर्न प्रेरणा गर्नु भएकोले ती सवै ग्रन्थ अवलोकन गरी यथामति नेपाली भाषामा अनुवाद गर्न प्रवृत्त भएको हुँ । प्रस्तुतपुस्तिकामा अनेकौं बीच बीचबाट वाक्य र श्लोकहरू उद्धृत गरिएको हुनाले उचित पूर्वापर सम्बन्ध दर्शाउन नमिल्ने भए तापनि यथाशक्य सरल र सुबोध पारी लेख्ने प्रयास गरेको छु ।

आध्यात्मिक विषयको गहनार्थ म जस्तो विषयाभिनिविष्ट व्यक्तिबाट जस्ताको तस्तो अनुवाद गरिएको देख्न चाहनु निश्चय नै कठिन कुरा हो तापनि बडाकाजी पुष्पराजको विशेष अनुरोधले गर्दा यस्तो जटिल विषयमा पनि "नभः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पतन्त्यात्मसमं पतत्रिण:"– यो सूक्तिलाई सम्झी विद्वान्हरूले अनुवादकको त्रुटिमा ख्याल नराखी केवल संकलनकर्ताको परि-श्रमबाट लाभ उठाउन अनुरोध गर्दै यस लेखलाई यहीं टुंग्याउँछु ।

विनीत–

रामनाथ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीः

ॐ

यस्येच्छात इदं सर्वं सततं यश्च केवलम् ।
तं नित्यं सच्चिदानन्दं प्रणतोऽस्मि स्वसंविदम् ।
तद्भक्तिसंश्रीताधीतपुस्तकेभ्यो यथामति ।
संगृहीतमिदं सर्वमात्मज्ञानप्रसादकम् ।
येन केनापिदोषेण या च काचित्त्रुटिर्भवेत् ।
शोधनीया बुधैर्नूनं ज्ञानविज्ञानयुक्तिभिः ।
पिता माता गुरुर्भूपः सर्वं यत्परिनिष्ठितम् ।
तत्स्वाधिपतये भक्त्या महेन्द्राय समर्पये ।
प्रपन्नोऽस्मि सर्वमूलं प्रपन्नाभयदं शिवम् ।
यन्मायायाऽपि विबुधा मुह्यन्ति ज्ञानकाशया ।
यत्प्रभावादहमिदं यत्प्रभावाच्च केवलम् ।
प्रसीदतु प्रभावज्ञः प्रभातीतप्रकाशया ।
सर्वं खल्विदं ब्रह्म तज्जलानिति शान्त उपासीत ।
तच्छुद्धं विमलं विशोकममृतं सत्यं परं धीमहि ।
स्वप्रकाशानुभवचित्स्पन्दं प्रतिभान्यदिवभानमपि ।
ज्ञातं भामात्रं प्रज्ञानघनं सन्महिम्नि स्वे महीयते ।
ज्ञानमेव ज्ञेयं स्पन्दभानं नान्यत् किञ्चनाज्ञानम् ।
अस्पन्दभानन्दं चित् सन्मात्रं राजते लीनसर्वम् ।
न नामरूपं न सदसद्वा नतेजस्तमः प्रतिभातमभानम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चिद्भास्वरूपं स्वच्छानन्दं सज्ज्ञमात्रभानं वृत्यतीतभानम् ।
ॐशान्तिः ॐशान्तिः ॐशान्तिः ।

विक्रम संवत् २०१५

ॐ

जस्को इच्छा बढी सूक्ष्म स्थूल नाम
रूप स्पन्द हुन्छ रहन्छ विलाउंछ ।
जो इच्छा आदि प्रभा कल्पना लेप न भै
स्वच्छ स्वतन्त्र प्रकाश छ ।
जो सत् चित् आनन्द लक्ष्य गरिने
केवल स्वानुभव निर्वृति स्वरूप छ ।
आत्मबुद्धिमा प्रकाश रहेको त्यही
परमात्माको नै शरण पर्छु म ।

संवत् २०१६

विवर्द्धमानया यस्येच्छया सूक्ष्म– स्थूल–
नाम–रूपाणि स्पन्दन्ते विद्यन्ते विलीयन्ते च ।
याचेच्छाप्रभृतिकल्पना निर्लिप्ता भूत्वा
स्वच्छरूपेण स्वातन्त्र्यरूपेण च प्रकाशते ।
यः सच्चिदानन्दरूपेण लक्ष्यः केवलं स्वा–
नुभवैकवेद्यो निर्वृतिस्वरूपः सन्नवभासते ।
आत्मबुद्धौ प्रकाशमानं तमेव परमात्मानं
प्रपन्नोऽस्मि ।

विक्रम संवत् २०१६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीः

ॐ

यत्तेजसा इदमदः यः प्रकाशः सनातनः ।
तं चिदानन्दसन्मात्रं प्रपन्नोस्मि स्वमात्मकम् ।।
यदिच्छया संकलनं त्रिप्रकार्शामितमिदम् ।
स्वधीतं तत्प्रसादेन ज्ञानं भातु स्वानन्तरम् ।।
गन्धरसरूपस्पर्शशब्दविकृतिप्रकृतीक्षा–
प्रभवाप्रभवानुभवस्वप्रकाशमात्र हे ।
तव शरणं नयतु मां हृदि धिष्ठितं सत्
तनोतु स्वात्मानमवतु संसारतापाज्ञानात् ।।

भक्त्या तवानुग्रहा–
नुरक्तविवेकमनः कलनशान्तौ ।
ज्ञप्त्यात्मनि स्फुरतु
धिष्ठितविमलप्रज्ञानघनं शश्वत् ।।

विक्रम संवत् २०१८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ

इदं महद्भूतमनन्तमपारं विज्ञानघन एव ।

बृहदारण्यकोपनिषत् २।४।१२

विक्रम संवत् २०२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ग्रन्था:

श्री भागवतम्— (१) श्रीधरस्वामीविरचितभावार्थदीपिकासमेतम्— निर्णयसागरयन्त्रालय बम्बई

(२) श्रीबंशीधरटीकासमेतम्— श्रीवेंकटेश्वर प्रेस बम्बई

(३) श्रीअन्वितार्थटीकासमेतम् श्रीवेंकटेश्वर प्रेस बम्बई

श्रीमद्देवीभागवतम्— श्रीवेंकटेश्वर प्रेस बम्बई

श्रीशिवमहापुराणम्— ,,

श्रीविष्णुमहापुराणम्— ,,

श्रीब्रह्मवर्वत महापुराणम्— ,,

श्रीमहाभारतम्— श्रीनीलकण्ठटीकासमेतम् श्रीचित्रशाला प्रेस पूना

श्रीमदध्यात्मरामायणम् श्रीवेंकटेश्वर प्रेस बम्बई

श्रीतन्त्रराजतन्त्रम्— मनोरमाव्याख्यासहितम् श्रीआर्थरएवलनेन संपादितम् आनन्दाश्रमग्रन्थावली—पूना

श्रीज्ञानार्णवतन्त्रम्— श्रीतारानाथविद्यारत्नेन संपादितम्

श्रीकुलार्णवतन्त्रम्— श्रीआर्थरएवलनेन प्रवर्तितम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीमहानिर्वाणतन्त्रम्–	कुलावतहरिहरानन्दभारती टीकासमेतम् श्रीआर्थरएवलनेन संपादितम्
श्रीकुलचूडामणितन्त्रम्–	श्रीआर्थरएवलनेन सम्पादितम्
श्रीकालीविलासतन्त्रम्–	,,
श्रीशारदातिलकम्–	,, राघवटीकासमेतम्
श्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम्–	श्रीपद्मपादाचार्य–विवरणसमेतम्
श्रीगंन्धर्वतन्त्रम्–	काश्मीरप्रकाशितम्
अकुलवीरतन्त्रम्–	कलकत्ता संस्कृत सिरीज नं. ३
कुलानन्दतन्त्रम्–	,,
कौलज्ञाननिर्णयतन्त्रम्–	,,
ज्ञानकारिकातन्त्रम्	,,
रुद्रयामलम्–	श्रीजीवानन्दसंपादितम् कलकत्ता
श्रीशक्तिसङ्गमतन्त्रम्–	प्राचीनहस्तलिखितम्
श्रीमदूर्मिकौलार्णवतन्त्रम्–	,,
श्रीकौलरहस्यम्–	,,
श्रीब्रह्मयामलम्–	,,
श्रीतारारहस्यम्–	,,
श्रीमहाषोडषीशिरच्छेदेकरवीरयागे परातन्त्रम्	,,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीकालोत्तरमहातन्त्रम्–	,,
श्रीकालानलतन्त्रम्–	,,
श्रीअमनस्कयोगशास्त्रम्–	,,
त्रिपुरारहस्यम्–	सरस्वती भवन टेक्स्ट्स बनारस
योगिनीहृदयम्–	,,
श्रीविज्ञानभैरवः–	काश्मीर संस्कृत ग्रन्थावली ८
योगदर्शनम्	काश्मीर संस्कृत सिरीज ग्रंथांकः ६७
विवेकचूडामणिः–	जगदीशप्रसादटीकासमेतम्
श्रीयोगवासिष्ठसारः–	काशी
श्रीयोगवासिष्ठः–	तात्पर्यप्रकाशव्याख्यासहितः– निर्णयसागरप्रेस, बम्बई
ब्रह्मसूत्रम्–	शांकरभाष्य–भाष्यरत्न–प्रभा–भामति–न्यायनिर्णय–व्याख्या-समेतम् श्रीवेंकटेश्वर प्रेस, बम्बई
सिद्धान्तदर्शनम्–	निरन्जनभाष्यसमेतम् आनन्दाश्रम, पूना
कौलोपनिषत्–	भास्कररायभाष्यसमेतम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

	आगमानुसन्धानसमिति
	कलकत्ता
त्रिपुरामहोपनिषत्–	श्रीआर्थरएवलनेन संपादितम्
भावनोपनिषत्–	"
बह्वृचोपनिषत्–	"
अरुणोपनिषत्–	"
कालिकोपनिषत्–	"
तारोपनिषत्–	"
अद्वैतभावोपनिषत्–	"
ईशावास्योपनिषत्–	शांकरभाष्यसमेतम्–पूना
केनोपनिषत्–	आनन्दाश्रम ग्रन्थावली
कठोपनिषत्–	" "
प्रश्नोपनिषत्–	" "
मुण्डकोपनिषत्–	" "
माण्डूक्योपनिषत्–	
गौडपादीयभाष्यसमेतम्	" "
तैत्तिरीयोपनिषत्–	" "
ऐतरेयोपनिषत्–	" "
छांदोग्योपनिषत्–	" "
बृहदारण्यकोपनिषत्–	" "

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सांकेतिकाङ्काः क्रमिकाः

पुराणेषु–

स्कन्धः । अध्यायः । श्लोकः

वा अंशः । अध्यायः । श्लोकः

वा खण्डः । अध्यायः । श्लोकः

वा अध्यायः । श्लोकः ।

वा श्लोकः ।

विशेषाक्षरसांकेताः–

श्रीशिवमहापुराणे–

रु––रुद्रसंहिता को–कोटिरुद्रसंहिता

कै––कैलाशसंहिता वा–वायवीयसंहिता उत्तरभागः

श्रीमहाभारते––

पर्व । अध्यायः । श्लोकः

६–भीष्मपर्व श्रीमद्भगवद्गीता १२–शान्तिपर्व

श्रीमदध्यात्मरामायणे उत्तरकाण्डपञ्चमसर्गः

श्रीरामगीताश्लोकांकः

तन्त्रेषु–

पटलः । मन्त्रः

वा । वा

उल्लासः । श्लोकः

प. – पटलः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्र. अ. — प्रथमाधिकारः

शक्तिसङ्गमतन्त्रे–

प्र.–अक्षोभ्यमहोग्रताराखण्ड– उ.–उत्तरतमपटलः

प्रथमपटलः

सु.–सुन्दरीखण्डः ता.–तारासूक्तपटलः

योगदर्शने – पादः । सूत्रम्

सांख्यदर्शने – अध्यायः । सूत्रम्

अन्यपुस्तकेषु – अध्यायः । श्लोकः ।

वा श्लोकः

योगवासिष्ठे—

प्रकरणम् — । सर्गः । श्लोकः

१ —वैराग्यप्रकरणम् । २– मुमुक्षुव्यवहारप्रकरणम्

३ —उत्पत्तिप्रकरणम् । ४– स्थितिप्रकरणम्

५– उपशमप्रकरणम्

६।१-निर्वाणप्रकरणपूर्वार्द्धम् ६।२-निर्वाणप्रकरणोत्तरार्द्धम्

ब्रह्मसूत्रे–

अध्यायः । पादः । सूत्रम्

सिद्धान्तदर्शने–

पाठः । । प्रपाठः । सूत्रम्

१– प्रकृतिपाठः २– पुरुषपाठः

३– मुक्तिपाठः ४– ज्ञानपाठः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनुक्रमणिका

ग्रन्थाः	पृष्ठाङ्काः	ग्रन्थाः	पृष्ठाङ्काः
श्रीमद्भागवतम्	१	महानिर्वाणतन्त्रम्	३१
श्रीमद्देवीभागवतम्	१६	कुलचूडामणितन्त्रम्	३२
श्रीशिवमहापुराणम्	१९	श्रीकालीविलासत–	
श्रीविष्णुमहापुराणम्	२१	न्त्रम्	३२
श्रीब्रह्मवैवर्तमहापुरा-		गन्धर्वतन्त्रम्	३२
णम्	२२	कालोत्तरमहातन्त्रम्	३३
श्रीमहाभारतम्	२२	कालानलतन्त्रम्	३४
श्रीमदध्यात्मरामाय-		अकुलवीरतन्त्रम्	३४
णम्	२४	कुलानन्दतन्त्रम्	३५
श्रीश्रीतन्त्रराजतन्त्रम्	२४	शारदातिलकम्	३६
ज्ञानार्णवतन्त्रम्	२५	श्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम्	३६
श्रीश्रीकुलार्णवतन्त्रम्	२५	रुद्रयामलम्	३७
श्रीशक्तिसङ्गमतन्त्रम्	२७	ब्रह्मयामलम्	३७
श्रीमदूर्मिकौलार्णव-		कौलज्ञाननिर्णयः	३९
तन्त्रम्	३०	तारारहस्यम्	४०
कौलरहस्यम्	३१	परातन्त्रम्	४०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनुक्रमणिका

ग्रन्थाः	पृष्ठाङ्काः
ज्ञानकारिका	४१
त्रिपुरारहस्यम्	४२
योगिनीहृदयम्	४८
विज्ञानभैरवः	५०
अमनस्कयोगशास्त्रम्	५०
योगदर्शनम्	५१
सांख्यदर्शनम्	५१
विवेकचूडामणिः	५१
श्रीयोगवासिष्ठसारः	५२
श्रीयोगवासिष्ठः	५२
ब्रह्मसूत्रम्	८२
सिद्धान्तदर्शनम्	८४
कौलोपनिषत्	८७
त्रिपुरामहोपनिषत्	८७
भावनोपनिषत्	८८
बह्वृचोपनिषत्	८९
अरुणोपनिषत्	९०
कालिकोपनिषत्	९१
तारोपनिषत्	९१
ईशावास्योपनिषत्	९१
केनोपनिषत्	९२
कठोपनिषत्	९२
प्रश्नोपनिषत्	९४
मुण्डकोपनिषत्	९५
माण्डूक्योपनिषत्	९७
तैत्तिरीयोपनिषत्	१०३
ऐतरेयोपनिषत्	१०४
छान्दोग्योपनिषत्	१०५
बृहदारण्यकोपनिषत्	१०६
श्वेताश्वतरोपनिषत्	११९
मुक्तिकोपनिषत्	११९
बृहदारण्यकोपनिषत्	१२०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उपनिषत्सु–

मन्त्रः वा श्रुतिः वा श्लोकः

वा

खण्डः	मन्त्रः
वा	वा
प्रश्नः	श्लोकः
वा	वा
अध्यायः	अनुवाकः
	वा
	खण्डः

वा

अध्यायः	वल्लिः	मन्त्रः
वा	वा	वा
मुण्डकः	खण्डः	श्रुतिः
	वा	वा
	ब्राह्मण	श्लोकः

माण्डूक्योपनिषदि गौ– गौडपादीयकारिका

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ तत्सद्ब्रह्मणे नमः

श्रीमद्भागवतम्

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

जन्माद्यस्य यतोऽन्वयादितरतश्चार्थेष्वभिज्ञः स्वराट्
तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवये मुह्यन्ति यत्सूरयः ।
तेजोवारिमृदां यथा विनिमयो यत्र त्रिसर्गोऽमृषा
धाम्ना स्वेन सदा निरस्तकुहकं सत्यं परं धीमहि ।।१।१।१

सवै कार्यकारणात्मक संसारमा जो "अन्वय" र "व्यतिरेक" दुवै दृष्टिबाट व्यापक छ । अर्थात् जसको सत्ताबाट नै सवै वस्तुहरू सत्तावान् हुन्छन्, जसको सत्ता नभै कुनैको सत्ता सिद्ध हुनसक्तैन । यसकारण यो जगत्को उत्पत्ति, स्थिति, प्रलय जुन्द्वारा हुन्छ, जो सर्वज्ञ तथा स्वयं प्रकाश छ तथा जुन वेदको सम्बन्धमा ठूला ठूला विद्वान् पनि मोहित हुन्छन्, त्यो वेदलाई जसले संकल्पमात्रले ब्रह्माको हृदयमा सञ्चार गरायो, जस्तै तैजस पदार्थ (काँच आदि) लाई जल, जल आदिलाई स्थल एवं माटो आदिलाई जल संझने भ्रान्ति हुन्छ त्यस्तै जुन् भगवत्स्वरूपमा यो त्रिगुणमयी सृष्टि असत् भएमा पनि सत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतीत हुन्छ, जसको ज्ञानस्वरूप तेजले छल-कपट-माया आदिलाई सर्वदा नाश गरेको छ ती परम सत्य परमेश्वरको हामी ध्यान गर्छौं । १।१।१

विशुद्धं केवलं ज्ञानं प्रत्यक्सम्यगवस्थितम् ।
सत्यं पूर्णमनाद्यन्तं निर्गुणं नित्यमद्वयम् ॥२।६।३९

ती श्रीहरि केवल विशुद्ध विज्ञानमय र अन्तर्यामी छन् । ती सत्यस्वरूप-पूर्ण-अनादि-अनन्त-निर्गुण-नित्य र अद्वितीय छन् । २।६।३९

अहमेवासमेवाग्रे नान्यद्यत्सदसत्परम् ।
पश्चादहं यदेतच्च योऽवशिष्येत सोऽस्म्यहम् ॥२।९।३२

सृष्टि भन्दा पहिले मनै थिएँ । त्यसवखत सत् (स्थूल) असत् (सूक्ष्म) र यिनको कारण प्रकृति केही पनि थिएन । सृष्टिको पछि पनि मनै छु । यो सम्पूर्ण जगत् पनि मनै हुँ । तथा प्रलय भएपछि जो बाँकी रहन्छ त्यो पनि मनै हुँ । २।९।३२

ऋतेऽर्थं यत्प्रतीयेत न प्रतीयेत चात्मनि ।
तद्विद्यादात्मनो मायां यथा भासो यथा तमः ॥२।९।३३

एक चन्द्रमामा दृष्टि दोषले देखिने दुई चन्द्रमाको भान झैं वास्तविक वस्तु नभए पनि जसबाट वस्तु झैं आत्मामा प्रतीत हुन्छ नक्षत्र मण्डलको बीचमा रहेको राहु नदेखिए झैं आत्मा नित्य विद्यमान भएपनि जो थाहा पाइंदैन यही मेरो माया जान । २।९।३३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अन्वयव्यतिरेकाभ्यां यत्स्यात्सर्वत्र सर्वदा ।२।९।३५।।

अन्वय र व्यतिरेक दुवै हेतुले सिद्ध हुन्छ कि भगवान् सदा नै सर्वत्र व्याप्त छन् यही कुरा आत्मतत्त्व जिज्ञासुहरूले पनि जान्नु पर्दछ । ती भगवान् सारा जगत्मा आफ्नो सत्तात्मकस्वरूपले व्याप्त छन्– जो यो उनको अन्वय हो । जगत्लाई सम्पूर्ण रीतिले पूर्ण गरी त्यो भन्दा पनि अतिमहत्परिमाणमा रहन्छन्– यो उनको व्यतिरेक हो । २।९।३५।।

शश्वत्स्वरूपमहसैव निपीतभेद–
मोहाय बोधधिषणाय नमः परस्मै ।
विश्वोद्भवस्थितिलयेषु निमित्तलीला–
रासाय ते नम इदं चक्रमेश्वराय ।। ३।९।१४

आफ्नो स्वरूपको तेजले भेद र मोहलाई नाशगर्ने ज्ञानस्वरूप परमेश्वरलाई नमस्कार । संसारको उत्पत्ति स्थिति लयमा निमित्त भएको मायाको विलासरूपले क्रीडा गर्ने ईश्वरलाई नमस्कार ३।९।१४

अनादिरात्मा पुरुषो निर्गुणः प्रकृतेः परः ।
प्रत्यग्धामा स्वयं ज्योतिर्विश्वं येन समन्वितम् ।। ३।२६।३

जसले यो जगत् व्याप्त गरेको छ त्यो आत्मा नै पुरुष" हो । त्यो अनादि, निर्गुण, प्रकृतिदेखि भिन्न अन्तःकरणमा स्फुरण भै रहने र स्वयं प्रकाशस्वरूप छ । ३।२६।३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्ञानमात्रं परं ब्रह्म परामात्मेश्वरः पुमान् ।३।३२।२६।।

परब्रह्म ज्ञानस्वरूप छ । त्यसलाई उपनिषत्मा परब्रह्म, योगशास्त्र-मा परमात्मा ईश्वर, साङ्ख्यशास्त्रमा पुरुष, भक्तिशास्त्रमा भगवान् भन्दछन् । ३।३२।२६।।

एकः शुद्धः स्वयंज्योतिर्निर्गुणोऽसौ गुणाश्रयः ।
सर्वगोऽनावृतः साक्षी निरात्मात्मात्मनः परः ।।४।२०।७

यो आत्मा एक शुद्ध स्वयंप्रकाश निर्गुण गुणहरूको आश्रयस्थान सर्वव्यापक आवरणशून्य (पूर्ण) निरात्मा-- शरीर इन्द्रिय मन नभएको तिनीहरूबाट पर—भिन्न छ । ४।२०।७

यत्तद्विशुद्धानुभवमात्रमेकं
स्वतेजसा ध्वस्तगुणव्यवस्थम् ।
प्रत्यक् प्रशान्तं सुधियोपलम्भनं
ह्यनामरूपं निरहं प्रपद्ये ।। ५।१९।४

जो विशुद्ध अनुभवमात्र अद्वितीय आफ्नो स्वरूपको प्रकाशले जाग्रत् आदि सम्पूर्ण अवस्थाहरूलाई तिरस्कारगर्ने अन्तर्यामी अतिशय शान्त शुद्धबुद्धिले जान्नसकिने नामरूपरहित अहङ्काररशून्य छ ती प्रभूको म शरण पर्छु । ५।१९।४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एक एव परो ह्यात्मा भगवानीश्वरोऽव्ययः ।७।६।२१।।

एक पर नाशनहुने भगवान् ईश्वर आत्मस्वरूप छ । ७।६।२१।।

आत्मा नित्योऽव्ययः शुद्ध एकः क्षेत्रज्ञ आश्रयः ।
अविक्रियः स्वदृग्घेतुर्व्यापकोऽसङ्ग्यनावृतः ।।७।७।१९

आत्मा नित्य, अविनाशी, शुद्ध, एक क्षेत्रज्ञ, शरीर आदि भाव जान्ने, अधिष्ठान, अविकारी, स्वयंप्रकाश, सवैको कारण, व्यापक, असङ्ग, अनावृत (पूर्ण) छ । ७।७।१९

सुखमस्यात्मनो रूपं सर्वेहोपरतिस्तनुः ।७।१३।२६।।

सुख आत्माको स्वरूप हो । त्यो सुख सव किसिमको चेष्टा (क्रिया) हटे पछि स्वयं प्रकाश हुन्छ । ७।१३।२६

एकस्त्वमात्मा पुरुषः पुराणः
सत्यः स्वयंज्योतिरनन्त आद्यः ।
नित्योऽक्षरोऽजस्रसुखो निरञ्जनः
पूर्णोऽद्वयो मुक्त उपाधितोऽमृतः ।। १०।१४।२३

तपाइँ सत्य एक हुनुहुन्छ । किन भने देखिने वस्तु असत्यदेखिन्छ । आत्मा दृश्य छैन । विकार हुने वस्तु असत्यदेखिन्छ। तपाइँमा जन्मादि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विकार छैन । कार्य (दृश्यजगत्) भन्दा पहिले पनि तपाइँको सत्ता हुनाले तपाइँ पुराण पुरुष हुनुहुन्छ । सनातन, पूर्ण, सर्वदा सुखस्वरूप, विनाशरहित, स्वयंप्रकाश, निर्मल, अटल, द्वित्वभावनभएको उपाधि बाट मुक्तहुनुहुन्छ । १०।१४।२३

सत्यं ज्ञानमनन्तं यद्ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ।१०।२८।१५।।

ब्रह्म सत्य, ज्ञानस्वरूप, अनन्त, ज्योतिस्वरूप, सनातन, अनन्त (अन्तनभएको) छ । १०।२८।१५

विशुद्धविज्ञानघनं स्वसंस्थया
समाप्तसर्वार्थममोघवाञ्छितम् ।
स्वतेजसा नित्यनिवृत्तमायया
गुणप्रवाहं भगवन्तमीमहि ।। १०।३७।२२

वृत्ति आदि उपाधिले रहित, विज्ञान घन, ज्ञानरूप परमानन्द स्वरूपले रहेकोले ज्ञानवृत्ति चित्शक्तिद्वारा सबै इच्छाहरू पाएका चिताएको फल पाउने आफ्नो तेज(चित् शक्ति) ले मायाको कार्य गुणप्रवाह हटाएका षट् ऐश्वर्य ज्ञानवैराग्यादि सपन्न हजुर्को शरण पर्दछु । १०।३०।२२

नमो विज्ञानमात्राय सर्वप्रत्ययहेतवे ।
पुरुषेशप्रधानाय ब्रह्मणेऽनन्तशक्तये ।। १०।४०।२९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चैतन्यमात्र मूर्ति भएको सवै ज्ञानको, कारण, दु:ख सुखदिने काल-कर्मादिलाई नियन्त्रण गर्ने आफ्नो अधीन गर्ने सवैं ज्ञानको कारण पुरुष. ईश. प्रधानभएको अनन्तशक्ति भएका ब्रह्मलाई नमस्कार।१०।४०।२९

आत्मा ज्ञानमय: शुद्धो व्यतिरिक्तो गुणान्वय: । १०।४७।३१।।

आत्मा ज्ञानमय (ज्ञान स्वरूप) शुद्ध, गुणको कार्य देखि अलग र गुणसित सम्बन्ध नभएको छ। १०।४७।३१।।

नात्मनोऽन्येन संयोगो वियोगश्चासत: सति ।
तद्धेतुत्वात्तत्प्रसिद्धेर्दृग्रूपाभ्यां यथा रवे: ।। १०।५४।४६

हेसति आत्माको आत्मप्रकाशमा आत्मा विना भान हुनेप्रसिद्धि वास्तवमा असत् (झूठो) हो । अरुसंग आत्माको मेल र विछोड हुदैंन । जस्तो दृक् (दर्शन) र दृश्यरूपको प्रकाश प्रसिद्धि सूर्यको प्रकाश-बाट हुने भए पनि सूर्य तिनिहरूसंग लिप्त हुंदैनन् । प्रकाशसत्ता सवैंमा अभिन्न छ । १०।५४।४६

नमामि त्वाऽनन्तशक्तिं परेशं
सर्वात्मानं केवलं ज्ञप्तिमात्रम् ।
विश्वोत्पत्तिस्थानसंरोधहेतुं
यत्तद्ब्रह्म ब्रह्मलिङ्गं प्रशान्तम् ।। १०।६३।२५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनन्त शक्ति, परम ईश्वर, सबैको आत्मस्वरूप, शुद्ध, चिन्मय, मायारहित, सृष्टि–स्थिति–संहारको कारण, वेदले प्रकाश गरिनं, सर्वस्वरूप, ब्रह्मात्मक, शान्त हजुरलाई नमस्कार गर्छु । १०।६३।२५

एकं स्वयंज्योतिरनन्यमव्ययं
स्वसंस्थया नित्यनिरस्तकल्मषम् ।
ब्रह्माख्यमस्योद्भवनाशहेतुभिः
स्वशक्तिभिर्लक्षितभावनिर्वृतिम् ॥ १०।७०।५

एक, स्वयं प्रकाशक, उपाधिशून्य (पूर्ण) अविनाशिस्वरूपको सत्ताले संधै मायालाई हटाउने, यस संसारको उत्पत्ति–स्थिति–नाशको कारण, ज्ञान र भक्ति दिने आफ्नो शक्तिद्वारा मर्त्यहरूलाई सर्वत्र सत्ता र आनन्दको अनुभव गराउने ब्रह्मनाम भएका आत्माको ध्यान गर्नूं ।
१०।७०।५

तद्ब्रह्म परमं सूक्ष्मं चिन्मात्रं सदनन्तकम् ।१०।८८।१०॥

त्यो ब्रह्म सूक्ष्म, चिन्मात्र, सत्, अनन्त (नाश नहुने) छ ।
१०।८८।१०॥

सत्वंरजस्तम इति त्रिवृदेकमादौ
सूत्रं महानहमिति प्रवदन्ति जीवम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्ञानक्रियार्थफलरूपतयोरुशक्ति
ब्रह्मैव भाति सदसच्च तयोः परं यत् ॥११।३।३७

सृष्टिको आदिमा जो एक ब्रह्म थियो त्यसलाई सत्त्व रज तम रूपले त्रिवृत् भन्दछन् । त्यसलाई ज्ञानमय हुनाले महत्तत्त्व, क्रियात्मक हुनाले सूत्र, जीवको उपाधि हुनाले अहङ्कार भन्दछन् । फेरि महान्शक्ति भएको त्यही ब्रह्म ज्ञान, इन्द्रिय, अर्थ, पृथिव्यादि पञ्चमहाभूत, फल–सुख–दुःखादि रूपमा भान हुन्छ । कार्यकारणात्मक जो जति छन् ती र कार्य कारणको पनि जो कारण छ ती सबै ब्रह्मात्मक हुनाले ब्रह्म नै भान भइराखेको छ । ११।३।३७

परावराणां परम आस्ते कैवल्यसंज्ञितः ।
केवलानुभवानन्दसन्दोहो निरुपाधिकः ॥ ११।९।१८

केवल अनुभवानन्द स्वरूप भएको माया रहित कैवल्य नाम भएको ईश्वर छ । ११।९।१८

विलक्षणः स्थूलसूक्ष्माद्देहादात्मेक्षिता स्वदृक् ।११।१०।८॥

स्थूल र सूक्ष्म दुइकिसिमका देहदेखि स्वप्रकाश द्रष्टा (देखने) आत्मा विलक्षण छ । ११।१०।८॥

यदेतदात्मनि जगन्मनोवाक्प्राणसंहतम् ।
सर्वं मायेति तर्केण स्वस्थस्त्यक्त्वा न तत्स्मरेत् ।।११।१८।२७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो ममताको स्थान भएको जगत् र मन, वचन प्राणले सहित भएको अहंकारको आस्पद (स्थान) शरीर र त्यसबाट हुने सबै सुख पनि आत्मामा मायामात्र हो भन्ने स्वप्नदृष्टान्तको तर्कले (विचारले) छाडी आत्मनिष्ठ भई त्यो जगत् न सम्झनू । ११।१८।२७

तस्मात्सर्वात्मना तात निगृहाण मनो धिया ।
मय्यावेशितया युक्त एतावान्योगसंग्रहः ।।११।२३।६१

संसारको दुःख मनको भ्रमले कल्पना गरिएको हुनाले ममा लगाएको बुद्धिले युक्त भई सबै प्रयत्नले मन रोक अर्थात् विषयान्तरबाट मन हटाई ममा लगाऊ यही योगको सार हो । ११।२३।६१

आसीज्ज्ञानमथो अर्थ एकमेवाविकल्पितम् ।
यदा विवेकनिपुणा आदौ कृतयुगेऽयुगे ।। ११।२४।२

प्रलयकाल तथा सत्ययुगको आरम्भमा पनि जब मानिसहरू विवेक सम्पन्न थिए तब ज्ञान (द्रष्टा) अनि अर्थ (त्यसको विषय दृश्य) एक निर्विकल्परूपमा थियो । ११।२४।२।

तन्मायाफलरूपेण केवलं निर्विकल्पितम् ।
वाङ्मनोऽगोचरं सत्यं द्विधा समभवद् बृहत् ।।११।२४।३

वचन र मनको विषय नभएको सत्य, विकल्परहित केवल बृहत् त्यो ब्रह्म माया (दृश्य) र फल (त्यसको प्रकाश) रूपले दुई किसिमको भयो । ११।२४।३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तयोरेकतरो ह्यर्थः प्रकृतिः सोभयात्मिका ।
ज्ञानं त्वन्यतमो भावः पुरुषः सोऽभिधीयते ।।११।२४।४

तीं दुई अंशमध्ये एउटा कार्यकारणरूपउभयात्मकपदार्थलाई प्रकृति भन्दछन् । अर्को चैतन्यरूपभावलाई ज्ञान भन्दछन् । त्यही ज्ञान पुरुष भनिन्छ । ११।२४।४

सर्गः प्रवर्तते तावत्पौर्वापर्येण नित्यशः ।
महान्गुणविसर्गार्थः स्थित्यन्तो यावदीक्षणम् ।।११।२४।२०

पौर्वापर्य (कार्य कारण रूपले) नित्य जीवका निमित्त सृष्टि चलिराखेको छ । त्यो सृष्टि स्थितिको अन्त्यसम्म चलिरहन्छ । त्यो स्थितिको अन्त्य पनि जहाँसम्म ईश्वरको संकल्प छ त्यहाँसम्म छ । अर्थात् अन्त्यमा पनि ईश्वरको सत्ता रहन्छ । १२।२४।२०

आत्मा केवल आत्मस्थो विकल्पापायलक्षणः ।११।२४।२७

विश्वको उत्पत्ति र प्रलयबाट थाहानपाइने निरुपाधि (माया-रहित) आत्मा आत्मामा रहन्छ । १२।२४।२७।।

आत्मैव तदिदं विश्वं सृज्यते सृजति प्रभुः ।
त्रायते त्राति विश्वात्मा ह्रियते हरतीश्वरः ।।११।२८।६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वशक्तिमान् त्यो आत्मानै विश्व हो। त्यही प्रभू आत्मानै विश्वरूप भई सृष्टि गरिन्छन्। त्यही प्रभू स्रष्टा भई सृष्टि गर्छन्। त्यही विश्वात्मा रक्षागरिन्छन् रक्षापनि गर्नुहुन्छ। त्यही ईश्वर संहारगरिनुहुन्छ संहारपनि गर्नुहुन्छ। ११।२८।६

आत्माऽव्ययोऽगुणः शुद्धः स्वयंज्योतिरनावृतः।११।२८।११

आत्मा अव्यय, (नाशरहित) अगुण (राग द्वेषादि शून्य) शुद्ध, (पुण्य पाप नमिसिएको) स्वप्रकाश (अज्ञानादि शून्य) अनावृत (कसैले नढाकिएको) छ। ११।२८।११।।

एतावानात्मसंमोहो यद्विकल्पस्तु केवले।
आत्मन्नृते स्वमात्मानमवलम्बो न यस्य हि ।।११।२८।३६

अभिन्न आत्मामा जो विकल्प भान हुन्छ त्यही चित्तको मोह हो। किनभने जुन विकल्पको आफू आत्माविना कुनै आश्रय आधार छैन। ११।२८।३६

सर्वं ब्रह्मात्मकं तस्य विद्ययात्ममनीषया।
परिपश्यन्नुपरमेत्सर्वतो मुक्तसंशयः ।।११।२९।१८

मन-वचन-शरीरले भगवान्को ध्यान गर्नेको सबै ब्रह्म स्वरूप हुन्छ। अनि सर्वत्र ईश्वर दृष्टिबाट भएको साक्षात्कार स्वरूपज्ञानले

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ब्रह्म देखेर (अनुभव गरेर) सन्देहरहित भई वैदिक र लौकिक कर्म त्यागगर्नू । अर्थात् सबै मनको वृत्ति त्याग गर्नू । ११।३९।१८

बुद्धीन्द्रियार्थरूपेण ज्ञानं भाति तदाश्रयम् ।
दृश्यत्वाव्यतिरेकाभ्यामाद्यन्तवदवस्तु यत् ॥ १२।४।२३

बुद्धि इन्द्रिय, विषयरूपले ती बुद्धिहरूको आश्रयभूत (अधिष्ठान) ज्ञान नै प्रकाशहुन्छ । दृश्यहुनाले र कारणदेखि भिन्न नभएको हुनाले (आफ्नो अधिष्ठानदेखि पृथक् नभएको हुनाले) आदि अन्त्य भएका वस्तु असत् छन् । १२।४।२३

यदैवमेतेन विवेकहेतिना
मायामयाहंकरणात्मबन्धनम् ।
छित्वाऽच्युतात्मानुभवोऽवतिष्ठते
तमाहुरात्यन्तिकमङ्ग संप्लवम् ॥१२।४।३४

जब यसरी गुरुबाट महावाक्य सुनेपछि (ईश्वर र जीवको अभेद ज्ञान गरी) यो माया अविद्या आदि उपाधिको अहंकाररूप आत्मबन्धनलाई विवेकरूपीहतियारले काटी भगवान् नै मेरो स्वरूप हो भन्ने ज्ञान गरी जो वस्तछ त्यसलाई स्थूल र सूक्ष्मको कारणको प्रलय भन्दछन् । १२।४।३४

मनः सृजति वै देहान्गुणान्कर्माणि चात्मनः ।
तन्मनः सृजते माया ततो जीवस्य संसृतिः ॥ १२।५।६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो आत्माको निमित्त मनले नै देह, गुण, कर्म सृष्टि गर्छ । अनि त्यो मायाले जीव सृष्टि गर्छ । अथवा पूर्वकर्मवासनाले प्रेरितभएको मनले सत्त्व-रज-तमो गुण सृष्टिगर्छ । (पालो पालोले भावनागर्छ) अनि गुणमय कर्मलाई सृष्टि गर्छ । त्यहापछि कर्मको अनुरूप देह सृष्टि गर्छ । त्यो मनलाई मायाले सृष्टि गर्छ । अनि जीवको सृष्टिहुन्छ । जीवको सृष्टिकल्पना माया नै हो । आफ्नो स्वरूपले होइन । १२।५।६

रजःसत्वतमोवृत्या जायतेऽथ विनश्यति ।१२।५।७।।

रज-सत्त्व-तम वृत्तिले संसार पैदा हुन्छ नाश पनि हुन्छ ।१२।५।७।।

न तत्रात्मा स्वयं ज्योतिर्यो व्यक्ताव्यक्तयोः परः ।
आकाश इव चाधारो ध्रुवोनन्तोपमस्ततः ।। १२।५।८

देहमा रहेको स्थूल, सूक्ष्मदेखि भिन्न त्यो आत्मा स्वयंज्योति छ नाशवान् छैन । आकाश झैं निर्मल, देहादि प्रपञ्चको आधार निर्विकार छ । (जस्तो वत्ति निभेपनि तत्त्वरूप तेजको नाश हुदैन) त्यस्तै संसार नाश भएपनि स्वयंप्रकाश आत्मा नाश हुदैन किनभने त्यो आत्मा व्यक्त र अव्यक्तदेखि अर्कै आकाशसमान निर्मल, सबैको आधार, निश्चल, उपमा नभएको छ । १२।५।८

अहं ब्रह्म परं धाम ब्रह्माहं परमं पदम् ।
एवं समीक्षन्नात्मानमात्मन्याधाय निष्कले ।। १२।५।११

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न द्रक्ष्यसि शरीरं च विश्वं च पृथगात्मनः ।१२।५।१२।।

जो महुँ त्यही परमपदरूप ब्रह्म हो । जो परमपदरूप ब्रह्म हो त्यही म हुँ । यसरी विचारगरी आफ्नो आत्मालाई निष्कल (उपाधि-रहित) परमात्मरूपले स्थिर गरिसकेपछि आफ्नो शरीरलाई एवं विश्वलाई पनि आफ्नो आत्मादेखि अलग देख्ने छैनौं ।१२।५।११
१२।५।१२।।

प्रपन्नोऽस्म्यङ्घ्रिमूलं ते प्रपन्नाभयदं हरे ।
यन्माययापि विबुधा मुह्यन्ति ज्ञानकाशया ।।१२।१०।२

हे हरे (माया र त्यसको कार्यलाई हरण गर्ने) शरण पर्नेलाई अभयदिने हजूरको पाउमा शरणपर्दछु । ज्ञान झैं प्रकाशमान भएको जुन हजूरको मायाले हजूरको भजनविना विद्वान्हरू मोहमा पर्दछन् ।
१२।१०।२

तच्छुद्धं विमलं विशोकममृतं सत्यं परं धीमहि ।१२।१३।१९

सर्वोपाधिरहित अज्ञान र त्यसको कार्यलाई नाश गर्ने, संसार तर्ने साधन, मरण हटाउने, सत्य, सबैभन्दा श्रेष्ठ त्यो ब्रह्मको ध्यान गर्छु । १२।१३।१९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीमद्देवीभागवतम्

ॐ सर्वचैतन्यरूपां तामाद्यां च धीमहि
बुद्धिं या नः प्रचोदयात् । १।१।१

सबैको चैतन्यरूप सबैको आत्मरूप अनादिविद्याको हामी ध्यान गर्छौं । यस्ती ब्रह्मरूपिणी भगवतीले हाम्रो बुद्धिलाई सत्कार्यमा लगाउन् । १।१।१

सर्वं खल्विदमेवाहं नान्यदस्ति सनातनम् ।।१।१५।५२

सबै यो दृश्यजगत् म नै हुँ । अर्को सँधै रहिरहने केही छैन । म नै सनातन हुँ । जगत् मिथ्या हो । १।१५।५१

एकमेवाद्वितीयं वै ब्रह्म नित्यं सनातनम् ।
द्वैतभावं पुनर्याति कालउत्पत्तिसंज्ञके ।। ३।६।४

नित्य सँधै रहिरहने अद्वितीय एक ब्रह्म छ । उत्पत्तिको समयमा त्यो ब्रह्म द्वैतभावमा पुग्छ अर्थात् द्वैतरूप हुन्छ । ३।६।४

चैतन्यं सर्वभूतेषुयत्तद्विद्धि परात्मकम् ।
तेजः सर्वगतं नित्यं नानाभावेषु नारद ।। ३।७।१२

हे नारद सबै प्राणीमा जो चैतन्यछ त्यही परमात्मा जान ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनेक भावमा (वस्तुमा) त्यो चैतन्यरूप तेज सर्वत्र व्याप्त भइराखेको छ। अर्थात् अनेकरूपले व्याप्त छ। ३।७।१२

ज्ञानरूपं निराकारं निदानं तत्प्रचक्षते। ३।७।३६॥

त्यो ब्रह्मलाई ज्ञानरूप आकारनभएको कारणस्वरूप भन्दछन्। ३।७।३६॥

चिच्छक्तिः सर्वभूतेषु रूपं तस्यास्तदेव हि।५।३३।५६॥

यो चराचर विश्वमण्डलमा जति पदार्थ छ त्यो सबै चित्स्वरूप ब्रह्म हो। त्यो शक्तिको रूप पनि ब्रह्मनै हो। ११३३।५६॥

तदात्मरूपं चित्संवित्परब्रह्मैकनामकम्। ७।३२।२॥

मेरो त्यो आत्मरूपलाई चित्, संवित्, परब्रह्म भन्दछन्। ७।३२।२॥

अप्रतर्क्यमनिर्देश्यमनौपम्यमनामयम्।
तस्य काचित् स्वतः सिद्धा शक्तिर्मायेति विश्रुता॥ ७।३२।३

मेरो आत्मा अनुमानको विषयरहित, यस्तो हो भन्न नसकिने, उपमा नभएको जन्म मरणादि विकारशून्य छ। त्यो आत्माको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्वतः सिद्ध एक शक्ति छ । यो शक्ति माया भन्ने नामले प्रसिद्ध छ ।
७।३२।३

न सती सा नासती सा नोभयात्मा विरोधतः ।
एतद्विलक्षणा काचिद्वस्तुभूताऽस्ति सर्वदा ।।७।३२।४

ब्रह्मज्ञानद्वारा मायाको नाशहुन्छ । यो माया सती (नित्य) छैन । मायाविना व्यावहारिक सत्ताको विरोध हुने हुँदा असती पनि छैन । सत्ता र असत्ताको एकत्र स्थिति हुन सक्तैन । यसकारण माया सती र असती उभयात्मिका (दुइस्वरूप) हुन सक्तैन । यसकिसिमबाट अनिर्वचनीयवस्तुरूपमायाशक्ति मोक्षकालसम्म रहिरहन्छ
७।३२।४

तस्यां कर्माणि जीवानां जीवाः कालाश्च संचरे ।
अभेदेन विलीनाः स्युः सुषुप्तौ व्यवहारवत् ।।७।३२।६

जस्तै सुषुप्तिकालमा जीवहरूको काम जीवमा लयहुन्छन् त्यस्तै प्रलयकालको समयमा जीवहरूको कर्महरू र जीव, काल यी सबै भावले अभिन्न मायामा लीन हुन्छन् । (विलाउँछन्)। ७।३२।६

स्वप्रकाशं च चैतन्यं न परेण प्रकाशितम् ।७।३२।१२।।

चैतन्य स्वप्रकाश छ अरूले प्रकाश्य छैन । ७।३२।१२।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीशिवमहापुराणम्

सत्यं ज्ञानमनन्तं च परानन्दम्परंमहः । रू. १।६।११

(वेद पनि चकित भई भन्दछ कि) सत्य एवं अनन्त स्वरूप परमानन्द परमपुरुष छ । रु १।६।११

अद्वितीयमनाद्यन्तमविकाशं चिदात्मकम् । रू. १।६।१३

ब्रह्म अद्वितीय आदि अन्तरहित अव्यक्त चित्स्वरूप छ । रु १।६।१३

शक्तिस्तदैकलेनापि स्वैरं विहरता तनुः ।
स्वविग्रहात्स्वयं सृष्टा स्वशरीरानपायिनी ।। रू. १।६।१९

आफ्नो इच्छामाफिक विहार गर्ने एकला ती भगवान्ले आफ्नो शरीरबाट नै स्वच्छस्वरूप अनपायिनी (नाश नहुने) शक्ति प्रकटगर्नुभयो । रु १।६।१९

परतत्वं विजानीहि विज्ञानं परमेश्वरि ।
द्वितीयं स्मरणं यत्र नाहं ब्रह्मेति शुद्धधीः ।। रू. २।२३।१३

हे परमेश्वरि तिमी विज्ञानलाई परमतत्त्व जान । त्यो परमतत्त्वमा अरु कुनै स्मरण हुदैन केवल शुद्ध बुद्धिले ब्रह्मको स्मरण हुन्छ । रु २।२३।१३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वव्यापी प्रकाशात्मा भासरूपो हि चिन्मयः ।कै. १२।१११

ब्रह्म सर्वव्यापि प्रकाशात्मक तेजरूप चिन्मय छ । कै १२।१११

न शिवेन विना शक्तिर्न शक्त्या च विना शिवः। बा. ४।१२

शिवविना शक्ति रहदैन शक्तिविना शिव रहदैन । वा ४।१२

शक्तौ यया शिवो नित्यं भुक्तौ मुक्तौ च देहिनाम् ।
आद्या सैका पराशक्तिश्चिन्मयी शिवसंश्रया ।। बा. ४।१३

जसको द्वारा शिव समर्थभई प्राणीहरूलाई भुक्ति मुक्ति दिनुहुन्छ त्यही आद्य परानामक चित्शक्ति शिवजीको आश्रय छ । वा ४।१३

सैका-परा च चिद्रूपा शक्तिः प्रसवधर्मिणी ।
विभज्य बहुधा विश्वं विदधाति शिवेच्छया ।। वा. ४।१५

त्यो एक पराचित्शक्ति प्रसव (उत्पत्ति) धर्मयुक्त छ । जो शिवको इच्छाले संसारलाई धेरै किसिमबाट विभक्त गर्दछ (भाग लगाउँछ) । वा ४।१५

शिवेच्छया पराशक्तिः शिवतत्वैकतां गता ।
ततः परिस्फुरत्यादौ सर्गे तैलं तिलादिव ।। वा. ४।१८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शिवको इच्छाले पराशक्ति शिवतत्त्वको एकतामा मिल्छिन् । पछि आदिसृष्टिमा तिलबाट निस्केको तेल झैं फुर्दछिन् (प्रकाश हुन्छिन्) । वा ४।१८

न हि शक्तिमतश्शक्त्या विप्रयोगोऽस्ति जातुचित् ।
तस्माच्छक्तेः शक्तिमतस्तादात्म्यान्निर्वृतिर्द्वयोः ।। वा. ७।२१

शक्तिमान्को शक्तिसित कहिल्यै पनि वियोग (विछोड) हुदैन । यसकारण शक्ति र शक्तिमान्को तादात्म्य (तत्स्वरूप) ले परम सुख प्राप्ति हुन्छ । वा ७।२१

तस्मात् क्रमेण संत्यज्य बाह्यमाभ्यन्तरं तथा ।
ज्ञानेन ज्ञेयमालोक्याज्ञानं चापि परित्यजेत् ।। वा. ११।५२

त्यसकारण क्रमैले बाह्य र आन्तरिक कृत्य छाडी ज्ञानले ज्ञेय पदार्थ जानी अज्ञान र ज्ञानलाई पनि छाडिदिनू । वा ११।५२

श्रीविष्णुमहापुराणम्

तच्च ज्ञानमयं व्यापि स्वसंवेद्यमनौपमम् । १।२२।४२

त्यो परब्रह्म ज्ञानमय व्यापक, स्वसंवेद्य अनुभव मात्रले थाहा पाइने (उपमारहित छ) । १।२२।४२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्ञानमेव परं ब्रह्म ज्ञानं बन्धाय चेष्यते ।
ज्ञानात्मकमिदं विश्वं न ज्ञानाद्विद्यते परम् ॥ २।६।५०

ज्ञान नै परब्रह्म हो । अविद्यायुक्तज्ञानले बन्धन हुन्छ । यो विश्व ज्ञानस्वरूप छ। ज्ञानदेखि बाहेक अरु वस्तु केही छैन ।२।६।५०

श्रीब्रह्मवैवर्तमहापुराणम्

यो निर्गुणः स निर्लिप्तः शक्तिभिर्न हि संयुतः ।
सिसृक्षुराश्रितः शक्त्या निर्गुणः सगुणो भवेत् ॥३।४२।३६

जो निर्गुण परमेश्वर छ त्यो निर्लिप्त शक्ति नभएको छ । सृष्टिगर्नाको इच्छाले निर्गुण परमेश्वर शक्ति लिएर सगुण हुन्छ । ३।४२।३६

श्रीमहाभारतम्

अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ता शरीरिणः । ६।२।१८॥

नित्य शरीरवान् अविनाशी यो आत्माको यी देहहरू अन्तवान्-नाश हुनेछन् । ६।२।१८॥

नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ।६।२।२४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो आत्मा (घटादि झैं पैदा नगरिने) सर्वगत (सबैमा रहने) स्थाणु (पूर्वस्वरूपको त्याग नहुनाले स्थिर स्वभाव) क्षीरादि झैं विकार नभएको अनल-संस्कारको वास्तानगर्ने (उत्पत्ति-प्राप्ति-विकृति-संस्कृति यी चार किसिमको क्रियाफल आत्मामा संभव छैन) सनातन अखण्ड-एकरस, उत्पत्तिहरूको आश्रय नभएको छ । ६।२।२४।।

निर्द्वन्द्वो नित्यसत्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ।६।२।४५।।

निर्द्वन्द्व-सुख-दुःख, मानापमान, शत्रु-मित्र, शीतोष्ण इत्यादि द्वन्द्वरहित, सर्वत्र समबुद्धि भएको, सधै सत्त्वगुणको आश्रय गर्ने, निर्योग-नपाएको वस्तु पाउनु योग, पाएको वस्तुको रक्षा गर्नु क्षेम, यी दुइवाट हटेको, आत्मवान्-मनजित्ने होऊ । ६।२।४५।।

अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ।६।१३।१२।।

कार्य कारणदेखि भिन्न, निर्विशेष, ब्रह्म सत् र असत् दुवै छ । ६।१३।१२।।

ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् ।६।१३।१७।।

ज्ञानसाधनले अनुभवगरिने केवल ज्ञप्तिमात्रस्वरूपभएको ज्योति जान्नू । त्यो ज्योति सबैको हृदयमा रहेको छ ।६।१३।१७।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीमदध्यात्मरामायणम्

विभावयेदेकमनन्यसाधनो
विज्ञानदृक्केवल आत्मसंस्थितः ।। उ. ५।४६।।

केवल ज्ञानदृष्टिद्वारा आत्माको चिन्तन गर्नू । उ ५।४६।।

पूर्णश्चिदानन्दमयोऽवतिष्ठते
न वेद बाह्यं न च किंचिदान्तरम् ।। उ. ५।४७।।

जो मानिस पूर्ण चिदानन्दस्वरूपले वस्तछ त्यसलाई बाहिरी र भित्री कुनै वस्तुको पनि ज्ञान हुदैन । ५।४७।।

श्रीश्रीतन्त्रराजतन्त्रम्

यन्मनः क्लेशविश्रान्तेः स्थानं निःशेषकल्मषम् ।
सुखास्पदं स्वगं विश्वमयं चिद्वेद्यवेदनात् ।। ३०।४६

ब्रह्म मनको क्लेशको विश्रामस्थानछ । सवै किसिमको पापले रहित छ । सुखको स्थान छ । आफूमा रहेको छ । ज्ञातृ-ज्ञान-ज्ञेय स्वरूप हुनाले विश्वमय छ । ३०।४६

यज्ज्ञानमिदमोज्ञानं यज्ज्ञानमहमस्तथा ।
द्वयोरपि च यज्ज्ञानं तज्ज्ञानं विद्धि मे वपुः ।। ३६।११

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मेरो यो, यसको म, यही नै म, मनै यो इत्यादि प्रतीतिले सम्बन्ध भएको जुन ज्ञान हो त्यो ज्ञान गर्ने वचन र मनको विषय नभएको, चैतन्यस्वरूप मेरो स्वरूपलाई जान । ३६।११

स्थिरः स्वात्मप्रकाशः स्यान्नित्योऽप्रतिभटो महान् ।३६।१३।।

स्थिर, नित्य, अप्रतिभट-जोडी नभएको महान् स्वात्मप्रकाश छ । ३६।१३

ज्ञानार्णवतन्त्रम्

परमात्मस्वरूपेयं विश्वस्पन्दनरूपिणी । २४।७८।।

यो विद्या (ज्ञान) परमात्मस्वरूप र विश्वस्पन्दन स्वरूप छ–विश्वलाई चलाउनेछ । २४।७८।।

निष्प्रपञ्चं निराभासं केवलं ब्रह्म सत्कलम् । २४।८७।।

प्रपञ्चरहित, आभासशून्य (भ्रान्तिरहित) केवल सत्स्वरूप केवल ब्रह्म छ । २४।८७।।

श्रीश्रीकुलार्णवतन्त्रम्

अरूपं भावनागम्यं परं ब्रह्म महेश्वरि ।
निष्कलं निर्मलं नित्यं निर्गुणं व्योमसन्निभम् ।। ३।९२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हे महेश्वरि ! परब्रह्म रूपनभएको भावनाद्वारा ज्ञानगरिने, कलारहित, निर्मल, नित्य, निर्गुण आकाश जस्तो छ । ३।९२

अन्तस्थानुभवोल्लासो मनोवाचामगोचरः । ५।७३

अन्तःकरणमा रहेको अनुभवले प्रकाश हुने, मनले र वचनले वयान गर्न नसकिने ब्रह्मको स्वरूप छ । ५।७३

चित्ते स्वातन्त्र्यसारत्वात्तदानन्दमयात्मनः ।
तन्मयत्वाच्च भावानां भावाश्चान्तर्हिता रसे ॥ ७।८५

आनन्दमयआत्माको चित्तमा स्वातन्त्र्य हुनाले र भाववस्तु पनि आनन्दमय हुनाले रसमय आत्मामा ती सबैको विलीन हुन्छ ।७।८५

सर्वतेजोमयं ध्यायेत् सच्चिदानन्दनिष्कलम् । ९।५॥

सच्चिदानन्द स्वरूप, कला नभएको सबै तेजोमयभएको ब्रह्मको ध्यान गर्नू । ९।५॥

नकिञ्चिच्चिन्तनादेव स्वयं तत्वं प्रकाशते ।
स्वयं प्रकाशिते तत्वे तत्क्षणात्तन्मयो भवेत् ॥ ९।१०

ब्रह्मबाहेक अरु केही विचार नगर्नाले तत्त्व आफैं प्रकाश हुन्छ । तत्त्व स्वयंप्रकाश भएपछि तत्क्षणमा नै स्वयंप्रकाश हुन्छ । ९।१०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शक्तिसंगमतन्त्रम्

परब्रह्मात्र प्रकृतिः प्रतिबिम्बस्वरूपिणी ।
भावनावशतो जातो ब्रह्मरूपः सनातनः ।।
श्रीदेव्याः कुण्डली देवि स्वेच्छया गुणिता शिवा ।
सर्वा धातुर्भवेत् शक्तिरानन्दघनगोचरा ।।
ब्रह्मरूपा चिदानन्दा परब्रह्मैव केवलम् ।
प्रकृतिः परमा शक्तिः विकृतिः प्रतिबिम्बता ।। प्र. १

परब्रह्मको प्रतिबिम्बस्वरूप प्रकृति हो । सनातन ब्रह्मरूप भावनाको वशले नाना हुन्छ ।

हे देवि स्वेच्छाले कल्पना गरिएको कल्याणस्वरूप एवं आनन्द घनरूप कुण्डली ब्रह्मको सबै शक्ति हो । परब्रह्मरूप चिदानन्द भएको शक्ति केवल ब्रह्म नै हो ।

प्रकृति परमाशक्ति हो । विकृति प्रतिबिम्ब (छाया) हो । प्र. १

आदिनारायणः साक्षात् परशंभुः स एव हि ।
तदेव निर्गुणं ब्रह्म बृहत्वाद्ब्रह्म कीर्तितम् ।।
शुद्धस्फटिकवद्देवि सैव श्रीः प्रकृतिर्वरा ।
आदिमध्यान्तरहिता गुणातीता महोज्ज्वला ।।
उभयोर्मध्यभागे तु प्रतिबिम्बं च यद्भवेत् ।
उभयोः प्रतिबिम्बं च ह्यर्धनारीश्वरोमतः ।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिबिम्बं भवेन्माया ततो ब्रह्म महेश्वरः ।
विष्णुरीश्वरइत्याद्याः लोकपालादयः शिवे ।।
सृष्टिर्जाता महेशानि तयोरंशसमुद्भवा ।
अविनाशी सदा स्थायी शंभुश्च प्रकृतिस्तथा ।।
आद्यन्तरहिता पूर्णा चिद्घनात्मस्वरूपिणी ।। ता. ७

जो आदि नारायण हो उही परशंभु हो । त्यसलाई निर्गुण ब्रह्म प्रतिपादन गरिएको छ । बृहत् हुनाले ब्रह्म मानिएको छ । हे देवि शुद्ध स्फटिक झैं भएको श्री आदि मध्य अन्त नभएको गुणातीत महोज्ज्वल प्रकृति छ ।

शिव र शक्तिको बीचमा जो प्रतिबिम्ब छ त्यसलाई अर्द्धनारीश्वर भनिन्छ । प्रतिबिम्ब माया हो । त्यही माया लिई ब्रह्मा महेश्वर विष्णु ईश्वर इत्यादि लोकपालहरू ती दुइको (अर्द्धनारीश्वरको) अंशबाट सृष्टि भए । शंभु अविनाशी सदा स्थायी छन् एवं आदि अन्त नभएको पूर्ण चिद्घनात्मस्वरूप भएको प्रकृति छ । ता. ७

तेजःपुञ्जमिदं देवि ब्रह्मरूपं सनातनम् ।
तेजःपुञ्जादेकभूतं जगदेतच्चराचरम् ।।
एकैव कुण्डली देवी स्वेच्छया गुणिता भवेत् ।
कुण्डलीशिवयोरैक्यं यस्मिन् काले प्रजायते ।।
विज्ञानं तु तदेव स्यात्तयोरैक्यं महेश्वरि ।
ब्रह्मानन्दो महाकालः पूर्णब्रह्म सनातनः ।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विज्ञानरूपं तद्ब्रह्म खण्डाखण्डविवर्जितम् ।
मध्ये त्वासनसंस्थानं महासमरसात्मकम् ।। ता. ८

हे देवि यो तेज:पुन्ज सनातन ब्रह्मरूप छ । तेज:पुन्जबाट यो चराचर जगत् एक भएको छ ।

एउटै कुण्डली देवी आफ्नो इच्छाले बढ्दछ। कुण्डली र शिवको ऐक्य जुन वखत हुन्छ हे महेश्वरि ती दुवैको ऐक्य विज्ञान हो । ब्रह्मानन्द, महाकाल, पूर्णब्रह्म, सनातन, खण्ड र अखण्डले रहित विज्ञानरूप त्यो ब्रह्म छ । शिव र कुण्डलीको बीचमा महासमरसस्वरूप आसनसंस्थान छ । ता. ८

सामरस्यरसो ब्रह्म स एवात्मा प्रकीर्तितः ।
आनन्दान्मादनादात्मा ज्ञानात्मपरमात्मवित् ।
विज्ञानात्मा भवेद्देवि सकृज्जीवस्य दर्शकः ।। उ. ११

हेदेवि ज्ञानात्मार परमात्माजान्ने आनन्दमा मस्तहुन्छ ।
विज्ञानात्मा भएको मानिस जीवात्माको दर्शक हुन्छ । उ ११

अथवा सकलं ध्यायेत्तेज:पुन्जनिभं शिवे ।
एकीभूतं चैतन्यतेजः सदा ध्यायेन्महेश्वरि ।। सु. ६।२२८

हे देवि ज्ञानात्मा र परमात्मा जान्ने जीव आनन्दमा लट्ठिनाले जीवलाई ज्ञान गराउने विज्ञानात्मा हुन्छ । अथवा हेशिवे तेज:पुन्ज जस्तो एक भएको चैतन्यतेज सधैं ध्यान गर्नू । सु. ६।२२८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीमदूर्मिकौलार्णवतन्त्रम्

अदृश्यं परमं तत्वं सर्वकारणकारणम् ।
तद्वेत्ति दिव्ययोगेन तस्मिन्दृष्टे शिवः स्वयम् ।।
स्थूला विश्वतनुर्देवि सूक्ष्मा चिन्मात्ररूपिणी ।
परा नित्योदिता शान्ता ब्रह्मसत्ता स्वरूपिणी ।।
आत्मा कैवल्यरूपं तु सर्वदिक्कालभासकम् ।
नित्योदितं सर्वमयं सर्वव्यापकमेवच ।।
सर्वात्मा सुप्रबुद्धश्च नित्यानन्दः सदोदितः ।
एकः स एव विश्वात्मा जीवभूतः प्रकाशकः ।।
शिवशक्त्यात्मविभवं शिवशक्तिलयोद्भवम् ।
निस्तत्त्वतत्त्वगहनं शाश्वतं तु निरन्जनम् ।। प्र. अ.

सबै कारणको पनि कारण अदृश्य परमतत्त्व दिव्ययोगले जानिन्छ । त्यो परमतत्त्वको दर्शन भएपछि स्वयं शिव हुन्छ ।

हे देवि ! विश्वतनु स्थूलस्वरूप हो । चिन्मात्ररूप सूक्ष्मतनु हो । नित्य उदित शान्त ब्रह्मसत्तास्वरूप परा हो ।

आत्मा कैवल्यरूप सबै दिक्काल प्रकाशक छ । सर्वमय र सर्वव्यापक पनि छ ।

सबैमा रहेको आत्मा प्रबुद्ध छ । नित्य आनन्दस्वरूप छ । सधैं उदाइराखेको हुन्छ । एक नै त्यो आत्मा विश्वको आत्मा छ । जीवभूत छ प्रकाशक छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शिव र शक्तिको ऐश्वर्य, शिव र शक्तिको लयबाट पैदा भएको, निस्तत्त्व भएको पनि तत्त्वले गहन भएको शाश्वत निरञ्जन ब्रह्म छ। प्र. अ.

कौलरहस्यम्

परब्रह्मे च प्रकृतिः प्रतिबिम्बस्वरूपिणी। १।३२

परब्रह्ममा प्रकृति प्रतिबिम्बस्वरूपले रहेको छ। १।३२

निर्वाणं च महेशानि परं ब्रह्मात्मता मता। प. २४

हे महेशानि ! निर्वाण (मोक्ष) परब्रह्म हो। प. २४

महानिर्वाणतन्त्रम्

सदैकरूपश्चिन्मात्रो विकारपरिवर्जितः।१४।१३०।।

आत्मा सधैं एकरूप विकार नभएको चित्स्वरूप छ।१४।१३०।।

ज्ञानमात्मैव चिद्रूपो ज्ञेयमात्मैव चिन्मयः।
विज्ञाता स्वयमेवात्मा यो जानाति स आत्मवित्।। १४।१३९

ज्ञान स्वरूप नै चिद्रूप छ। चिद्रूप आत्मा नै ज्ञेय छ। जान्ने पनि स्वयं आत्मा नै छ भनी जसले विचार गर्छ त्यो आत्म चिन्ने हुन्छ।१४।१३९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कुलचूडामणितन्त्रम्

ब्रह्मोऽहं स्फुरत (स्फुरित) प्रभम् ७।८०॥

उज्वल तेज भएको म ब्रह्म छु। ७।८०॥

श्रीकालीविलासतन्त्रम्

निर्गुणस्त्वं हि सगुणः कार्यकारणतत्परः। २४।१६॥

निर्गुण तिमी कार्यकारणमा लाग्दा सगुण भयौ। २४।१६॥

गन्धर्वतन्त्रम्

ब्रह्मचिन्तोद्भवानन्दनिवृत्तबाह्यचित्तता। ३४।८७॥

ब्रह्मको पैदा भएको ध्यानद्वारा आनन्दले बाहिरी विषयमा चित्त नजानु अमृतका गुण हुन्। ३४।८७॥

स्वबोधे नान्यबोधेच्छा बोधरूपस्य चात्मनः। ३९।२९॥

ज्ञानस्वरूप आत्माको ज्ञान भएपछि साधकलाई अरु ज्ञानको इच्छा हुँदैन। ३९।२९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यत्प्रकाशात्मकं सर्वं तत्वं केवलतां गतम् ।
विमर्शावनिसंप्राप्तमित्येषा तात्विकी स्थितिः ।। ४१।५२

विचाररूपी भूमिका (सप्तभूमिका) वैराग्यपूर्वक इच्छा शुभेच्छा हो । शास्त्र, सज्जनसम्बन्ध तथा वैराग्यको अभ्यासपूर्वक सदा चारमा लाग्नु विचारणा हो । विचारणा र शुभेच्छाले इद्रियका विषयमा थोरै अनुरक्त हुनु तनुमानसी हो । यी तीनको अभ्यासले शुद्धचित्त हुनु सत्त्वापत्ति हो । यी चारको अभ्यासले कुनै पनि फल-सित सम्बन्ध नराख्नु असंसक्ति हो । यी पाँचको अभ्यासले स्वात्मामा रमाई भित्री र बाहिरी पदार्थको अभ्यासले भेदभाव नगरी स्वात्म मात्रको चिन्तन गर्नु तूर्यगा हो । यी सातलाई ज्ञानभूमि भन्दछन् । यी ज्ञानभूमिद्वारा थाहा पाइने प्रकाशस्वरूप, सर्वरूप, सत्य, निरञ्जन ब्रह्म छ । यो सत्य स्थिति हो । ४१।५२

कालोत्तरमहातन्त्रम्

कारणेच्छाप्रवृत्तित्वात्परस्तस्मान्महेश्वरः । प. २७

कारणको इच्छाले हुने प्रवृत्तिदेखि महेश्वर अलग छ । प. २७

संविद्रूपात्मकं विद्धि क्रियाकालविवर्जितम् । प. ६१

(उपमा नभएको आभासशून्य, प्रमाणबाट थाहा नपाइने) क्रिया कालरहित ब्रह्मलाई ज्ञानस्वरूप जान प. ६१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कालानलतन्त्रम्

तत्रैकैव समाराध्या चिच्छक्तिर्ब्रह्मरूपिणी ।
निर्गुणैतन्नामवाच्यानिरूप्याव्यक्तसंभवा ॥ प. १

निर्गुण, यस्तो हो भन्न नसकिने अव्यक्त एक ब्रह्मरूपिणी चित्शक्तिको आराधना गर्नू । प. १

सच्चिदानन्दरूपोहमात्मानमिति चिन्तयेत् । प. १०

आफूलाई म सच्चिदानन्दरूप हुँ भन्ने विचार गर्नू । प. १०

अकुलवीरतन्त्रम्

भावाभावविनिर्मुक्त उदयास्तमवर्जितः ।
स्वभावमतिमतं शान्तं मनो यस्य मनोमयम् ॥ १।१४

सत् र असत्बाट मुक्त, उदय र अस्त न भएका स्वप्रकाशबुद्धिले मानिएको, शान्त मनस्वरूप मनजस्को छ त्यसलाई अकुलवीर भन्दछन् १।१४

कौलमार्गे द्वयोः सन्ति कृतका सहजा तथा ।
कुण्डली कृतका ज्ञेया सहजा समरसे स्थिता ॥ २।४३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कौलमार्गमा कृतक र सहजा यी दुई छन् । कृतक कुण्डलिनी हो । समरस (ब्रह्म) मा रहेको सहजा हो । २।४३

पदव्यञ्जननिर्मुक्तं विमलं सततोदितम् ।
तल्लीने तन्मयात्मानं विन्दते शाश्वतं पदम् ।। २।७३

पद र व्यञ्जन (बुझिने अर्थ) ले रहित, स्वच्छ, संधै प्रकाश स्वरूप अकुलवीर छ । त्यो अकुलवीरमा लीन भएपछि आफै अकुलवीर-मय भई नित्य मोक्षपद पाउँछ । २।७३

चिन्तातीतं भवेत् सोहि योगसंयोगवर्जितम् ।
निर्वाणं वासनाहीनं तृप्तात्मा च निरामयः ।। २।७४

अकुलवीरमा लीन भएको मानिस योग र संयोग न भएको वासना रहित, चिताइ नसकिने निर्वाण (मोक्ष) पाउँ छ । तृप्तात्मा र निरामय पनि हुन्छ । २।७४

कुलानन्दतन्त्रम्

अभावं भावयेद्देवि सर्वभावविवर्जितम् ।
चित्तं तत्र स्थितं कृत्वा खमध्ये विनियोजयेत् ।। ५७

हेदेवि सबै भाव न भएको निरञ्जन ब्रह्मको भावना गर्नु र त्यसमा चित्त दृढ गरी शून्यमा लगाउनू । ५७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भावयेत् समरसं देवि प्रभुभृत्यं विचक्षणः । ५८॥

हेदेवि विद्वान्ले समरस ब्रह्मको भावना गर्नू । ५८॥

शारदातिलकम्

निर्गुणः सगुणश्चेति शिवो ज्ञेयः सनातनः ।
निर्गुणः प्रकृतेरन्यः सगुणः सकलः स्मृतः ॥ १।६

सनातन शिव सगुण र निर्गुणको भेदले दुई किसिमको छ। (साङ्ख्यमतमा सत्त्वरजतमको साम्यावस्था प्रकृति हो । यसलाई प्रधान पनि भन्दछन् यही प्रकृतिलाई वेदान्तको मतमा अविद्या, शक्तितन्त्रको मतमा शक्ति भन्दछन्) निर्गुण प्रकृति देखि अलग् छ सगुण प्रकृति सहित छ । १।६

श्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम्

चित्तात्मैक्यधृतस्य प्राणस्य स्यात्संहृतिः स्थानात् ।
प्रत्याहारो ज्ञेयश्चैतन्ययुतस्य सम्यगनिलस्य ॥ १९।२१

चित्त र आत्माको एकताले धारण गरेको चैतन्य युक्त प्राणवायुको स्थानवाट राम्ररी संहार गर्नु प्रत्याहार हो । १९।२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सत्तामात्रं शुद्धं नित्यमपि
निरञ्जनञ्च यत्प्रोक्तम् । १६।२३।।
तत्प्रविचिन्त्य च तस्मि
श्चित्तलयः स्यात्समाधिरुद्दिष्टः । १६।२४।।

सत्तामात्र, शुद्ध, नित्य निरञ्जन जो ब्रह्म छ त्यो पर ब्रह्मको चिन्तना गरी त्यसैमा चित्त लयगर्नु समाधि हो । १६।२३।।

रुद्रयामलम्

चिच्छक्तौ परमात्मानं भावयित्वा पुनः पुनः ।।२६।४२।।
आत्ममग्नं तत्र पदे कृत्वा चिन्तामणिं भजेत् ।२६।४३।।

चित्शक्तिमा परमात्मालाई वार–वार भावना गरेर त्यो पदमा चित्त डुवाई चिन्तामणि (चिताएको दिने) को सेवा गर्नू । २६।४२।।–२६।४३।।

ब्रह्मयामलम्

योऽसावचिन्त्यमित्याहुः शिवः परमकारणः ।
निःसंज्ञो निर्विकारश्च व्यापी शान्तस्तथैव च ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निराचारपदावस्थः संज्ञामात्रः प्रभुः परः ।
तस्यापरो ज्योतिरूपः सर्वानुग्रहकारकः ।
व्यापी हृद्व्यक्तरूपी च अनेनस्को महात्मनः ।
तस्य शक्तिर्महादेवि स्वभावोत्था अकृत्रिमा ।
ज्योत्स्नारूपः स्वरूपेण स्फाटिकस्येव रश्मयः ।
तस्येच्छानिर्गताशक्तिर्ज्ञानरूपा मनोन्मनी ।
प्रवर्तते निराभासा अवधूतेति सा स्मृता ।
प्रबोधयति सानन्तबिन्दुनादौ क्षणेन तु ।
कुण्डलाकृतिसंस्थाना स्वनादौ संव्यवस्थिता ।
समस्तां सृजते देवि शिवेच्छावशवर्तिनी । प. १

यो परम कारण शिव अचिन्त्य छ । त्यो शिव नामरहित विकार-शून्य, व्यापी शान्त स्वभाव भएको, वृत्तिले शून्यपदमा रहेको पूर्ण ज्ञान परप्रभू छ । ती महात्मा शिवको सबैलाई अनुग्रह गर्ने, व्यापी, हृदयमा व्यक्त रूपभएको उपाधिरहित अर्को ज्योति छ । हेमहादेवि तिन्को अकृत्रिम (वनावटी नभएको) स्वभाववाटै पैदा भएको तेजोरूप शक्ति स्फटिकको किरण तुल्य छ । तिनको इच्छाबाट पैदाभएको ज्ञानरूप, चित्तप्रकाशकशक्ति निराभास भई प्रवृत्त भएमा अवधूता भनिन्छ । त्यो अवधूता शक्तिले विन्दूलाई र नादलाई क्षणैमा प्रवोध गराउँछ । कुण्डलाकृति भई आफ्नो नादमा त्यो अवधूता रहन्छ । हेदेवि अनि शिवको इच्छाको वशमा रही सवै जगत् सृष्टिगर्छ । प. १

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उन्मनं धलयं यावत्शून्यरूपं विचिन्तयेत् । प. ८

वृत्तिरहितमनभई (मनमा कुनै वृत्ति प्रवेश गर्ननदिई) बुद्धिको लय नभएसम्म शून्यरूपको चिन्तनगर्नू । प. ८

कौलज्ञाननिर्णय:

शिवमध्ये गता शक्तिः क्रियामध्ये स्थितः शिवः ।
ज्ञानमध्ये क्रिया लीना क्रिया लीयति इच्छया ।। २।६

शिवको मध्यमा शक्ति छ । क्रियाको वीचमा शिव छन् । ज्ञानमा क्रिया लीनहुन्छ । इच्छाले क्रिया लीनहुन्छ । २।६

इच्छाशक्तिर्लयं याति यत्र तेजः परः शिवः । २।७।।

जहाँ पर तेजस्वरूप शिव छ त्यहाँ इच्छाशक्ति लयहुन्छ । २।७।।

स्वातन्त्रमब्जमचलं सर्वव्यापि निरञ्जनम् । ३।९।

ब्रह्म स्वतन्त्र चन्द्रजस्तोस्वच्छ, सर्वव्यापी, अचल, निरञ्जन छ । ३।९।।

तस्येच्छया भवेत् सृष्टिर्लयं तत्रैव गच्छति । ३।१०।।

त्यो ब्रह्मको इच्छाले सृष्टिहुन्छ र त्यही ब्रह्ममा लय हुन्छ ३।१०।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अखण्डमण्डलं रूपं निर्विकारं सनिष्कलम् । ३।११॥

अखण्ड (परिपूर्ण) मण्डलरूप, विकाररहित, कलाशून्य ब्रह्म छ । ३।११॥

ताराहस्यम्

न वस्तु प्रकृतिश्चैव न पुमान् परमेश्वरः ।
तयोः समरसं ज्ञानं वस्तुतत्त्वं महेश्वरः ॥
उभयोः समवायस्तु वस्तुतत्त्वं परं पदम् ।
ज्ञप्तिज्ञेयविभागेन ज्ञायतां भैरवेश्वरः ॥ प. १२

प्रकृति पनि वस्तु होइन पुमान् (पुरुष) परमेश्वर पनि वस्तु होइन । ती दुइको समरस ज्ञान महेश्वर वस्तुतत्त्व हो । दुइको समवाय (समूह) परमपद वस्तुतत्त्वज्ञान र ज्ञेयको विभागले भैरवेश्वर जान्नू । प. १२

परातन्त्रम् (परमार्थः)

एक एव पराशक्तिर्बहुभेदप्रकाशिनी ।
नित्या निरंशा सा देवी ब्रह्मसत्यप्रकाशिनी ॥
शक्तौ सर्वसमुत्पन्नं यत्किञ्चिज्जगत्यां जगत् ।
तस्माच्छुद्धमशुद्धं वा शक्तिब्रह्मस्वरूपकम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आत्मा ब्रह्म विजानीहि भ्रान्तिज्ञानं परित्यजेत् ।
ज्ञानमेव परं तन्त्रं तस्माज्ज्ञानं समाश्रयेत् ॥
ज्ञानमार्गेण सकलं विकल्पं परिवर्जयेत् ।
सर्वभूतेषु विज्ञानं ज्ञातव्यं देशिकोत्तमैः ॥
ब्रह्मानन्दमयं ज्ञानं परं ब्रह्ममयो भवेत् ॥
एवं सच्चिन्मयं ज्ञानं समता सर्वजन्तुषु ॥

एउटै परा शक्तिले नानाकिसिमको भेद प्रकाश गर्दछ । ती देवी नित्य, अंशशून्य, ब्रह्मको सत्य प्रकाश गर्दछिन् जगत्मा जे जतिछन् ती सवै शक्तिमा उत्पन्नभएका छन् । त्यसकारण शुद्ध वा अशुद्ध शक्ति ब्रह्मस्वरूप छ । आत्मालाई ब्रह्म जान्नू । भ्रान्ति ज्ञान छोड्नू । ज्ञान नै परतन्त्र हो त्यसहेतु ज्ञानको आश्रय गर्नू । ज्ञानमार्गद्वारा सवै विकल्पलाई छाड्नू । सवै प्राणिमा विद्वान्हरूले विज्ञान जान्नू । ज्ञान ब्रह्मानन्दमय छ यसकारण परब्रह्ममय हुनू ।यस्तो सच्चिन्मय ज्ञानले सवप्राणिमा समता हुन्छ ।

ज्ञानकारिका

संसारार्णवनिर्मुक्तं कल्पनातीतगोचरम् ।
निर्विकल्पं सदा ज्ञानं कथितं ज्ञानकारिकम् ॥ २।१६

संसाररूपीसमुद्रबाट मुक्त कल्पनाको विषय न भएको निर्विकल्प ज्ञानलाई ज्ञानकारिका भन्दछन् । २।१६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्रिपुरारहस्यम्

यतः सर्वं चितिमनुभाति सा तु स्वतन्त्रतः । ४।१००।।

सवै चितिको पछि लाग्छन् (चितिद्वारा सवै प्रकाशहुन्छन्) ४।१००।।

चितिर्विचित्रान्यभावैरुपरक्तापि भासिनी ।
स्वरूपादप्रच्युतैवाऽऽदर्शवल्लेशतोपि हि ।। ११६२

विचित्र अरु भावले रंगिएको पनि भासमानमात्र रूपभएको चिति (ज्ञान) अर्काको प्रतिबिम्ब ग्रहणगर्ने ऐना झैं स्वच्छ छ । अलिकति पनि स्वरूपवाट प्रच्युत छैन। ११।६२

चितिः स्वातन्त्र्य हेतुः स्यात् प्रतिबिम्बो हि जागतः ।११।६४।।

चिति स्वतन्त्रताको कारण हो । प्रतिबिम्ब जगत् हो । ११।६४।।

सङ्कल्प एव स्वातन्त्र्यं चितेरुच्छूनमीर्यते ।
असङ्कल्पदशायां सा चितिः स्वच्छैकरूपिणी ।। ११।६६

संकल्पावस्थामा चितिको स्वतन्त्रता बढ्दछ । संकल्प नभएको अवस्थामा चिति स्वच्छरूप हुन्छ । ११।६६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सृष्टौ वा प्रलये वाऽपि निर्विकल्पैव सा चितिः ।
प्रतिविम्बस्य भावे वाऽप्यभावे वैव दर्पणः ।। १४।५७

प्रतिविम्ब भएमा वा नभएमा ऐना स्वच्छ रहे झैं सृष्टिमा र प्रलयमा पनि चिति निर्विकल्पै रहन्छ । १४।५७

संवेदनं सत्यमेकं संवेद्यं तत्र कल्पितम् । १५।४।।

ज्ञान सत्य एक छ । त्यो ज्ञानमा ज्ञेय कल्पना गरिन्छ । ऐंनामा प्रतिबिम्ब झैं ज्ञानमा ज्ञेय कल्पना मिथ्या ज्ञान हो । १५।४।।

भानशक्तिर्भास्यहीना सर्वभानसमाश्रया । १६।१५।।

(घटज्ञानमा दुइ अंश छन्– घट र ज्ञान । त्यसमा घट प्रकाश्य र ज्ञान प्रकाशक छ) विषयभेदले वा पुरुष भेदले जुन भिन्न झैं अवभासमान हुन्छन् ती सबैको आश्रय भएको (अर्थात् सर्वभान स्वरूपले सर्वभानको आश्रय भएको) यस्तो हो भन्न नसकिने त्यही प्रकाश मात्र स्वरूपभएको ज्ञानलाई भानशक्ति भन्दछन् । १६।१५।।

प्रत्यावृत्तं मनः शुद्धं निजरूपावभासकम् । १६।३३।।

विषयदेखि अलगभएको मनमा नै आफ्नो स्वरूप प्रकाश हुन्छ । १६।३३।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तदा न वेद बाह्यं वाऽप्यांतरं वा क्षणं नरः।
तिष्ठेन्न निद्रयाऽऽक्रान्तः स समाधिरुदीरितः ॥ १७।५

व्यवहार कालमा बाह्य अथवा आन्तरिक सुख दुःखादि जुन मानिसलाई थाहा हुदैन र निद्राले पनि दबाउदैन भने त्यो अवस्था लाई क्षणसमाधि भनिन्छ। १७।५

अनस्तमितभारूपोऽहं सुपूर्णो निरञ्जनः ।१७।१०५॥
म नअस्ताउने प्रकाशरूप पूर्ण निरञ्जन छु। १७।१०५॥

निर्विकल्पाख्यविज्ञानं ज्ञानमात्रं निजं वपुः ।१७।११०॥

मेरो स्वरूप निर्विकल्पनाम भएको विज्ञान र ज्ञान मात्र छ। १७।११०॥

मनसा वेद्यते वेद्यं मनसोऽतो न वेद्यता। १८।३॥

सवै वेद्य (जानिने) पदार्थ मनले नै जानिन्छ भन्ने प्रसिद्धि छ, यसकारण (मनको स्वरूपलाई अरुले बुझाउन नसकिने हुनाले) मन वेद्य हुदैन। १८।३॥

तन्मनो वेद्यनिर्मुक्तं वित्तिरित्यभिधीयते। १८।४॥

त्यस्तो वेद्यदेखि निर्मुक्त भएको मनलाई वित्ति भन्दछन्। अर्थात् वेद्यले निर्मुक्त भएको मन नै शुद्ध आत्मतत्त्व हो। १८।४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उपलब्धिस्वरूपत्वाद्विदितैव सा सदा । १८।५॥

स्वप्रकाश बोधरूप हुनाले त्यो वित्ति (आत्मा-द्रष्टा) जान्नेछ । १८।५॥

चितिस्वरूपः स्वात्मैव तत्तद्भावात्मना सदा । १८।४०॥
भासते स्वाच्छन्द्यशक्त्या नाधिकं विद्यते क्वचित् । १८।४१॥

त्यो त्यो दृश्य भावस्वरूपले चितिस्वरूपआफ्नोआत्मा नै आफ्नो स्वच्छन्दशक्तिले प्रकाश हुन्छ । यसकारण स्वरूपदेखि अरु कहीं केही पनि छैन । १८।४०॥
४१॥

एवं पूर्णस्वरूपायाः पूर्णं यत्स्फुरणं स्थितम् । १८।६६॥

यसरी पूर्णस्वरूपभएको चितिको पूर्णस्वरूप स्फुरण हो । १८।६६॥

तदेव स्वात्मविश्रान्तिः पूर्णाहन्ता च कथ्यते ।
अखण्डैकरसं ह्येतदेतावद्राम वै भवेत् ॥ १८।६७

त्यही नै स्वात्मविश्रान्ति र पूर्णाहन्ता भनिन्छ । चिति र पूर्णाहन्ता यी दुई अखण्डैकरस हुन् । १८।६७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निरूपणे बहुविधमिव तत् प्रतिभासते ।
एतावदेव स्वातन्त्र्यं यतः शक्तिर्हि तन्मयी ।। १८।६८

आपाततः हेर्दा त्यो अखण्डैकरस-चित् धेरै किसिमको जस्तो भान पर्दछ तर अखण्डैकरस स्वतन्त्र छ । पूर्णाहन्ता र स्वातन्त्र्य पनि शक्ति नै हो । त्यो शक्ति पनि अखण्डैकरसमय छ । १८।६८

चला चितिर्मनोनाम्नी निश्चलात्मस्वरूपिणी । १८।११७।।

मन नाम गरेको चल चिति हो । आत्मस्वरूप निश्चल चिति हो । १८।११७।।

ज्ञानन्त्वेकविधं स्वात्ममात्रभानात्मकं ननु । १९।३।।

स्वात्ममात्र भानस्वरूप भएको ज्ञान एकै किसिमको छ । १९।३।।

चैतन्यमेव विज्ञानं तत् सदा स्वप्रकाशकम् । १९।९।।

चैतन्य नै विज्ञान हो त्यो सधै स्वप्रकाशक छ । १९।९।।

वेद्यहीना भवेद्वित्तिर्बाधितस्य विभासनात् ।
अमनस्कस्य सुतरां यतः सा चोन्मनी दशा । १९।११९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बाधितको भान परेको हुनाले वित्ति वेद्य संवन्धरहित छ । जस्तो नजान्नेलाई मरुभूमिमा जलको भान हुन्छ त्यस्तै जान्नेलाई वेद्यको संवन्ध वित्तिमा छैन भन्ने ज्ञान हुन्छ– मनको लय हुन्छ । मध्यम ज्ञानिलाई वित्तिमा वेद्यको संवन्ध छैन भन्ने अनुभवहुन्छ । त्यस्तो अवस्थालाई उन्मनीदशा भन्दछन् । १६।११६

ज्ञानं तदेव हि भवेद्यत्रेदं भासते जगत् ।
सङ्कल्पाद्व्यवहारो हि ज्ञाने सर्वं प्रकाशते ॥ २२।१२

जसमा यो जगत् प्रकाशमान छ त्यही नै ज्ञान हो । (प्रतिविम्वको आश्रय ऐना झैं सवै व्यवहारको आश्रय ज्ञान नै स्वरूपभूत छ) संकल्प बाट व्यवहार हुन्छ । स्वरूपभूतज्ञानमा सवै प्रकाश हुन्छ । २२।१२

असङ्कल्पेन तद्रूपमनुलक्ष्य धिया सकृत् ।
कृतार्थो बन्धनिर्मुक्तो भवतीति सुनिश्चयः ॥ २२।१३

ध्यान उपादान आदि आभासरूपले तिरोहित (दविएको) झैं भएको श्रवणादिले परोक्ष भनी थाहा पाइएको (कानहरूद्वारा न सुनिने भएको) स्वरूपलाई निदिध्यासनरूप असंकल्पले स्वतः अनुभव गरी "सोऽहं" भन्ने ज्ञान भएपछि अविद्या नाश भई बन्धनबाट नितरां मुक्त हुन्छ । २२।१३

ज्ञस्य प्रमैव तज्ज्ञानमज्ञस्य तु भ्रमात्मकम् ।
ज्ञानिनां ज्ञानमेव स्यात्सर्वोऽपि व्यवहारकः । २२।२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्ञानिको प्रमा (बुद्धि) नै ज्ञान हुन्छ। अज्ञानिको ता बुद्धि भ्रम (माया) रूप हुन्छ। ज्ञानिको ज्ञानरूपनै स वै व्यवहार हुन्छ। २२।२१

सर्वानुस्यूतसंवित्तिमात्रात्मा भाति सर्वतः। २२।६४

सर्वैतिर अनुस्यूत (प्रवाहरूपले चलिरहेको) चिद्रूपमात्र मेरो आत्मा सर्वैतिर प्रकाशमान छ। २२।६४।।

पूर्णविज्ञानमेतत्स्यात्संकोचपरिवर्जनात् ।
दृगेव दृश्यतां प्राप्तं स्वमाहात्म्यप्रकर्षतः ।। २२।१०३

संकल्प (विकल्प स्वरूप) छाड्नाले आफ्नो चित्शक्तिको उत्कर्ष (ऐश्वर्य) ले ज्ञान नै देखिने विषयभावमा पुगेको छ त्यो पूर्ण विज्ञान हो। अर्थात् ज्ञानदेखि भिन्न दृश्य छैन भन्ने ज्ञान हुनु पूर्ण विज्ञान हो। २२।१०३

योगिनीहृदयम्

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्याख्यतुर्यरूपाण्यमूनि तु ।
अतीतन्तु परन्तेजः स्वसंविदुदयात्मकम् ।। १।४६

जाग्रत् स्वप्न सुषुप्ति तुर्य नाम भएका चाररूप छन्। (जाग्रत्– जागा रहेको वखत बुद्धि इन्द्रिय शरीरहरूको व्यापार) (स्वप्न–

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अन्तःकरण मात्रको व्यापार) सुषुप्ति– सबै इन्द्रियहरूको व्यवहार उपरत भई सुखमात्र परामर्श हुनु) तुरीय– चैतन्य मात्र वृत्ति स्वसंवित्‌रूप) माथिका ४ अवस्थादेखि अतीत प्रकाशरूप सबै प्राणीमा आत्मरूपले रहेको छ। १।४९

स्वेच्छाविश्वमयोल्लेखखचितं विश्वरूपकम्।
चैतन्यमात्मनोरूपं निसर्गानन्दसुन्दरम्॥ १।५०

स्वेच्छाले विश्वमय चित्र खडा भयो। विश्वरूप भएको चैतन्य शक्ति (चिद्विमर्श) चिदात्मप्रकाशको रूप सहजानन्द उल्लास (प्रकाश) हो। १।५०

इच्छारूपं परन्तेजः सर्वदा भावयेद्बुधः। १।७२॥

इच्छारूप परतेज (संविदात्मप्रकाश) सदा विद्वान्‌ले भावना गर्नु। १।७२॥

प्रकाशते महातत्वं दिव्यक्रीडारसोज्ज्वले।
निरस्तसर्वसङ्कल्पविकल्पस्थितिपूर्वकः॥ २।७६

देश काल आकारले अवच्छिन्न नभएको महातत्त्व-स्वप्रकाश चित्प्रकाश आफ्नो चित्‌शक्ति सामरस्य प्रकाशमा प्रकाश हुन्छ। संकल्प र विकल्पको त्यागले मन स्थिर हुन्छ मन स्थिर भएपछि रहस्यार्थ ज्ञानहुन्छ। २।७६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अहन्तेदन्तयोरैक्यं भावयन् विहरेत्सुखम् । ३।२०१।।

अहन्ता र इदन्ताको (अर्थात् ज्ञातृचैतन्य र ज्ञेयचैतन्यको समरसलक्षण ज्ञानको) ऐक्य भावना गर्दै सुखसित विहार गर्नू– परिपूर्ण ज्ञानानन्द हुनू । ३।२०१।।

विज्ञानभैरवः

ज्ञानप्रकाशकं सर्वं सर्वेणात्मा प्रकाशकः ।
एकमेकस्वभावत्वाज्ज्ञानं ज्ञेयं विभाव्यते ।। १३७

सवै प्रकाश्य वेद्य वस्तुजात (वस्तुसमूह) ज्ञानप्रकाशक छ । सवै वेद्य आत्मवेदक-प्रकाशकारी हुन्छ । वेद्यलाई छाडेर वेदकको वेदकत्वै हुदैन । वेदक भन्नाले कसको वेदक भन्ने हुन्छ । यसकारण वेद्यले नै वेदकलाई जीवित प्रदान गर्दछ । वेद्यत्व वेदकत्वस्वरूप छ । वेदक वेद्यात्म छ । यी दुवैको एकै प्रकृति हुनाले ज्ञान र ज्ञेय एकै हुन् भन्ने भावना गर्नू । अर्थात् प्रकाशकज्ञान आत्मादेखि अलग छैन भन्ने भावना गर्नू । १।३७

अमनस्कयोगशास्त्रम्

मनोदृश्यमिदं सर्वम् यत्किञ्चित्सचराचरम् ।
मनसोप्युन्मनीभावेऽद्वैतभावं प्रकल्पते ।। २।८०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो सम्पूर्ण चराचर जो देखिन्छ सो मनैको कारणले हो भनी जान । विषयस्फुरणवृत्ति नभएको मन सबै अद्वैत भाव कल्पना गर्दछ।२।८०

योगदर्शनम्

योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः । १।२

चित्तको वृत्ति रोक्नु योग हो। १।२

तदा द्रष्टुः स्वरूपेऽवस्थानम् । १।३

निरोधावस्थामा द्रष्टाको चितिशक्तिमा अवस्थान हुन्छ ।१।३

सांख्यदर्शनम्

निर्गुणत्वमात्मनोऽसङ्गत्वादिश्रुते : । ६।१०

विकारको हेतु (कारण) संयोगाभावको श्रवणले आत्मा निर्गुण छ। सुख दुःख मोहादि सब गुणले शून्य छ। ६।१०

विवेकचूडामणिः

सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म विशुद्धं परं स्वतः सिद्धम् ।
नित्यानन्दैकरसं प्रत्यगभिन्नं निरन्तरं जयति ।। ४।१४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सत्य, ज्ञान, अनन्त स्वरूप, विशुद्ध, स्वतःसिद्ध, नित्य आनन्द-स्वरूपले रहने जीवात्मादेखि भिन्न नभएको परब्रह्म निरन्तर सर्वश्रेष्ठ छ । ४।१४

श्रीयोगवासिष्ठसारः

यदस्पन्दं शिवं शान्तं यस्यान्तर्जगतः स्थितिः ।
स्पन्दास्पन्दविलासात्मा स एकोत्र चिदाकृतिः ।। १०।२९

जो निस्पन्द (निष्कम्प) शिव शान्त छ, जसको बीचमा संसारको स्थिति छ चराचर विशालरूप त्यो चिदात्मा एक छ । १०।२९

योगवासिष्ठः

दृश्यं नास्तीति बोधेन मनसो दृश्यमार्जनम् ।
संपन्नं चेत्तदुत्पन्ना परा निर्वाणनिर्वृतिः ।। १।३।६

दृश्य छैन भन्ने आत्मसाक्षात्कारको ज्ञानले तीनै कालमा दृश्य छैन भन्ने मनले सम्झेमा नित्यसिद्ध भएको परनिर्वाण निवृत्ति (तत्त्व ज्ञान प्रकाश) हुन्छ । १।३।६

अविच्छिन्नचिदात्मैकः पुमानस्तीह नेतरत् ।
स्वसङ्कल्पवशाद्बद्धो निःसङ्कल्पश्च मुच्यते ।। २।१।३६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अविच्छिन्न (सधैं रहिरहने) चित्स्वरूप एक पुरुष छ । अरु छैन । आफ्नो संकल्पले बद्ध हुन्छ निःसंकल्पले मुक्त हुन्छ । २।१ : ३६

यथा संवेदनं चेतस्तथा तत्स्पन्दमृच्छति ।
तथैव कायश्चलति तथैव फलभोक्तृता ।। २।७।५

साक्षीमा जस्तो विषयको स्फूर्ति पहिले हुन्छ त्यहाँपछि मन त्यस्तै स्पन्दमा जान्छ । त्यस्तै कर्मेन्द्रियको स्पन्दले शरीर चल्दछ, क्रियानुसार फलसिद्धि पनि हुन्छ । २।७।५

अचेत्यचित्प्रकाशात्मा विज्ञानात्मा निरामयः ।२।१७।४२

निर्विषय चित्प्रकाशस्वरूप विज्ञानात्मा निरामय छ ।२।१७।४२

स्वानुभूतिप्रकाशोऽस्य केवलं व्योमरूपिणः ।
योऽन्तरस्ति स तेनैव नत्वन्येनानुभूयते ।। ३।१०।१७

केवल आकाशरूप भएको यो आत्माको स्वानुभूति प्रकाश छ । जो अन्तःकरण छ त्यो आत्मा त्यसैले अनुभव गर्छ । अरुले अनुभव गर्न सकिंदैन । ३।१०।१७

चित्ताकाशं चिदाकाशमाकाशं च तृतीयकम् ।
द्वाभ्यां शून्यतरं विद्धि चिदाकाशं वरानने ।।३।१७।१०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चित्ताकाश, चिदाकाश र तेस्रो आकाश छ । हे वरानने चिदाकाश, चित्ताकाश र आकाशदेखि शून्य जान । ३।१७।१०

विद्ध्येतत्त्रयमेकं त्वमविनाभावनावशात् ।३।४०।१६॥

एउटा नभई अर्को न हुनाले यी तीननै एकै जान ।३।४०।१६॥

चित्तं हि प्रतिभासात्म यश्च तत्प्रतिभासनम् ।
तदिदं भाति देहादि स्वान्तं नान्यास्ति देहदृक् ।।३।९१।२०

चित्त प्रतिभासस्वरूप छ । जो त्यो प्रतिभास हो त्यो यो देह हो । त्यही मन हो । देहादिप्रतीति चित्तदेखि अर्को होइन ।३।९१।२०

चित्तमात्मचमत्कारं तच्च तत्कुरुते स्वतः ।३।९१।२१॥

चित्त आत्मकल्पित हो त्यो एक कल्पना आत्मा स्वतः गर्दछ ।
३।९१।२१॥

चितो यच्चेत्यकलनं तन्मनस्त्वमुदाहृतम् ।
चिद्भागोऽत्राजडोभागो जाड्यमत्र हि चेत्यता । ३।९१।६७

चित्ले जो चेत्य (विषय) कल्पना गर्छ त्यही मन हो । चित् भागमा जडता छैन । चेत्यमा जडता छ । ३।९१।३७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चिद्भागोऽत्रावबोधांशो जडं चेत्यं हि दृश्यते ।३।९१।३८

चित् भाग ज्ञानांश हो । चेत्य जड देखिन्छ । ३।९१।३८

स्वमेवान्यतया दृष्ट्वा चितिर्दृश्यतया वपुः ।
निर्भागाप्येकभागाभं भ्रमतीव भ्रमातुरा ।। ३।९१।४०

चिति आफ्नो स्वरूपलाई अर्को दृश्यताले देखेर अंश नभएको पनि अंशभए जस्तो ठानी भ्रमले आतुर भई भ्रममा परे जस्तो हुन्छ । ३।९१।४०

मनो हि भावनामात्रं भावना स्पन्दधर्मिणी ।
क्रिया तद्भावितारूपं फलं सर्वो,नुधावति ।। ३।९६।१

मन भावना मात्र हो । भावना स्पन्दधर्मि छ। त्यही भावनाको अनुसार क्रिया हुन्छ । सबै फलको पछि लाग्छ । ३।९६।१

अहन्तांशे क्षते शान्ते भेदे निष्पन्दतांगते ।
अजडा या प्रकचति तत्स्वरूपमिति स्थितम् ।।३।११७।१०

अहंताको अंश नाश भई शान्त भएमा, भेद निस्पन्दता भएमा जडशून्य भई जो रहन्छ त्यही आतमस्वरूप हो । ३।११७।१०

विज्ञानात्मा शासिता विश्वबीजं
ब्रह्मैवालं स्वं चिदाकाशमात्रम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यस्माज्जातं यत्तदेवेति विद्या-
द्वेद्यं स्वान्तर्बोधसंबोधमात्रम् ॥ ४।३।२४

जो जीवनाम भएको प्रत्यगात्मा छ, जो विश्वको कारण शासिता ईश्वर छ, ती दुइ परमार्थ दृष्टिले विचार गर्दा पूर्ण प्रत्येक एकरस चिदाकाश मात्र "ब्रह्म" हो। जो जसबाट पैदा भएको छ त्यो त्यही हो। त्यसकारण सबै वेद्य स्वान्तर्बोधमा (अन्तर्ज्ञानमा) शुद्ध चिन्मात्र छ। ४।३।२४

बहिर्लोकोचिताचारस्त्वन्तराचारवर्जितः ।
समो ह्यतीव तिष्ठ त्वं संशान्तसकलैषणः ॥ ४।१५।४४

बाहिर लोकमा योग्य आचारमा रही भित्र आचारले रहित भई सबै इच्छा शान्त गरेर ज्यादै समदृष्टि भएर तिमी वस।
४।१५।४४

चिच्चिनोति चितं चेत्यं तेनेदं स्थितमात्मनि ।४।३६।११॥

यदि चित् चेत्यलाई बढाउँछ- प्रसार गर्छ भन्ने ठान्दछौ भने चित्लाई बढाउँछ भन्ने ठान। चेत्य अर्को होइन भन्ने मन न गरेमा चित्को स्वात्मामा व्यापार न हुनाले यो चित्स्वरूप आत्मामा नै रहेको छ केही बढाउँदैन। यो हो परमार्थ दृष्टि। ४।३६।११॥

भावयन्नात्मनात्मानं चिद्रूपेणैव चिन्मयम् ।
ऋजूज्ज्वलमये ह्यात्मा स्वयमात्मनि जृम्भते ॥ ५।५।४२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चिद्रूप आफूले चिद्रूपआत्मालाई भावना गर्दा माया, कौटिल्य (भ्रम) मालिन्य नभएको आफूमा आत्मा स्वयं प्रकाश हुन्छ ।५।५।४२

चित्तं वृत्तिविहीनं ते यदा यातमचित्तताम् ।
तदा मोक्षमयीमन्तः सत्तामाप्नोषि तां तताम् ।।५।२१।२६

जव वृत्ति भएको चित्त चित्त नभएको अवस्थामा पुग्छ तव भित्र फैलिएको मोक्षमयी सत्तालाई पाउँछौ । ५।२१।२६

चिन्तनं वृत्तिरित्युक्तं वर्तते चित्तमाशया ।
चित्तवृत्तिमतो ह्याशां त्यक्त्वा निश्चित्ततां व्रज ।।५।२१।२८

आशाले नै चिन्तनमा चित्तवृत्ति लाग्छ । यसकारण आशा नाम गरेको चित्तवृत्ति त्यागेर निश्चिन्त होऊ । ५।२१।२८

चिच्चेत्यकलनाबन्धस्तन्मुक्तिर्मुक्तिरुच्यते ।
चिदचेत्याखिलात्मेति सर्वसिद्धान्तसंग्रहः । ५।२६।१३

चित्‌लाई चेत्याकार विचार गर्नु बन्धन हो । त्यो विचार न गर्नु (विचार छोड्नु) मुक्ति हो चेत्याकार (विषयाकार) ले मुक्त भएको चित् पूर्ण हो । यही सबै सिद्धान्तको संग्रह हो । १।२६।१३

चेतसो यदकर्तृत्वं तत्समाधानमुत्तमम् ।
तां विद्धि केवलीभावं सा शुभा निर्वृतिः परा ।५।५६।१५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चित्तमा कर्तृत्व छैन भन्नु उत्तम समाधान हो । त्यसैलाई केवली भाव जान । त्यही कल्याणकारक परनिर्वृति (आनन्द) हो ।
५।५६।१५

सर्वं किञ्चिदिदं दृश्यं दृश्यते यज्जगद्गतम् ।
चिन्निष्पन्दांशमात्रांशान्नान्यत्किञ्चन शाश्वतम् । ५।५९।३२

सबै यो दृश्यजगत् जो देखिन्छ त्यो चित्स्पन्दांशमात्रदेखि अरु केही छैन ।
५।५९।३२

समस्तकलनोन्मुक्ते नकिंचिन्नामसूक्ष्मखे ।
ध्यानात्संविदि लीनायां प्राणस्पन्दो निरुद्ध्यते ।। ५।७८।२६

सबै विकारले उन्मुक्त भएको केही नाम नभएको सूक्ष्माकाश निर्विकल्पसमाधिले संवित्मा लीन भएपछि प्राणस्पन्द रोकिन्छ ।
५।७८।२६

तस्मात्संविन्मये शुद्धे हृदये हृतवासनः ।
बलान्नियोजिते चित्ते प्राणस्पन्दो निरुद्ध्यते ।।५।७८।३८

त्यसकारण संविन्मय शुद्धहृदयमा वासना हवन गरी (लय गरी(श्रद्धा भक्ति धैर्य एकाग्रभावले चित्त लगाएमा प्राणको स्पन्द (चलन) रोकिन्छ ।
५।७८।३८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ब्रह्मेदं बृंहिताकारं बृहद्बृहदवस्थितम् ।
ज्ञानादस्तमितद्वित्वं भवात्मैव त्वमात्मना ।। ५।७९।११

ज्ञानले द्वित्व (द्वैत) नाश भएका तिमी बृहत् भन्दा पनि बृहत् आकार भएको ब्रह्म आफ्नो आत्मामा रहेको जान। आपनो आत्मामा नै मायाले नट झें बृंहित (ठूलो) आकार भएको यो दृश्य रहेको छ । ५।७९।११

न बहिर्नान्तरे किंचित्संवेद्यं विद्यते पृथक् । ५।९१।६७।।

वाहिर अथवा भित्र संवित् भन्दा अलग संवेद्य छैन ।५।९१।६७

संवित् स्फुरन्ती सङ्कल्पात् संवेद्यं पश्यति स्वतः । ५।९१।६८।।

संवित् स्फुरण संकल्पवाट आफै संवित् संवेद्य (जानिने विषय) देखतछ । ५।९१।६८।।

स्वचमत्कारयोगेन संवेद्यं संविदस्तथा ।
स्ववेदनं स्वसङ्कल्पात्संविदो यत्र वर्तते ।। ५।९१।६९

जुन विवेकावस्थामा स्वतत्त्वको संवेदन (ज्ञान) छ त्यो संवेदन पनि स्वसंकल्पबाट पैदा भएको स्वप्न झैं हो । अभेदज्ञानमा स्वसंवेदन अथवा विवेक विचारहरू केही पनि सम्भव हुदैनन् । ५।९१।६९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विचारोत्थात्मविज्ञानं ज्ञानमङ्ग विदुर्बुधाः ।
ज्ञेयं तस्यान्तरेवास्ति माधुर्यं पयसो यथा ।।५।९३।२१

विचारबाट पैदा भएको आत्मविज्ञानलाई विद्वान्हरू ज्ञान भन्दछन् । दुधको भित्र मीठोपना रहे झैं ज्ञानको भित्र नै ज्ञेय रहेको छ ।
५।९३।२१

सम्यग्ज्ञानसमालोकः पुमान्ज्ञेयमयः स्वयम् ।५।९३।२२।।

सम्यग् ज्ञानले उज्ज्वल भएको स्वयं ज्ञेय भएको पुरुष सदा ब्रह्मानन्दको अनुभव गर्छ ।
५।९३।२२।।

यन्नास्ति तस्य सद्भावप्रतिपत्तिरुदाहृता ।
मायेति सा परिज्ञानादेव नश्यत्यसंशयम् ।।६।१।३।२०

जुन वस्तु छैन त्यो वस्तु छ भनी स्वीकार गर्नु माया हो । त्यो माया ज्ञानले नाश हुन्छ । अहंकारको तत्त्व अज्ञान हो । स्वात्मज्ञानले अहंकार हट्तछ ।
६।१–३।२०

ब्रह्म ब्रह्मणि बृंहाभिर्ब्रह्मशक्त्यैव बृंहति । ६।१।११।२०।।

ब्रह्म, ब्रह्मशक्तिले नै ठूलो हुन्छ । ६।१–११।२०।।

शक्तिर्निर्हेतुकैवान्तः स्फुरति स्फटिकांशुवत् ।
जगच्छक्त्यात्मनात्मैव ब्रह्म स्वात्मनि संस्थितम् ।६।१।११।३७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कारण नभैकन पनि आत्मशक्ति, स्फटिकको प्रकाश झैं भित्र स्फुर्दछ । शक्तिद्वारा जगत् देखिन्छ । आफूमा रहेको आत्मा नै ब्रह्म हो । ६।१–११।३७

प्राणापानरथारूढं प्राणापानमनाततम् ।
यच्छक्तिरूपं शक्तीनां तच्चित्तत्वमुपास्महे ।।६।१–२५।७१

जुन शक्ति प्राण अपानरूपीउपाधिरथमा चढी प्राण अपान शक्ति हुन्छ त्यस चित्तत्त्वको उपासना गर्छौं । ६।१–२५।७१

अकृत्रिममनाद्यन्तं देवनं देव उच्यते ।६।१।२९।१२१।।

बनावटी नभएको आदि अन्तरहित निरतिशयानन्द स्वप्रकाश ब्रह्मलाई चित् भन्दछन् । ६।१–२९।२१।।

अकृत्रिममनाद्यन्तं देवनं चिच्छिवं विदुः ।६।१।२९।१२२।।

क्रियाले साध्य नभएको आदि अन्तरहित निरतिशयानन्द-रूप चित्प्रकाशलाई "देव" भन्दछन् । ६।१–२९।१२२।।

चिदस्ति हि शरीरेहं सर्वभूतमयात्मिका ।
चलोन्मुखात्मिकैका तु निर्विकल्पा परास्मृता ।।६।१।३०।६७

शरीरमा सर्वभूतमयस्वरूप दुइ किसिमको चिच्छक्ति छ । व्यष्टि र समष्टि । बुद्धिमा (ज्ञानमा) आसक्त स्वभाव भएको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(विज्ञानमय शब्दले कहिने कर्ता र भोक्ता स्वभाव भएको) एक, अर्को कूटस्थ साक्षी निर्विकल्प छ । ६।१–३०।६७

क्रियोन्मुखत्वं सङ्कल्पात्सङ्कल्पो मननक्रमः ।
मननं चित्तकालुष्यमात्मा चिन्निर्मला भवेत् ।। ६।१।३१।३५

संकल्पबाट क्रियामा उन्मुखत्व हुन्छ । (संकल्पबाट मानिस कार्यमा प्रवृत्त हुन्छ) संकल्प मनन क्रम हो । मनन चित्तकालुष्य हो । आत्मस्वरूपचित् निर्मल छ । अर्थात् कर्मेन्द्रियको प्रवृत्तिमा कारण भएको संकल्पस्वरूपमनोवृत्ति र त्यसको मालिन्यको साक्षी आत्मचित् विचार गर्नुपर्छ । ६।१–३१।३५

सर्वशक्तिमयोह्यात्मा यद्यथा भावयत्यलम् ।
तत्तथा पश्यति तदा स्वसङ्कल्पविजृम्भितम् । ६।१।३३।४१

आत्मा सर्वशक्तिमय छ । जो जस्तो भावना गर्दछ आफ्नो संकल्पले बढेको त्यो त्यस्तै देख्दछ । ६।१।३३।४१

सर्वगापि चिद्रूच्छूनबोधात्स्पन्दादिकं प्रति ।
बोधात्कलंकविमला चिदेव परमं शिवम् ।।६।१।३५।१३

सबैमा रहेको चित्शक्ति बाह्याकारबोध (ज्ञान) ले देह घट-हरूको स्पन्दमा समर्थ हुन्छ। ब्रह्माकारको ज्ञानले मायारूपी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कलंकलाई छाडेर निर्मल भएको स्वयं नै परमकल्याण कैवल्यपदमा रहन्छ । ६।१–३५।१३

आवर्तः सलिलस्येव यः स्पन्दस्त्वयमात्मनः ।
प्रोक्तः प्रकृतिशब्देन तेनैवेह स एव हि ।। ६।१।४९।३०

जो यो पानीको भुमरी झैं आत्माको स्पन्द छ त्यसैलाई प्रकृति भन्दछन् । त्यसकारण त्यो त्यही नै हो । ६।१–४९।३०

चित्त्वजाड्यात्मकं चित्तं दृढं भावयति स्वयम् ।
यथा यदैव यद्भावं तथा भवति तत्तदा ।। ६।१।५१।३८

चित्त्व र जाड्यात्मक भएको चित्त आफैं दृढ भावना गर्दछ । जुन बखतमा चित्त देवता, मनुष्य, स्थावर इत्यादि प्रकार जस्तो भावना गर्दछ त्यसबखतमा त्यही भावना अनुभव गर्दछ । ६।१–५१।३८

बोधो जीवः प्रबोधोऽयं स च बुद्धिप्रयत्नतः ६।१।५१।६०।।

जीव बोधस्वरूप र प्रबोधस्वरूप छ । त्यो बुद्धिको प्रयत्नले हुन्छ । ६।१–५१।६०।।

यत्संवेद्यविनिर्मुक्तम् संवेदनमनिर्मितम् ।
चेत्यमुक्तचिदाभासं तद्विद्धि परमं पदम् ।। ६।१।५९।४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संवेद्यले मुक्त भएको, स्वतन्त्र संवेदन, चेत्यले मुक्त चिदाभासलाई परमपद जान । ६।१–५६।४

आत्मनात्मनि शान्तैव चिच्चमत्कुरुते चिति ।
चित्प्रस्पन्दो हि संसारस्तदस्पन्दः परमं पदम् ।। ६।१।५६।२१

दुइ किसिमको चिदात्मको रूप विवेकीह्रूले अनुभवगरेका छन् । चित्तवृत्तिमा प्रतिबिम्बित चेत्यार्थरूप चित्तले निर्मित एक चिदात्मा । अर्को सबै अवस्थामा साक्षीरूपले रहेको नित्य सिद्ध संविद्रूप । ती दुवैरूप चेत्य (ज्ञान) ले संवेद्य (जानिने) त्रिपुटी (ज्ञाता-जान्ने, ज्ञान- ज्ञान गर्नु, ज्ञेय– जानिने) ले मुक्त भयो भने त्यो परमपद ब्रह्म नै भयो भन्ने जान । ६।१–५६।२१

चित्तेज एव चित्स्पन्द इति बुद्धे निरन्तरम् ।६।१।५६।४६।।

चित्प्रकाश नै चित्स्पन्द हो भन्ने जानेमा संसार क्षीण हुन्छ । ६।१–५६।४६।।

व्यतिरिक्तश्चितः स्पन्दो न किञ्चिदवशिष्यते ।६।१।५६।४७

चित्प्रकाशदेखि अतिरिक्त अर्को स्पन्द छैन । ६।१–५६।४७।।

या परा शक्तिः स्फुरति वीणावेगलसद्गतिः ।६।१।८०।४१।।

वीणाको झङ्कार झैं पराशक्ति स्फुर्दछ । ६।१–८०।४१।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सा चोक्ता कुण्डलीनाम्ना कुण्डलाकारवाहिनी ।
प्राणिनां परमा शक्तिः सर्वशक्तिजवप्रदा ।। ६।१।८०।४२

कुण्डली नाम भएको कुण्डलाकारमा प्रवृत्ति भैराखेको, प्राणीको सर्वशक्तिको वेगदिने त्यो परमशक्ति भनिएको छ । ६।१–८०।४२

सान्तः कुण्डलिनीस्पन्दस्पर्शसंवित्कलामला
कलोक्ता कलनेनाशु कथिता चेतनेन चित् ६।१।८१।२
जीवनाज्जीवतां याता मननाच्च मनः स्थिता ।
संकल्पाच्चैव संकल्पा बोधाद्बुद्धिरिति स्मृता ।। ६।१।८१।३
अहंकारात्मतां याता सैषा पुर्यष्टकाभिधा ।
स्थिता कुण्डलिनी देहे जीवशक्तिरनुत्तमा ।।६।१।८१।४

प्राणरूपले भित्र स्फुरेकी कुण्डलिनी मारुत धर्मले र स्वधर्मले पनि स्पन्द स्पर्श संवित् भन्ने तीन किसिमको कल्पना भई स्पन्द कला चित् जीव मन संकल्प बुद्धि अहंकार यी आठ पुर्यष्टक शरीरमा उत्तम जीवशक्ति भइरहेको छ । ६।१–८१।२–३–४

स्वरूपे निर्मले सत्ये निमेषमपि विस्मृते । ६।१।८५।१११।।
दृश्यमुल्लासमाप्नोति प्रावृषीव पयोधरः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्त्व जान्नेहरूले निर्मल, सत्य, आफ्नो स्वरूप एकछिन मात्र पनि विर्सिएमा वर्षाऋतुमा मेघ झैं दृश्य देखापर्छ । ६।१-८५।११।।

अनारतानुसंधानादप्युन्मेषमविस्मृते ।। ६।१।८५।११२
स्वरूपे नोल्लसत्येष चित्ते दृश्यपिशाचकः । ६।१।८५।११३।।

हरवखत समाधिले आफ्नो स्वरूप एक क्षण पनि नविर्सिएमा यो दृश्यरूपीपिशाच चित्तमा देखा पर्दैन । ६।१-८५।११३।।

चिन्मात्रममलं शान्तमाभातं परमं नभः ।
समस्तकलनोन्मुक्तं युक्तं परमया धिया ।। ६।१।८६।१२

चिन्मात्र निर्मल, शान्त सबैतिर प्रकाशमान, परमाकाशस्वरूप (शून्य) सबै विषयबाट छुटेको साक्षात्कारबुद्धिले युक्तभएको छ । ६।१-८६।१२

यदेकोदितमत्यच्छं शान्तमाततमुज्ज्वलम् ।
परमात्मात्मकं तेजस्तिमितं ज्ञप्तिमात्रकम् ।। ६।१।८६।१३

जो एक हरवखत उदाइराखेको अति निर्मल, शान्त, व्यापक, उज्वल, परमात्मस्वरूप ज्ञप्तिमात्र छ । ६।१-८।१३

अप्रतर्क्यमविज्ञेयं समं शिवमनिन्दितम् ।
ब्रह्मनिर्वाणमापूर्णमापूर्णोदितसंविदा ।। ६।१।८६।१४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तर्कगर्न नसकिने एवं जान्न नसकिने, सम, कल्याणस्वरूप सर्वतिर पूर्णउदित भएको स्वबोधले पूर्ण, उपाधिशून्य ब्रह्म निर्वाण छ । ६।१-६६।१४

सर्वं सर्वात्मकं सूक्ष्ममच्छानुभवमात्रकम् ।। ६।१।६६।२७।।

कर्ता नभएको एवं कर्म नगर्ने, सत्य, अक्षत, चित्घन छ ।
६।१-६६।२७।।

अकर्तृकर्मकरणं सत्यं चिद्घनमक्षतम् ।
आत्मरूपमनाभासं स्वयं वेदनमक्षतम् ।। ६।१।६६।३०

आभास (भ्रम) रहित कहिले पनि नाश नहुने आत्मरूप ज्ञान छ ।
६।१-६।१-६३।३०

स्वयमेवात्मनैवात्मा शक्तिं सङ्कल्पनामिकाम् ।
यदा करोति स्फुरतां स्पन्दशक्तिमिवानलः ।। ६।१।११४।१५

अग्निले स्पन्दशक्ति झैं प्रकाशमान आत्माले नै संकल्पनाम गरेको संकल्प जव गर्दछ तव मन विश्वात्मा हुन्छ । ६।१।११४।१५

तदा पृथगिवाभासं सङ्कल्पकलनामयम् ।
मनो भवति विश्वात्मा भावयन् स्वाकृतिं स्वयम् ।।६।१।११४।१६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विश्वाकार भएको आफ्नो आकृति आफैं भावना गर्दै त्यसवखत अलग झैं आभास भएको संकल्प कलनामय भएको मन विश्वात्मा हुन्छ । ६।१–११४।१६

दृश्यते स्वात्मनैवात्मा स्वया सत्त्वस्थया धिया ।६।१।११८।४

सत्त्व गुणमा रहेको बुद्धिले आफ्नो आत्मा आफैं देख्तछ । ६।१–११८।४।।

यदैवैवं चितो रूपं ततं बुद्धमखण्डितम् ।
तदैव तीर्णः संसारः परमेश्वरतां गतः ।। ६।१।१२१।७

जव अखण्डित पूर्ण चित्‌को रूप जान्दछ तव संसार तरी परमेश्वर भावमा पुग्छ । ६।१।१२१।७

सिद्धान्तोऽध्यात्मशास्त्राणां सर्वापह्नव एव हि
नाविद्यास्तीह नो माया शान्तं ब्रह्मेदमक्रमम् ।।६।१।१२५।१

सवै द्वैतलाई हटाउनु श्रुति स्मृति पुराणादिअध्यात्म शास्त्रको परमसिद्धान्त हो । स्वप्रकाश आत्मामा अविद्या, माया छैन । शान्त क्रमरहित ब्रह्मस्वरूप आत्मा छ । ६।१–१२५।१

निर्वाणवान्निर्मननः क्षीणचित्तः प्रशान्तधीः । ६।१।१२५।४।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मनरहित, चित्त क्षीण भएको, शान्त बुद्धि भएको मानिस निर्वाण पदले युक्त हुन्छ । ६।१–१२५।४।।

केवलं सत्यसङ्कल्पं शुद्धं ब्रह्मास्म्यहं परम् । ६।१।१२८।३६।।

केवल सत्यसंकल्पद्वारा जगत्को उत्पत्ति गर्ने शुद्ध म परब्रह्म छु । ६।१–१२८।३६।।

संविन्मात्रं विदुर्जन्तुं तस्य प्रसरणं जगत् ।
आत्मनिष्ठत्वमजगत्परमेत्युपदेशभूः ।। ६।२।२२।५०

जन्तु संविन्मात्र छ । त्यसको प्रसार जगत् हो । आत्मज्ञान भए पछि जगत् रहदैन । यो रहस्य उपदेश हो । ६।२–२२।५०

चितश्चेत्योन्मुखत्वं यत्तच्चित्तं सैव संसृतिः ।
सेच्छा तन्मुक्तता मुक्तिर्युक्तिं ज्ञात्वेति शाम्यताम् ।।६।२।२७।५१

चिदात्माको बाह्य विषयमा उन्मुख भई इच्छा हुनु नै चित्त र संसार हो । बाह्य विषयबाट मुक्त हुनु मुक्ति हो । यो युक्ति जानेर शान्त होऊ । ६।२–२७।५१

ज्ञप्तिमात्रादृते शुद्धादादिमध्यान्तवर्जितात् ।
नान्यदस्तीह निर्णीतं महाचिन्मात्ररूपिणः ।। ६।२।४२।६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आदि मध्य अन्त नभएको शुद्ध, चिन्मात्र स्वरूप ज्ञप्ति वाहेक अरू केही छैन । ६।२–४२।६

प्रतिभात्मैव भारूपो भाति सर्गो महाचिति । ६।२।४२।२३॥

महाचित्मा तेजरूप प्रतिभास्वरूप नै सृष्टिरूपले प्रकाश हुन्छ । ६।२–४२।२३॥

प्रतिभामात्रमेवाच्छं नतु ज्ञप्तेर्घटादि सत् । ६।२।४२॥३९॥

प्रतिभामात्र नै निर्मल ब्रह्म छ। ज्ञप्तिदेखि अलग घटादि सत् छैन । ६।२–४२।३९॥

ज्ञानात्मिकैव प्रतिभा ज्ञप्तिरेवाखिलं जगत् ।
ज्ञप्तिरप्यात्मतत्त्वश्रीः परिज्ञातोपशाम्यति ॥ ६।२।४२।४०

प्रतिभा ज्ञानस्वरूप छ । सवै जगत् ज्ञप्ति नै हो । ज्ञप्ति पनि आत्म तत्त्व हो । त्यसको ज्ञान भएपछि भेदक उपाधि नाश भई सो ज्ञप्ति पनि शान्त हुन्छ । ६।२–४२।४०

महाबोधमयैकात्मा स्वात्मैव परमेश्वरः । ६।२।४८।२२॥

महाबोधमय एक स्वात्मा नै परमेश्वर हो । ६।२–४८।२२॥

यदस्पन्दि मनोरूपं रूपं तस्य पदस्य तत् । ६।२।५३।१२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(समाधिमा आरूढ भएका योगीको) मनको रूप जब चल्दैन त्यो परमपदको त्यही रूप हो। ६।२–५३।१२।।

बोध एव कचत्यर्थरूपेण स च खादणुः ।
दृष्टान्तोऽत्रानुभूतोऽन्तः स्वप्नसङ्कल्पपर्वतः ।। ६।२।५४।१८

नभएको पनि विषयमा ज्ञान विषयरूपले प्रकाश हुन्छ । त्यो विषय शून्यभन्दा पनि शून्य छ । मन स्वप्नमाकल्पना गरिएको पहाड यसमा दृष्टान्त अनुभूत (अनुभव) छ । ६।२–५४।१८

सर्वशक्त्यात्म तद्ब्रह्म यथा कचति यादृशम् ।
रूपमत्यजदेवाच्छं तथा भवति तादृशम् ।। ६।२।५७।२१

सर्वशक्तिस्वरूप त्यो ब्रह्म जस्तो जसरी प्रकाश हुंन्छ आफ्नो रूप नछाडी निर्मल त्यस्तो त्यही प्रकाश हुन्छ । ६।२–५७।२१

इति मायेव दुष्पारा चिच्छक्तिः परिजृम्भते ।
इत्थमाद्यन्तरहिता ब्राह्मी शक्तिरनामया ।। ६।२।७०।१८

अविद्या (माया) भएको चित्शक्ति ऐन्द्रजालिक माया झैं स्फुरण हुन्छ । यस्तै आदि अन्तरहित मायाशून्य ब्राह्मी शक्ति रहेको छ ।) ६।२–७०।१८

अनन्यां तस्य तां विद्धि स्पन्दशक्तिं मनोमयीम् । ६।२।८४।२

Nepal Sanskrit University, Balméeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चलस्वभाव भएको रजोगुणको प्राधान्यले स्पन्दशक्ति, सत्त्वगुणको प्राधान्यले सबैतिर चित्प्रतिबिम्ब व्याप्त भएको र जगत् संस्कार भएकोले पनि विकल्प हेतुले मन साम्य हुदा मनोमयी तादात्म्याध्यास र त्यसको अधीन सत्ता स्फूर्ति हुदा त्यस चिदाकाश शिवको अनन्य माया जान। ६।२–८४।२॥

तत्स्पन्दमायाशक्त्यैव लक्ष्यते नान्यथा किल । ६।२।८४।५॥

शिवको स्पन्दरूपमाया शक्तिद्वारा नै ज्ञान हुन्छ । अरु किसिमले हुदैन । ६।२--८४।५॥

स्पन्दशक्तिस्तदिच्छेदं दृश्याभासं तनोति सा । ६।२।८४।६॥

शिवको इच्छारूपस्पन्दशक्तिले यो दृश्याभास (जगत्) सृष्टि गर्छ । ६।२–८४।६॥

स्पन्दमात्रात्मिका सेच्छा चिच्छक्तिः पारमेश्वरी । ६।२।८५।१६

परमेश्वरको स्पन्दमात्र स्वरूप इच्छा चित्शक्ति हो । ६।२–८५।१६॥

चितिः शिवेच्छा सा देवं तमेवासाद्य शाम्यति । ६।२।८५।२१

शिवको इच्छारूपचित्शक्ति उनै शिवलाई पाएर शान्त हुन्छ । ६।२–८५।२१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यस्तु ज्ञानप्रबुद्धात्मा देहस्तस्याधिभौतिकः ।
शाम्यत्युदेति विमलो बोधात्मैवातिवाहिकः ॥ ६।२।६१।५३

ज्ञानोदयले स्थूल व्यष्टि समष्टि देहको आधिभौतिकवाद शान्त हुन्छ । त्यो देह स्वच्छ बोधरूप आतिवाहिक (सूक्ष्मरूप) भई उदाउँछ– प्रकाशहुन्छ । ६।२–६१।५३

आतिवाहिकदेहेन तेन बोधात्मनाणुना ।
बृहता वा यथा कामं निर्वाणात्मावतिष्ठते ॥६।२।६१।५४

बोधस्वरूप त्यो आतिवाहिकदेह सूक्ष्म वा बृहत् भएमा पनि इच्छानुसार निर्वाण (मोक्ष) रूप हुन्छ । ६।२–६१।५४

पुरुषो न शरीरादि न च चित्तादि किञ्चन ।
पुरुषश्चेतनं नाम न स नश्यति कर्हिचित् ॥६।२।१०२।५६

पुरुष शरीरादि होइन चित्त पनि होइन । पुरुष चेतन हो । त्यो चेतन पुरुष कहिल्यै पनि नाश हुदैन । ६।२–१०२।५६

समस्तमननत्यागे योऽसि सोऽसि निरामयः ।
बहिरन्तरनन्तात्मा सुस्थितोऽपि निरन्तरम् ॥ ६।२।१४२।२२

सव मनको वृत्ति छाडी हेरेमा जो छौ त्यो मायारहित बाहिर भित्र अनन्तात्मा निरन्तर स्थिर अद्वय छौ । ६।२–१४२।२२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्ञानं यदेव तज्ज्ञेयं ज्ञेयस्यासंभवात्पृथक् ।
यथा ज्ञानमतो ज्ञेयं तनोत्यात्मानमात्मना ।। ६।२।१४३।५५

ज्ञानदेखि ज्ञेय अलग नहुनाले जो ज्ञान हो त्यही ज्ञेय हो। यसकारण अज्ञानज्ञानले नै ज्ञेय (जगत्स्वरूप) आफूलाई आफैं सृष्टि गर्छ– फैलाउँछ । ६।२–१४३।५५

तत्सत्तासंनिवेशात्म कारणानन्यखात्म च ।
चिद्भानमात्रमव्यग्रं खमेवाप्रतिघं जगत् ।।६।२।१५६।५५

ब्रह्मसत्ताको संनिवेशस्वरूप अरु कारणबाटहुन नसक्ने हुनाले चिदाकाश हो । चित्को भानदोषशून्य आकाश नै जगत् हो । ६।२–१५६।५५

यैव चिद्भा जगत्सैव नैकतात्र न च द्विता। ६।२।१५६।५८।।

जुन चित् भान हो त्यही नै जगत् हो । यसमा एकता पनि छैन द्विता (दुइपना) पनि छैन । ६।२–१५६।५८।।

भवत्यकाश एवैषा दृश्यश्रीर्गगनात्मिका ।
अनन्यदृष्टा चिद्रूपा स्वप्नवत्स्वात्मद्रष्टृका ।। ६।२।१५६।६५

यो दृश्यश्री आकाशात्मनै हो । वास्तविक विषय नहुँदा प्रतीति मात्र हुने स्वप्न झैं अरुले देख्न नसकिने भएको आफैं आत्मा द्रष्टा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चिद्रूपमात्र छ । ६।२-१५९।६५

एषा हि संपरिज्ञाता तिष्ठत्यपि यथास्थितम् ।
भामात्ररूपनिर्वाणा निशान्ता प्रतिभाकृतिः ।। ६।२।१५९।६६

यो स्वात्मा द्रष्टृस्वरूप चिदाकाशस्वरूपले जानेपछि निर्वाण (मुक्त–स्वच्छ) उज्यालो भएपछि अन्धकार नदेखिए झैं यथास्थित स्वरूप प्रकाशै रहन्छ । ६।२-१५९।६६

शान्ताशेषविशेषात्म यथास्थितमवस्थितम् ।
सदसद्वा जगज्जालं परिज्ञानेन शाम्यति ।।६।२।१५९।६७

सबै विशेषरूप शान्त भएपछि यथास्थित भइरहेको सत् वा असत् जगज्जाल ज्ञानद्वारा शान्त हुन्छ । ६।२-१५९।६७

सदंशो बोधतद्ग्राह्यमय एव यथा तथा ।
दृष्टा य एव दृश्यं तद्द्वैतवेदनमेककम् ।। ६।२।१६१।४३

जस्तो ब्रह्मको सच्चिदानन्द अंशमा सत् अंश बोधमय र बोधले ग्राह्य पनि छ एवं अभिन्न पनि छ त्यस्तै जो विषय दृश्य र त्यो देख्ने द्रष्टा छ त्यो नै दृश्य हो । ती दुइ एकै वेदन ज्ञान हो । किन भने द्रष्टा, दृश्य, विषयविषयिभाव चित् तादात्म्य वाहेक अरू कसैले निरूपणगर्न सक्तैन । ६।२-१६१।४३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शाम्यत्यशान्तमेवेदं स्थितमेव विलीयते ।
दृश्यं तत्त्वपरिज्ञानाद्‌दृश्यमानं न दृश्यते ।। ६।२।१६२।२६

यो दृश्य शान्त नभैकन शान्त हुन्छ । रहिरहेर नै विलाउँछ । तत्त्वज्ञानले देख्ता देख्तै पनि देखिने वस्तु अरुवाट देखिंदैन ।
६।२–१६२।२६

तथानुभूयमानापि सर्गसंवेदनाम्बरे ।
चिन्मये तत्त्वविज्ञानाच्छून्यतैवावशिष्यते ।। ६।२।१६२।२८

त्यस्तो अनुभव गरिने सत्य पदमा प्राप्त भएको पनि सृष्टिज्ञान तत्त्वज्ञानले चिन्मयाकाशमा शून्यता मात्र वाकी रहन्छ ।
६।२–१६२।२८

चिन्मात्रं पुरुषं विद्धि चेतनाज्जीवनामकम् ।
यच्चेतति स जीवोऽन्तस्तन्मयो भवति क्षणात् ।।६।२।१६३।४

चित्तमा प्राप्त भएको विषय प्रकाश गर्ने (चित्तको अधीन) हुनाले जीव चिन्मात्र पुरुष जान । जो चित्तवृत्तिले ढाकेर फैलाउँछ, त्यो जीव क्षणैमा तन्मय हुन्छ । ६।२–१६३।४४

संविदं संविदा काशे संरोप्य हृदि तिष्ठतः ।
स्वयमेव मनः शाम्येन्नीहार इव शारदः ।। ६।२।१६३।७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चित्तावच्छिन्न संवित्‌लाई अर्थात् जीवलाई दृश्य हृदयवर्ति (हृदयमा रहेको) संवित् आकाशमा (ब्रह्ममा) ऐक्य गरेर रहने मानिसको शरत्कालमा हिउँ झैं मन आफैं शान्त हुन्छ ।
६।२-१६३।७

अन्तः संवेदनं भाति स्वं बाह्यार्थतया यतः ।
क्व द्वैतं क्व च वार्थश्रीः स्मृतिरेवमतः कुतः ।। ६।२।१६७।२८

बाह्य विषय आफ्नो अन्तःकरणमा ज्ञानस्वरूपले प्रकाश भएपछि द्वैत, विषय, स्मृतिहरू केही हुदैनन् । ६।२-१६७।२८

अत्यन्तासंभवं दृश्यं यद्वै निर्वाणमासितम् ।
शुद्धबोधोदयं शान्तं तद्विद्धि परमं पदम् ।। ६।२।१७४।२१

जो निर्वाण दृश्यको अत्यन्त असंभव भइरहेको छ त्यही शुद्ध ज्ञानको उदय शान्तस्वरूप परमपद जान । ६।२-१७४।२१

सम्यग्ज्ञानवतो ज्ञस्य यथाभूतार्थदर्शिनः ।
बुद्धिर्भवति चिन्मात्ररूपा द्वैतैक्यवर्जिता ।। ६।२।१८६।५१

सम्यग् ज्ञानभएका यथार्थदर्शी महात्माको बुद्धि द्वैत, ऐक्य नभएको चिन्मात्र रूप हुन्छ । ६।२-१८६।५१

ज्ञानस्य ज्ञेयता नास्ति केवलं ज्ञानमव्ययम् ।
अवाच्यमिति बोधोन्तः सम्यग्ज्ञानमिति स्मृतम् ।।६।२।१९०।५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अधिष्ठान चिन्मात्ररूपको क्षय ता हुदैन। केवल ज्ञान अविनाशी भन्न नसकिने छ। यसकारण अन्तः (भित्र) बोध हुनु सम्यग् ज्ञान हो भन्ने वताइएको छ। (यो सवै दृश्यको बोधमा दृश्यलाई छाडी बोधमा मात्र पर्यवसानहुनु नै तत्त्वसाक्षात्कार हो।६।२–१९०।५

बोधमात्रं भवेज्ज्ञानं भावसाधनमात्रकम्।
न ज्ञानज्ञेययोर्भेदः पवनस्पन्दयोरिव ।। ६।२।१९०।७

भावार्थ (धातुको अर्थ) मा ज्ञा धातुदेखि ल्युट् प्रत्यय भएर वनेको ज्ञान शब्दको अर्थ बोध मात्र हो। हावाको र स्पन्दनको झैं ज्ञान र ज्ञेयको भेद छैन। अर्थात् जगत् ज्ञेय ज्ञानको मायाले वनेको हो।
६।२–१९०।७

द्रष्टा नयाति दृश्यत्वं दृश्यस्यासंभवादतः।
द्रष्टैव केवलो भाति सर्वात्मैकघनाकृतिः ।। ६।२।१९०।२५

दृश्यको असम्भव हुनाले (अर्थात् दृश्यबाट नदेखिने भएकोले) द्रष्टा दृश्य हुदैन। यसकारण केवल सर्वात्मा घनस्वरूप द्रष्टा नै प्रकाश हुन्छ।
६।२–१९०।२५

बोधात्मनि न मोक्षोऽस्ति न बन्धोऽस्तीति निश्चयः।६।२।१९०।३९

बोधस्वरूप आत्मामा मोक्ष तथा बन्धन पनि छैन भन्ने निश्चय छ।
६।२–१९०।३९।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चिद्भात्येव हि सर्गादौ कचन्ती भाति सर्गवत् ।
भासनीयं च भानं च रूपं यत्र स्वयंप्रभा ॥६।२।१९१।९

सृष्टिको आदिमा चिन्मात्र प्रकाश छ । सृष्टिलाई प्रकाश गरे झैं भई स्वयं प्रकाश भएर रहेको छ। प्रकाश्य, प्रकाश, रूप जुन सृष्टिको आदिकालमा आफ्नो प्रभा छ त्यो प्रकाशरूपले रहेको छ।
६।२–१९१।९

सर्वं शान्तं निरालम्बं विज्ञानं केवलं स्थितम् ।
अनन्तं चिद्घनं व्योम नीरागमपकल्पनम् ॥ ६।२।१९२।३

शान्त आलम्बन न भएको केवल विज्ञानस्वरूपले रहेको अनन्त कल्पना गर्न नसकिने रागरहित घन चिदाकाश छ ।
६।२–१९२।३

अभिन्नबोधसद्रूपस्वरूपानुभवे स्थितः ।
व्युत्थितः सन्निरुद्धश्च यः पश्यति स शाम्यति ॥६।२।१९४।१७

जो व्युत्थित निरुद्धसमाधिमा आरूढ भई अभिन्नबोध सद्रूप स्वरूपानुभवमा रहन्छ । अर्थात् समाधिद्वारा आफ्नो स्वरूप अनुभव गरी निरोध र व्युत्थानलाई उदासीनवृत्तिले जो हेर्छ त्यही संसारको विक्षेपबाट शान्त हुन्छ । ६।२–१९४।१७

प्राप्तज्योतिर्बोधशुद्धिः परमन्तः प्रकाशवान् ।
नीहारः शरदीवाशु स्वयमेवोपशाम्यति ॥ ६।२।१९४।४०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आत्मज्योति पाएको ज्ञानले शुद्ध अन्तःकरणप्रकाशभएको मानिस शरद्ऋतुमा कुहिरो झैं आफैं शान्त हुन्छ । ६।२–१९४।४०

निवार्य निजआत्मायं परिवृत्यावलोकितः ।
चेत्योन्मुखत्वमुत्सृज्य संतिष्ठेच्छान्त आत्मनि ।। ६।२।१९५।३२

यो आफ्नो आत्मा (मन) बाह्यदृष्टिबाट हटाएर एवं विषयको उन्मुखतालाई पनि त्यागेर समाधिमा लगाई चरमसाक्षात्कारवृत्तिले हेरी शान्तभएर आत्मामा रहनू (आतम चिन्तन गर्नू) ६।२१९५।३२

बृंहति ब्रह्मणि ब्रह्म ब्रह्म व्योमनि वर्द्धते ।
न चोपपद्यते किंचिद्ब्रह्म व्योम्नि विबृंहणम् ।।६।२।१९५।४६

ब्रह्म–ब्रह्ममा बढ्दछ । आकाश आकाशमा बढ्दछ । ब्रह्म आकाशमा बढ्दछ भन्नु कुनै युक्तिसङ्गत होइन । ६।२–१९५।४६

स्वभावः कारणं नाम संसारोत्तरणं प्रति ।
असंसक्तं मनो यस्य स तीर्णो भवसागरात् ।। ६।२।१९९।३२

संसार तर्नामा यथार्थस्वरूपले भएको ज्ञानरूपस्वभावकारण छ । जसको मन कुनै विषयमा लाग्दैन त्यो मानिस भवसागरबाट पार हुन्छ । ६।२–१९९।३२

चिद्रूपब्रह्मसङ्कल्पवशादेवैतदङ्ग सत् ।
चिदुन्मेषनिमेषौ यौ तावेतौ प्रलयोदयौ ।। ६।२।२०८।९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जगत् सत् छ भन्ने मन हुनु पनि चिद्रूपको संकल्पवशले नै हो। जो चित्को उन्मेष (प्रकाश) निमेष (अप्रकाश) हो त्यही प्रलय र उदय हो। ६।२-२०८।९

ब्रह्मैव तदिदं सर्वं निर्नामैवामलं नभः।
किमप्येवाजमाशान्तमादिमध्यान्तवर्जितम् ॥ ६।२।२११।३

यो सबै दृश्यजगत् अनिर्वचनीय, अज, शान्त, आदिमध्य-अन्त न भएको नामरहित निर्मल ब्रह्माकाश नै हो। ६।२-२११।३

चिद्भानमात्रमित्युक्तं ब्रह्मेति कलिताभिधम्।
परात्परमिति प्रोक्तं तत्तु निर्नामकं पदम् ॥ ६।२।२११।४

ब्रह्म र परात्पर भन्ने नाम पनि चिद्भान मात्र हो। त्यो चिद्भानको नाम पद केही छैन। ६।२-२११।४

अस्यैतद्वस्तुनो रूपं चिद्व्योम्नो वितताकृतेः।
रूपमत्यजदेवाच्छं यदित्थमवभासते ॥ ६।२।२१३।१९

व्याप्त आकार भएको चिदाकाशको निर्मल मूर्त र अमूर्त दुइ-किसिमको रूप छ। ६।२-२१३।१९

स्मृतिर्वाग्दृष्टिसत्ता च स्वप्ने बन्ध्यासुते जले।
मरीचिका यथा तद्वज्ज्ञानात्सांसारिकी स्थितिः ॥६।२।२१६।१३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अतीत, अनागत र असंनिकृष्ट (नगीच न भएको) विषयमा पनि स्मृति (परोक्षधी) र वचनको व्यवहार वर्तमान विषयमा दृष्टि सत्ता (प्रत्यक्ष) तत्त्व ज्ञानले स्वप्न प्रतीत भएमा बन्ध्यासुत (सन्तान न हुनेको सन्तान) विषयमा जस्तै विषय रहदैन मरुदेशमा मरीचिका झैं प्रतीतिज्ञानमा विषय नरहे झैं ज्ञान प्रतीतिमात्रमा संसारको स्थिति सत्य छैन-सन्देह रहन्न । ६।२–२१६।१३

तदेवेदं जगत्सर्वं पूर्णे पूर्णं व्यवस्थितम् ।६।२।२१६।२०॥

त्यही ब्रह्म नै यो सवै जगत् पूर्ण–पूर्ण भइरहेको छ ।
६।२–२१६।०॥

यत्सर्वं खल्विदं ब्रह्म तज्जलानिति च स्फुटम् ।
श्रुत्या ह्युदीर्यते साम्नि तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥६।२।२१६।२५

"सर्वं खल्विदं" ब्रह्म तज्जलानिति" यो सवै जगत् नाम, रूप, विकृत, प्रत्यक्षादि विषय ब्रह्म हो । त्यही ब्रह्मबाट सवै पैदा हुन्छन् र त्यही ब्रह्ममा ब्रह्मस्वरूपले लीन हुन्छन् । यसकारण त्यही ब्रह्मको शान्त भई उपासना गर्नु भन्ने श्रुतिले सामवेदमा जो वताइएको छ ती ब्रह्मस्वरूपलाई नमस्कार । ६।२–२१६।२५

ब्रह्मसूत्रम्

जन्माद्यस्य यतः । १।१।२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो जगत्को जन्म, स्थिति, नाश जुन सर्वज्ञ सर्व शक्तिमान्बाट हुन्छ त्यो ब्रह्म हो । १।१।२

शास्त्रयोनित्वात् । १।१।३

केवल जगत्को कारण हुनाले मात्र यी भगवान्को सर्वज्ञता होइन किन्तु शास्त्र योनि हुनाले पनि भगवान्मा सर्वज्ञता रहेको छ । १।१।३

तत्तु समन्वयात् । १।१।४

त्यो ब्रह्म सर्वज्ञ सर्वशक्तिमान् जगत्को उत्पत्ति स्थिति लयको कारण वेदान्त शास्त्रबाट नै थाहा पाइन्छ वेदान्तमा वाक्यहरू तात्पर्यले यही अर्थलाई बुझाउने गरी देखाइएका छन् । १।१।४

ज्ञोऽत एव । २।३।१८

ब्रह्मको उत्पत्ति हुँदैन । परब्रह्म अविकृत छ। उपाधिको सम्वन्धले जीवभावले रहन्छ । यसैकारण नित्य चैतन्य यो आत्मा छ । २।३।१८

चिति तत्मात्रेण तदात्मकत्वात् ४।४।३।६

चैतन्य यो आत्माको स्वरूप हो । चैतन्य स्वरूप आत्माको वर्णन युक्त (योग्य) छ । ४।४।३।६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सिद्धान्तदर्शनम्

चिद्वैशास्ता । १।१।१२

चित् भित्री र बाहिरी कर्मको नियन्ता छ । १।१।१२

सत्ताऽजायाश्छायावत् । १।२।१

अजा भए कि प्रकृतिको अस्तिता छाया झैं छ । जस्तै प्रतिबिम्बको सत्ता मुखादिको सत्ता देखि अलग् हुँदैन किन्तु त्यसको यो प्रतिबिम्व भन्ने व्यवहार हुन्छ त्यस्तै प्रकृतिको अस्तिता छ । सत्ता दुई किसिमको छ पारमार्थिकी र प्रातिभासिकी । त्यसमा पुरुषको सत्ता पारमार्थिकी । प्रकृति र त्यसको कार्यको सत्ता प्रातिभासिकी । जो जो प्रातिभासिकी छ त्यो त्यो नै भ्रान्ति वेलामा व्यावहारिक हुन्छ । १।२।१

तत्ताधिगमोऽनुबिम्बेक्षणात् । १।२।१४

आत्माको अनुबिम्बको पर्यालोचन (विचार) ले मायाको स्वरूप आविर्भाव हुन्छ । मायातत्व अनिर्वचनीय छ ता पनि स्वसंवेदनीय छ । १।२।१४

शक्तिर्व्यासित्तिः । १।२।२५

सदा आभास रूप प्रकृतिको स्फूर्ति भेद त्रिगुण (सत्त्व रज तम) संज्ञा हुन्छ । गुणको विचित्र स्फूर्ति शक्ति हो । १।२।२५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निर्मनस्के साराभिव्यक्तिः । १।३।१६

मनको व्यापार शून्य भएको अन्तःकरणमा सार अभिव्यक्ति हुन्छ । जव अन्तःकरण ज्ञानरूपता प्राप्त गर्न व्याप्रियमाण (संलग्न) हुन्छ तब त्यो अन्तःकरणमा सारको अभिव्यक्ति हुन्छ । जव त्यो अन्तः-करण मनोरूपले परिणत हुन्छ तव विषयमा लाग्नाले सारको अभि-व्यक्ति (ज्ञान) हुँदैन । १।३।१६

सच्चिदानन्दः पुरुषः । २।१।१

तीनै कालमा पनि एक रूपले विराजमान वस्तुलाई सत् भनिन्छ । स्वयं प्रकाशमान वस्तु चित् भनिन्छ । निरुपाधि अनुकूल वेदनीयलाई आनन्द भनिन्छ । यी तीन नै सच्चिदानन्द स्वरूप पुरुष हो । २।१।१

द्वैतविस्मृतेरभिव्यक्तिः । २।२।११

निरोध समाधिमा सवै अज्ञानका कार्यको विस्मरणले निजानन्दको भान हुन्छ । २।२।११

तदीक्षा वै सर्वार्था । २।४।६

प्रकृति र पुरुषको पर्यालोचन (विवेक) सवै ऐहिक र पारलौकिक-को प्रयोजन हुन्छ । २।४।६

द्विधैकोऽपि क्लृप्तेः । ३।२।१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मनको कल्पनाले एक पदार्थ पनि दुई किसिमको हुन्छ । जस्तै घट वाहिर माटोको छ भित्र मनोमय छ । ३।३।२१

तत्समापत्तिरैकाग्र्यान्मणिवच्चित्तस्य । ३।३।२१

जस्तै स्फटिक वस्तुको सम्बन्धले तदाकार हुन्छ त्यस्तै चित्तको ध्येयाकारता ध्येयमात्रको अवलम्वनले हुन्छ । ३।३।२१

चैतन्यं हि धीस्थं वृत्या स्फुरज्ज्ञानं गवाक्षार्कवत् । ४।१।१

भूत भौतिक प्रपञ्चाधिष्ठान बुद्धिरूपीऐनामा प्रतिफलित (प्रतिबिम्बित) भई ज्ञेयाकारले आँखी-झ्यालमा आएको सूर्यको किरण झैं अवभासमान ज्ञान छ । जस्तो गवाक्ष (आँखी-झ्याल) बाट आएको सूर्य किरण एक छ ता पनि हात नचलाउनाले पृथक् प्रतीत हुन्छ त्यस्तै धीवृत्तिले धीमा (बुद्धिमा(रहेको चित् पनि पृथक् प्रतीत हुन्छ । ४।१।१

त्रिपुटच्यभानाद्भूमानन्दाभिव्यक्तिः । ४।२।७

ज्ञातृ ज्ञान ज्ञेयको भान नहुनाले अपरिच्छिन्न स्वरूप सुखको आविर्भाव हुन्छ । अर्थात् त्रिपुटी (ज्ञातृ ज्ञान ज्ञेय) को अन्तर्धान (दवनु) ले सच्चिदानन्द, निरुपाधि भई एकभएर अखण्डाकारले प्रकाश हुन्छ । ४।२।७

प्राणकलाः परस्मिन्नस्तमीयुराम्नायात् । ४।४।१४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्राण अपान समान उदान व्यान षोडशकला पञ्च तन्मात्राहरू, श्रुतिले भनेको हुनाले परब्रह्ममालय हुन्छन् । ४।४।१४

कौलोपनिषत्

ज्ञानं मोक्षैककारणम् ।
मोक्षस्सर्वात्मतासिद्धिः ।
आत्मज्ञानान्मोक्षः ।

ज्ञान मोक्षको एक कारण हो ।

सवैको स्वात्मासित अभेद हुनु सर्वात्मता हो त्यसको सिद्धि मोक्ष हो ।

आत्म ज्ञानवाट मोक्ष हुन्छ ।

त्रिपुरोपनिषत्

परिस्रुता हविषा पावितेन
प्रसंकोचे गलिते वै मनस्तः ।
शर्वः सर्वस्य जगतो विधाता
धर्ता हर्ता विश्वरूपत्वमेति ।। १५

प्राणीमात्रमा अनन्य भावले (समभावले) रहोस् ।

मन्त्रले संस्कार गरिएको, देवीको पूजा गरेर बांकीरहेको हवि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

खानाले मन (अन्तःकरण) बाट संकोच (निर्व्युत्थानबाट) विलीन भएमा निश्चय सर्वस्वरूप हुन्छ । सबै जगत्को विधाता ब्रह्मा पालन गर्ने विष्णु हरण गर्ने रुद्र त्यही पुरुष हुन्छ । विश्वरूप हुन्छ । १५

भावनोपनिषत्

हरिः ॐ आत्मानमखण्डमण्डलाकारमावृत्य–
सकलब्रह्माण्डमण्डलं स्वप्रकाशं ध्यायेत् ।
श्री गुरुः सर्वकारणभूता शक्तिः । १

परिपूर्ण मण्डलाकार भएको सबै ब्रह्माण्डमण्डललाई ढाकेर रहेको स्वप्रकाश आत्माको ध्यान गर्नू । १

निरुपाधिकसंविदेव कामेश्वरः । २७

उपाधि रहित शुद्ध चैतन्य नै विन्दुरूप कामेश्वर हो । २७

सदानन्दपूर्णः स्वात्मैव परदेवता । २८

सदानन्दपूर्ण स्वात्मा नै हो । परदेवता ललिता हो । २८

अनन्यचित्तत्वेन च सिद्धिः ३०

एकाग्र चित्तले सिद्धि हुन्छ । ३०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बह्वृचोपनिषत्

ॐ देवी ह्येकाग्र आसीत् । १

जगत्को उत्पत्ति भन्दा पहिले देवी सगुण निर्गुण दुवै स्वरूप भएकी एक थिइन् । १

सैषा परा शक्ति : । ३

ब्रह्म विष्णु रुद्र भन्दा पनि यिनमा आधिक्य हुनाले यिनी देवी पराशक्ति हुन् । ३

सा वै प्रत्यक् चितिः । ४

त्रिपुर सुन्दरी नै प्रत्यक् चिति हो । त्यही आत्मा हो । त्यसदेखि चित्शक्तिमा शक्तिको अंश नभएको अद्वितीय चित्नै आत्मा हो । त्यो ललितावस्तु अद्वितीय परिपूर्ण पर ब्रह्म हो । अरु असत्य अनात्मा हो । ४

सैव आत्मा
चिद्विद्याऽद्वितीया ब्रह्मसंवित्तिः ।
तदद्वितीयमखण्डार्थं परं ब्रह्म । ५

चित् शक्तिमा शक्तिको अंश नभएको चित् नै आत्मा हो । त्यस देखि बाहेक शक्तिको अंश असत्य अनात्मा हो । यसकारण यो चित्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संविन्मात्र स्वरूप छ चक्षुरिन्द्रियले प्रत्यक्ष हुने घटहरू भावकला भनिन्छन् । चक्षुरिन्द्रियले प्रत्यक्ष नहुने केवल मानस प्रत्यक्ष हुनेलाई अभाव कला भन्दछन् । चित् निष्प्रतियोगिक ज्ञप्ति मात्र हुनाले त्यो दुवै कलाबाट निर्मुक्त छ । चित् वेदनमात्रस्वरूप अद्वितीय ब्रह्म संवित्ति तरङ्ग न भएको सच्चिदानन्द समुद्र रूप यो महात्रिपुर सुन्दरी वाहिर भित्र प्रवेश गरी सर्वाधिष्ठान सर्वान्तिर्यामिरूपले स्वयं एक नै प्रकाशमान छ । जो अनन्त कोटि ब्रह्माण्ड पटल छ त्यो सन्मात्र हो । जो भान हुन्छ त्यो चिन्मात्र हो । जो प्रिय छ त्यो आनन्द हो । त्यसकारण यी सवै आकार भएको महात्रिपुरसुन्दरी हो । "त्वम्" "अहम्" सवै विचक्रश्य, सर्वदेवता हो । अरू सबै महात्रिपुर सुन्दरी हो । सत्य एक ललिता वस्तु छ । त्यो अद्वितीय अखण्डार्थ परब्रह्म हो । ५

अधिष्ठानं परं तत्त्वमेकं सच्छिष्यते महत् । ६

अविद्याहरूको नाश भएपछि एक परतत्त्व अधिष्ठान महत् परब्रह्म मात्र वाँकी रहन्छ । ६

अरुणोपनिषत्

विभ्राजमानां हरिणीं यशसा संपरिवृताम् ।
पुरं हिरण्मयं ब्रह्मा विवेशापराजिता ।

प्रकाशमान सुवर्णमय कीर्तिले ढाकिएको चिन्तामणिगृहमा ब्रह्मा एवं अपराजितानाम भएको चन्द्रकलाले प्रवेश गऱ्यो ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कालिकोपनिषत्

ॐ ब्रह्मरन्ध्रे ब्रह्मरूपिणी ।

भगवती कालिका ब्रह्मरन्ध्र मा ब्रह्मरूपिणी छन् । त्यो सबै तिमी हौ । त्यो सत्य सत् छ ।

तारोपनिषत्

ब्रह्मरन्ध्रे तारिणी । तारयतीति तारा ।

ब्रह्मरन्ध्रमा पुऱ्याई दिने तारा हुन् ।

ईशावास्योपनिषत्

स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रण-
मस्नाविरं शुद्धमपापविद्धम् ।
कविर्मनीषी परिभूः स्वयम्भूर्याथा-
तथ्यतोऽर्थान्व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः । ८

त्यो आत्मा आकाश झैं व्यापी छ । ज्योतिष्मान् छ । शरीर नभएको (लिङ्ग शरीर नभएको) नाडीरहित अक्षत स्थूलशरीर रहित अविद्यारूपी मलरहित धर्माधर्म वर्जित छ । सर्वद्रष्ट्रा भूत भविष्यत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वर्तमान दर्शी आत्मा बाहेक सर्वद्रष्टा अरु छैन । मनको ईशिता सर्वज्ञ ईश्वर सबैको माथि गएर रहेको स्वयं पैदा हुने ती नित्यमुक्त ईश्वरले नित्य भएका संवत्सर नाम भएका प्रजापतिहरूलाई यथार्थताले कर्तव्य पदार्थहरूको यथानुरूप विभाग गरे । —८

केनोपनिषत्

प्रतिबोधविदितं मतममृतत्त्वं हि विन्दते ।
आत्मना विन्दते वीर्यं विद्यया विन्दतेऽमृतम् ॥ २।४

प्रत्यय प्रत्यगात्मताले ब्रह्म जाने पछि अमृतत्व (अमरत्व) पाउँदछ । आत्मज्ञानले अविद्यारहित सामर्थ्य पाउँछ । विद्याले अविनाशी अमृत पाउँदछ । २।४

कठोपनिषत्

अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणः । १।२।१८।

यो आत्मा जन्मदैन मर्दैन । उत्पत्तिमान् (पैदाहुने) वस्तु अनित्य हुन्छ, विकारवान् हुन्छ । यो आत्मामा उत्पत्ति र विनाश न हुनाले कुनै किसिमको विकार छैन । यो आत्मा चैतन्यस्वरूप हुनाले विपश्चित् (विद्वान्–जान्ने) छ । यो आत्मा कुनै कारणबाट पैदा भएको होइन । यस हेतु शस्त्रादिहरूलेशरीर नाशगरेमापनियो आत्मानाश गरिदैन । १।२।१८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अणोरणीयान्महतो महीयान्
आत्माऽस्य जन्तोर्निहितो गुहायाम् ।
तमक्रतुः पश्यति वीतशोको
धातुः प्रसादान्महिमानमात्मनः ॥ ।१।२।२०

यो आत्मा सूक्ष्मभन्दा सूक्ष्म छ । ठूलोभन्दा ठूलो छ । यो आत्मा ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तका प्राणिसमूहहरूको हृदयमा आत्मस्वरूप भएर रहेको छ । दर्शन–श्रवण–मनन–विज्ञानले चिनिने त्यो आत्माको महिमालाई बाह्यविषयबाट हटेको पुरुषले शरीरलाई धारणा गर्ने मन इन्द्रिय धातुहरूको स्वच्छताले यो म हुँ भनि साक्षात् थाहा पाउँछ । अनि त्यो शोकरहित हुन्छ । त्यही शुद्ध ब्रह्म अमृत हो । १।२।२०

तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म तदेवामृतमुच्यते। २।२।८

त्यही शुद्ध ब्रह्म अमृतहो । २।२।८

एको वशी सर्वभूतान्तरात्मा
एकं रूपं बहुधा यः करोति । २।२।१२॥

ती परमेश्वर सर्वगत (सवैमारहेको) स्वतन्त्र एक छ । सवै प्राणिको अन्तरात्मा हुनाले सवैजगत् इनको वशमा छ । यौटै सदेकरस विशुद्ध विज्ञानरूपात्मालाई नामरूपादि अशुद्धउपाधिको जुन् परमात्मा अनेकप्रकारको रूप लिन्छ । २।२।१२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तदेतदिति मन्यन्तेऽनिर्देश्यं परमं सुखम् । २।२।१४।।

अङ्गुष्ठमात्र प्रमाणभएको अन्तरक्तस्वरूप पुरुष सधैं प्राणि-हरूको हृदयमा रहेको छ । त्यो पुरुषलाई मुजबाट गुभोझैं धैर्य पूर्वक आफ्नो शरीरबाट अलग गर्नू । शरीरबाट अलग गरेको त्यसलाई शुद्ध अनृत ब्रह्म जान्नू । २।२।१४।।

तमेव भान्तमनुभाति सर्वं
तस्य भासा सर्वमिदं विभाति । २।२।१५।।

प्रकाशमान् त्यही ब्रह्मको लक्ष्य गरी सबै जगत् प्रकाशमान् छ । उनै ब्रह्मको तेजले यो सबै जगत् चहकिलो छ । २।२।१५

पुरुषोऽन्तरात्मा । २।३।१७

पुरुष अन्तरात्मा हो । २।३।१७

प्रश्नोपनिषत्

एष हि द्रष्टा स्प्रष्टा श्रोता घ्राता रसयिता
मन्ता बोद्धा कर्ता विज्ञानात्मा पुरुषः ।
स परेऽक्षरे आत्मनि सम्प्रतिष्ठते ।। ४।९

यो पुरुष द्रष्टा स्प्रष्टा रसयिता मन्ता बोद्धा कर्ता स्वरूप छ । त्यो परम अक्षर पुरुष आत्मामा रहन्छ । ४।९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मुण्डकोपनिषत्

तपसा चीयते ब्रह्म ततोन्नमभिजायते ।
अन्नात्प्राणो मनः सत्यं लोकाः कर्मसु चामृतम् ।। १।१।८

ज्ञानले उत्पत्तिको विधि जान्ने हुनाले उत्पत्ति गराउन खोज्ने ब्रह्म यो जगत् रूपमा, बीज अङ्कुर रूपमा बढेझैं बढ्दछ । यसरी सर्वज्ञ हुनाले सृष्टि–स्थिति–संहार शक्तिको विज्ञानले बढेको ब्रह्मबाट अन्न (खाइने वस्तु) पैदा हुन्छ । त्यो प्राणबाट संकल्प विकल्प निर्णयात्मक मन पैदा हुन्छ । मनबाट सत्यरूप आकाशादि पञ्चमहाभूत पैदा हुन्छ । त्यो पञ्च महाभूतबाट अण्ड क्रमले भूरादि सप्तलोक पैदा हुन्छ । तिनमा मनुष्यादि प्राणिवर्ग वर्णाश्रम र कर्महरू कर्महरूमा अमृतजन्य फल पैदा हुन्छ । १।१।८

यः सर्वज्ञः सर्वविद्यस्य ज्ञानमयं तपः ।
तस्मादेतद्ब्रह्म नाम रूपमन्नं च जायते ।। १।१।९

जो सामान्य रूपले (समष्टिरूप माया नाम भएको उपाधिले) सबै जान्ने, विशेषरूपले (व्यष्टिरूप अविद्यानाम भएको उपाधिले) अनन्तजीव भावमा पुगी सबै स्वोपाधिले सृष्टि गरेको जान्नेछ, जसको ज्ञानमय सर्वलक्षण तप छ, ती सर्वज्ञबाट कार्य लक्षण हिरण्यगर्भ नाम भएको ब्रह्म, देवदत्त, यज्ञदत्त आदि भन्ने नाम, शुक्ल–नीलरूपादि, व्रीहि यवादि लक्षण अन्न पैदा हुन्छ । १।१।९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अक्षराद्विविधाः भावाः प्रजायन्ते
तत्र चैवापियन्ति । २।१।१

अक्षर परमात्माबाट नाना देहोपाधिजीवहरू पैदा हुन्छन् र त्यसैमा लय हुन्छन् । २।१।१

दिव्यो ह्यमूर्तः पुरुषः सबाह्याभ्यन्तरो ह्यजः ।
अप्राणो ह्यमनाः शुभ्रो ह्यक्षरात्परतः परः ।। २।१।२

स्वयंप्रकाश, मूर्तिरहित, पूर्ण, बाह्य र आभ्यन्तर संगै रहेको, अज, प्राणशून्य, मनरहित, व्याख्यान गर्न नसकिने अक्षर देखिन् पनि पर शुद्ध ब्रह्म छ । २।१।२

हिरण्मये परे कोशे विरजं ब्रह्म निष्कलम् ।
तच्छुभ्रं ज्योतिषां ज्योतिस्तद्यदात्मविदो विदुः ।। २।२।९

ज्योतिर्मय बुद्धि विज्ञानलाई प्रकाश गर्ने पर कोशमा (चित्कलामा) अविद्या आदि सबै दोषरूपीरजोमलरहित, शुद्ध, सबै अग्निआदि सबै ज्योतिलाई पनि प्रकाशगर्ने त्यो ब्रह्मात्मकचैतन्य ज्योतिलाई आत्म वित् (शब्दादि विषय बुद्धिप्रत्ययको साक्षीलाई जान्ने) थाहा पाउँछन् । २।२।९

अन्तः शरीरे ज्योतिर्मयो हि शुभ्रो
यं पश्यन्ति यतयः क्षीणदोषाः । ३।१।५।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हृदयाकाशमा ज्योतिर्मय शुद्ध शुभ्र आत्मा रहेको छ। जसलाई कामक्रोधादि दोषले रहितभएका योगिहरू देख्तछन्। ३।१।५

स यो ह वै तत्परमं ब्रह्म वेद ब्रह्मैव भवति। ३।२।९

जसले त्यो परमपद "ब्रह्मैवाहमस्मि" म ब्रह्मै हुँ भन्ने जान्दछ त्यो ब्रह्म नै हुन्छ। ३।२।९

माण्डूक्योपनिषत्

ॐ ओमित्येतदक्षरमिदं सर्वम्। १

वाचक र वाच्य स्वरूप भएकोले ॐकार नै परब्रह्म हो। १

सर्वं ह्येतद्ब्रह्मायमात्मा ब्रह्म। २

सबै यो ॐकारमात्र ब्रह्म हो। यो आत्मा ब्रह्म हो। २

एष सर्वेश्वर एष सर्वज्ञ एषोऽन्तर्याम्येष
योनिः सर्वस्य प्रभावाप्ययौ हि भूतानाम् ६

चैतन्यस्वरूप यो आत्मा आध्यात्मिक आधिदैविक आधिभौतिक सबै भेदहरूको ईश्वर छ। यही आत्मा सबै अवस्था भेदलाई जान्ने हुनाले सर्वज्ञ छ। यो आत्मा भित्र प्रवेश गरी सबै प्राणिको नियन्ता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हुनाले अन्तर्यामी छ । यो आत्मा सबै जगत्को उत्पत्तिको कारण र प्रलयको पनि कारण छ । ६

नान्तः प्रज्ञं न बहिष्प्रज्ञं नोभयतः प्रज्ञं
न प्रज्ञानघनं न प्रज्ञं नाप्रज्ञम् ।
अदृश्यमव्यवहार्यमग्राह्यमलक्षणम-
चिन्त्यमव्यपदेश्यमेकात्मप्रत्ययसारं
प्रपञ्चोपशमं शान्तं शिवमद्वैतं चतुर्थं
मन्यन्ते स आत्मा स विज्ञेयः । ७

यो तुरीयावस्थाको आत्मामा स्वप्नावस्था छैन । जागरित स्थान बहिष्प्रज्ञ पनि छैन । जाग्रत्स्वप्नको बीचको अवस्था पनि छैन। सुषुप्तिस्थान प्रज्ञानघन पनि छैन । एकैपल्ट सबै विषयको ज्ञाता पनि छैन । अचैतन्य पनि छैन । दृश्य पनि छैन । व्यवहार्य पनि छैन ग्रहण गर्न पनि सकिदैन लक्षण (चिह्न) पनि छैन । अचिन्त्य छ । बताउन सकिदैन । एकात्मा प्रतीतिकोसार जाग्रदादि अवस्था-हरूमा एक यो आत्मा अव्यभिचारी भएको छ । जाग्रदादि स्थानको धर्माभास यस कारण भएको छ । शान्त, शिव, भेद र विकल्परहित तुरीय यो आत्मा छ । यही जान्नु पर्छ । ७

अमात्रश्चतुर्थोऽ व्यवहार्यः प्रपञ्चोपशमः
शिवोऽद्वैत एवमोंकार आत्मैव
संविशत्यात्मनात्मानं य एवं वेद । १२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मात्रा (अउम) ॐकार न भएको तुरीय, वचन र मनले भन्न नसकिने हुनाले अव्यवहार्य. प्रपञ्च नाशभएपछि पनि रहीरहने, परमानन्दस्वरूप, द्वैतवर्जित, अधिष्ठान आत्मामा अमात्र (मात्रा न भएको) ॐकार प्रवेश गर्छ। ऐक्य हुन्छ। जो आत्मा जान्दछ त्यो आफ्नो स्वरूप आत्मा आफैं जान्दछ। (आत्मामा प्रवेश गर्छ) १२

कल्पयत्यात्मनाऽऽत्मानमात्मा देवः स्वमायया।
स एव बुद्ध्यते भेदानिति वेदान्तनिश्चयः।। गौ. २।१२

आफै आफ्नो मायाले आत्मा प्रकाशक आत्माले डोरीमा सर्पको कल्पना झैं आत्मामा भेद कल्पना गर्दछ। आफै जान्दछ। यो वेदान्तको निश्चय छ। गौ. २।१२

निर्विकल्पो ह्ययं दृष्टः प्रपञ्चोपशमोऽद्वयः। गौ. २।३५।।

द्वैतभावरूपप्रपञ्च यो आत्मामा छैन भन्ने सिद्ध भएकोले यो आत्मा अद्वय छ। गौ. २।३५।।

मनोदृश्यमिदं द्वैतं यत्किंचित्सचराचरम्।
मनसो ह्यमनीभावे द्वैतं नैवोपलभ्यते।। गौ. ३।३१

यो सवै चराचर जगत् मनले कल्पना गरेको द्वैत हो। मनरोकिएमा द्वैतभाव हराउछ। गौ ३।३१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अात्मसत्यानुबोधेन न सङ्कल्पयते यदा ।
अमनस्तां तदायाति ग्राह्याभावे तदग्रहम् ।। गौ. ३।३२

आत्मा नै सत्य छ भन्ने शास्त्र एवं गुरूपदेशद्वारा भएकोज्ञानले कल्पनागरिनेवस्तु नहुनाले जब कल्पना हुदैन तब अमनोभाव हुन्छ। दाउरा न भएमा जस्तो आगो बल्दैन । गौ. ३।३२

अकल्पकमजं ज्ञानं ज्ञेयाभिन्नं प्रचक्षते ।
ब्रह्मज्ञेयमजं नित्यमजेनाजं विबुध्यते ।। गौ. ३।३३
तदेव निर्भयं ब्रह्म ज्ञानालोकं समन्ततः ।। गौ. ३।३५।।

सबै कल्पनाले रहित यसैकारण अज भएको, ज्ञप्तिमात्र परमार्थमा सत् भएको आत्म स्वरूप ज्ञानले ज्ञेय आत्मतत्वआफै जान्दछ आत्मस्वभाव चैतन्यरूप ज्ञान प्रकाश ब्रह्म सबैतिर आकाश झै व्यापक छ । गौं ३।३३।३५।।

अजमनिद्रमस्वप्नमनामकमरूपकम् ।
सकृद्विभातं सर्वज्ञं नोपचारः कथंचन ।। गौ. ३।३६

अज, अनिद्र, अस्वप्न, नामरूप न भएको सर्वज्ञ, सधै प्रकाशमान ब्रह्म छ आत्मामा क्रिया आदि कुनै उपचार छैन । (अविद्यादशामानै सबै व्यवहार हुन्छ । गौं ३।३६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वाभिलापविगतः सर्वचिन्तासमुत्थितः ।
सुप्रशान्तः सकृज्ज्योतिः समाधिरचलोऽभयः ।। गौ. ३।३७

परमात्मा सबै वाह्यकरणले रहित अन्तः करण वर्जित सुप्रशान्त आत्मचैतन्यरूपले संधै प्रकाशमान छ । जुन् परमात्मामा जीव र उपाधि लयहुन्छ, त्यस्तो समाधि-आत्मज्ञान अचल विकाररहित अभय छ ।
गौं. ३।३७

ग्रहो न यत्र नोत्सर्गश्चिन्ता यत्र न विद्यते ।
आत्मसंस्थं तदा ज्ञानमजाति समतां गतम् ।। गौ ३।३८

त्यो ब्रह्ममा उपादान (ग्रहण) छैन हान (त्याग) पनि छैन । चिन्ता पनि छैन । जव आत्मसत्यको बोधहुन्छ तव आत्मामा नै ज्ञान रहन्छ जातिरहित साम्य प्राप्त हुन्छ । ३।३८

यदा न लीयते चित्तं न च विक्षिप्यते पुनः ।
अनिङ्गनमनाभासं निष्पन्नं ब्रह्म तत्तदा ।। गौ ३।४६

जव चित्त अज्ञानमा लीन हुदैन एवं विषयमा पनि जादैन, हावा न भएको स्थानमा रहेको वत्ति झैं निश्चल हुन्छ, तथा कुनै कल्पना गरिएको विषयले प्रकाश हुदैन तव ब्रह्मस्वरूप चित्त हुन्छ ३।४६

स्वस्थं शान्तं सनिर्वाणमकथ्यं सुखमुत्तमम् ।
अजमजेन ज्ञेयेन सर्वज्ञं परिचक्षते ।। गौ. ३।४७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न कश्चिज्जायते जीवः सम्भवोऽस्य न विद्यते ।
एतत्तदुत्तमं सत्यं यत्र किंचिन्न जायते ।। गौ. ३।४८

स्वस्थ, शान्त, कैवल्यनाम भएको मोक्षसहित, भन्न नसकिने अनुभवले मात्र थाहा पाइने उत्तमसुखरूप, अज अनुत्पन्नज्ञेयवस्तुले भिन्न न भई आफ्नो सर्वज्ञरूपले सर्वस्व ब्रह्म नै सुखहो भनि ब्रह्म जान्नेहरू भन्दछन् । परमार्थ सत्यता कुनै जीव कर्ता र भोक्ता हुदैन । यसकारण स्वभावैले अज भएको एक आत्माको जन्मको कारण कुनै छैन । त्यसकारण कुनै जीव उत्पन्न हुदैन । सत्यस्वरूप ब्रह्ममा अणुमात्र पनि केही उत्पन्न हुदैन । ३।४७।४८

बुद्ध्वाऽनिमित्ततां सत्यां हेतुं पृथगनाप्नुवन्।
वीतशोकं तथा काममभयं पदमश्नुते ।। गौ. ४।७८

द्वैतभाव छैन भन्ने जानेर अनादि अनन्त परमार्थभूत सत्ता प्राप्त भएपछि कुनै प्राप्ति विषयमा केही कारण न मानी जव विद्वान् वस्तछ तव सवै संसारको कारणले रहित कामशोक अविद्या आदिलेरहित भएको अभयपद पाउँछ । गौ. ४।७८

निवृत्तस्याप्रवृत्तस्य निश्चला हि तदा स्थितिः ।
विषयः स हि बुद्धानां तत्साम्यमजमद्वयम् ।। गौ. ४।८०

द्वैतविषयदेखि हटेका विषयान्तरमा न लागेका मानिसको चित्त चञ्चलरहित भई ब्रह्मस्वरूपस्थिति हुन्छ । त्यो विषय परमार्थदर्शी ज्ञानिको हुन्छ । त्यसको साम्य-परनिर्विशेष अज अद्वय हुन्छ । गौ. ४।८०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अजमनिद्रमस्वप्नं प्रभातं भवति स्वयम् ।
सकृद्विभातो ह्येवैष धर्मो धातुस्वभावतः ।। गौ. ४।८१

आत्मा अज, अनिद्र (मायारहित) अस्वप्न (अविद्याशून्य) प्रभात स्वयं ज्योतिस्वभाव छ । स्वयं ज्योतिस्वभाव भएको यो आत्मा सँधै प्रकाशमान छ । यस्तोस्वभावभएको आत्मा आत्मस्वभावले नै हुन्छ । ४।८१

यतो न क्रमते ज्ञानमसङ्गं तेन कीर्तितम् । गौ. ४।९६।।

ज्ञान विषयान्तरमा न जाने हुनाले त्यो नित्य विज्ञप्तिरूप आत्मा असङ्गी छ । गौ. ४।९६।।

तैत्तिरीयोपनिषत्

ॐ ब्रह्मविदाप्नोति परम् ।
सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म ।
यो वेद निहितं गुहायां परमे व्योमन् ।
सोऽश्नुते सर्वान्कामान्सह ।
ब्रह्मणा विपश्चितेति । २।१

ब्रह्मज्ञानीले परमपद पाउँछ यो ब्रह्मविद्याबाट अविद्याको निवृत्ति हुन्छ । त्यहाँपछि संसारको अत्यन्त अभाव हुन्छ । जन्मनु मर्नु पर्दैन ।

ब्रह्म सत्य छ । ब्रह्म-ज्ञानस्वरूप छ । ब्रह्म अन्त न भएको छ । हृदयावच्छिन्न आकाशमा रहेको बुद्धिमा साक्षिरूपले रहेको ब्रह्मलाई

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जसले जान्दछ ब्रह्मभएको त्यो विद्वान्ले ब्रह्मस्वरूपले नै सबै काम पाउँदछ । २।१

तदात्मानं स्वयमकुरुत । २।७

त्यो अविकृत (विकार न भएको) ब्रह्मले व्याकृतरूपमा (विकार रूपमा) आत्मा (आफू) लाई सृष्टि गरे । २।७

आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात् ।
आनन्दाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
आनन्देन जातानि जीवन्ति ।
आनन्दं प्रयन्त्यभिसंविशन्ति ।
सैषा विद्या ।
परमे व्योमन्प्रतिष्ठिता ।
स य एवं वेद प्रतितिष्ठति । ३।६

तिनले विशुद्धानन्द स्वरूप ब्रह्म जाने । आनन्द स्वरूप ब्रह्मबाट नै यी भूतहरू पैदा हुन्छन् । आनन्दस्वरूप ब्रह्मबाट पैदा भएकाहरू आनन्दस्वरूपले बाच्त छन् । आनन्दस्वरूप ब्रह्मैमा लीन हुन्छन् । त्यो यो विद्या हृदयाकाश गुहामा परम अद्वैत स्वरूपले रहेको छ । जो आनन्दस्वरूप ब्रह्मलाई जान्दछ त्यो नै आनन्दस्वरूपब्रह्ममा रहन्छ । ३।६

ऐतरेयोपनिषत्

ॐ आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीत् ।
नान्यत्किंचन मिषत् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स ऐक्षत लोकान्नु सृजा इति ।
स इमांल्लोकानसृजत । १।१

यो आत्मा सर्वज्ञ, सर्वशक्तिमान्, संसारको धर्मरहित, नित्य, बुद्ध, मुक्तस्वभाव, अज, अमर, अमृत, अभय, अद्वय, नाम-रूप-कर्मको भेदले रहित, जगत्स्वरूप, जगत्को सृष्टिभन्दा पहिले थियो । अरू कोही व्यापारवान् थिएन । सर्वज्ञ स्वभाव भएकोले एक आत्मा भई हेर । लोकलाई म सृष्टि गरूँ भनी हेरे । तिनले यो लोक सृष्टि गरे ।
१।१

सर्वं तत्प्रज्ञानेत्रं प्रज्ञाने प्रतिष्ठितं
प्रज्ञानेत्रो लोकः प्रज्ञाप्रतिष्ठा प्रज्ञानं ब्रह्म । ३।१

स्थावर-जङ्गमात्मक सवैसृष्टि प्रज्ञान नै हो । प्रज्ञानस्वरूप ब्रह्ममा उत्पत्ति-स्थिति-लय सवै प्रतिष्ठित (रहेको) छ । प्रज्ञान ब्रह्म हो ।
३।१

छान्दोग्योपनिषत्

पादोऽस्य सर्वाभूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि । ३।१२।६

यी पुरुष ब्रह्मको पाद, तेज-अन्न आदिस्थावर-जङ्गम हुन् । त्रिपात् पुरुष नाम भएको समस्त गायत्री स्वरूप, प्रकाशमान स्वात्मामा ब्रह्म अमृतस्वरूपले रहेको छ । ३।१२।६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वं खल्विदं ब्रह्म तज्जलानिति शान्त उपासीत ।
अथ खलु क्रतुमयः पुरुषो यथा
क्रतुरस्मिंल्लोके पुरुषो भवति तथेतः
प्रेत्य भवति स क्रतुं कुर्वीत । ३।१४।१

यो सबै जगत् ब्रह्मस्वरूप छ । ब्रह्मैबाट पैदा हुन्छ त्यही स्थिति कालमा चेष्टा गर्छ त्यही ब्रह्ममा लीन हुन्छ यो जानेर शान्त भई ब्रह्मको उपासना गर्नू । निश्चयात्मक काम गर्ने मानिस जस्तो पुरुष (ब्रह्म) चिन्ने हुन्छ त्यस्तो परलोकमा पनि ब्रह्म चिन्ने हुन्छ । त्यो निश्चय गर। ३।१४।१

एष म आत्माऽन्तर्हृदय एतद्ब्रह्म । ३।१४।४

यो आत्मा हृदयभित्र रहेको छ यही ब्रह्म हो। ३।१४।४

सदेवेदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयम् । ६।२।१

सूक्ष्मवस्तु निर्विशेष सबैमा रहेको निरञ्जन निरवयव विज्ञान सबै वेदान्त शास्त्रबाट जो बुझिन्छ त्यो सत् हो । त्यही सत्स्वरूप एक अद्वितीय यो जगत्सृष्टिभन्दा पहिले थियो । ६।२।१

तदैक्षत बहु स्यां प्रजायेयेति तत्तेजोऽसृजत । ६।२।३

त्यो सत्ले धेरै हुँ उत्पन्न हुँ भनी हेर्‍यो (विचार गर्‍यो) अनि त्यो सत्ले जगत्सृष्टि गर्‍यो । ६।२।३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स य एषोऽणिमैतदात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यम् ।
स आत्मा तत्त्वमसि । ६।८।७

त्यो सत् नाम भएको अणुभाव जगत्को मूल हो । यो सत् नाम भएको आत्माले यो सबै जगत् आत्मस्वरूप छ । यो सत्को आत्मा कुनै छैन । अतः त्यही सत् आत्मा हो । त्यो सत् तिमी ह्वौ । ६।८।७

आत्मैवेदं सर्वं स वा एष एवं पश्यन्नेवं मन्वान
एवं विजानन्नात्मरतिरात्मक्रीड आत्ममिथुन
आत्मानन्दः स स्वराड् भवति । ७।२५।२

आत्मा नै सबैतिर सबै एक अज आकाश झैं पूर्ण अशून्य देख्ने मनन र विज्ञानले आत्मामा रमण गर्ने (रमाउने) आत्मचिन्तन गर्ने द्वन्द्व-सुखरहित आत्मसुख भएको आत्मानन्दमा रहेको विद्वान् शरीर नाश भए तापनि स्वराट् स्वयं प्रकाश हुन्छ । ७।२५।२

आत्मत एवेदं सर्वम् ७।२६।१

आत्माबाट नै प्राण, आशा, (दिक्) आकाश, तेज, जल आदि पैदा हुन्छन् । ७।२६।१

एतत्सत्यं ब्रह्म पुरमस्मिन्कामाः समाहिता
एषआत्मापहतपाप्मा विजरो विमृत्युर्विशोको
विजिघत्सोपिपासः सत्यकामः सत्यसङ्कल्पः ।।८।१।५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो सत्य ब्रह्मस्वरूप हो । सबै कामहरू स्वात्मामा रहेको छ । सत्यकाम सत्यसंकल्प यो आत्मामा पाप छैन जरा छैन मृत्यु छैन शोक छैन भोगको इच्छा छैन प्यूनाको इच्छा छैन । ८।१।५

एष संप्रसादोऽस्माच्छरीरात्समुत्थाय परंज्योति–
रुपसंपद्य स्वेन रूपेणाभिनिष्पद्यते ।
एष आत्मा एतदमृतमभयमेतद्ब्रह्म
तस्य ह वा एतस्य नाम सत्यमिति । ८।३।४

यो आत्मा शरीरमा आत्मभावलाई त्यागेर निस्केको परमात्मलक्षण विज्ञप्तिस्वभाव भएको ज्योति प्राप्त गरी आफ्नो आत्मस्वरूपले प्रकट हुन्छ । यही संप्रसाद हो । यही आत्मा अमृतमय ब्रह्म हो । यसैको नाम सत्य हो । ८।३।४

आकाशो वै नाम नामरूपयोर्निर्वहिता ते
यदन्तरा तद्ब्रह्म तदमृतं स आत्मा । ८।१४।१

वेदमा प्रसिद्ध भएको यो आकाश आत्मा हो । जुन आकाशरूप ब्रह्मको बीचमा जो नाम-रूप छ त्यो केवल उपाधि मात्र हो । वास्तविक नाम-रूप छैन । त्यो मरण धर्म नभएको ब्रह्म हो त्यही आत्मा हो । ८।१४।१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बृहदारण्यकोपनिषत्

आत्मैवेदमग्र आसीत् । १।४।१

सृष्टिभन्दा पहिले यो आत्मा नै थियो । १।४।१

अन्तरतरं यदयमात्मा । १।४।८

वाह्य विषय (कलत्र-पुत्रशरीरादि) आपना प्रिय छन्– संनिकृष्ट छन् यिनीहरूभन्दा पनि यो आत्मा अतिशय सन्निकृष्ट-प्रियतर छ । १।४।८

ब्रह्म वा इदमग्र आसीत् तदात्मानमेवावेत् ।
अहम्ब्रह्मास्मीति ।
तस्मात्तत्सर्वमभवद् । १।४।१०

ब्रह्म नै सृष्टिभन्दा पहिले थियो । त्यो ब्रह्म आत्मा हो म ब्रह्म हुँ भन्ने आत्माको विचार गर्नू । त्यही ब्रह्मस्वरूप आत्माबाट सबै पैदा भयो । १।४।१०

आत्मैवेदमग्र आसीदेक एव ।
सोऽकामयत मन एव अस्यात्मा
वाग्जाया प्राणः प्रजा । १।४।१७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उनले वासनानुसार सृष्टिको इच्छा गरे । यिनको (सबै इन्द्रियको मुख्य) मन आत्मा झैं चल्ने वाक् (शब्द) मन अनुसार चल्ने हो । ती दुइ मन वचन अनुसार सन्तान जस्तो चल्ने प्राण हो । १।४।१७

एतत्सर्वं मन एव शब्दो वागेव प्राणोऽन एव । १।५।३

सबै दृश्यपदार्थहरू मन नभई नदेखिने, नसुनिने, नहुने हुनाले माथि बताइएका पदार्थहरू मन नै हुन् । प्रकाश्य शब्द, प्रकाशक वाचक हो तथा प्राण देहचेष्टादि सम्बन्धी अन हो । १।५।३

इदं सर्वं यदयमात्मा । २।४।६

यो सबै जगत् आत्माबाट पैदा हुन्छ आत्मामा लीन हुन्छ, आत्ममय स्थितिकाल छ यसकारण सबै आत्मा हो । २।४।६

इदं महद्भूतमनन्तमपारं विज्ञानघन एव । २।४।१२

यो आत्मा आकाश झैं व्यापक उपाधिरहित महान् परामार्थ स्वरूप अन्त नभएको अपार विज्ञानस्वरूप छ । २।४।१२

तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषोऽयमेव स
योऽयमात्मेदममृतमिदं ब्रह्मेदं सर्वम् । २।५।१

चिन्मात्रमय, मरणधर्मा नभएको शरीरान्तर्वर्ती हृदयकायाशमा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रहेको पुरुष नै आत्मा हो यही अमृत हो यही ब्रह्म हो यही सब हो ।
२।५।१

नैनेन किंचनानावृतं नैनेन किंचनासंवृतम् । २।५।१८

यो आत्माले न ढाकेको केही छैन । यो आत्माले भित्र प्रवेश न गरेको केही छैन । अर्थात् नाम र रूपले भित्र वाहिर कार्य र कारण-रूपले रहेको छ । २।५।१८

इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते ।
तदेतद्ब्रह्मापूर्वमनपरमनन्तरमबाह्यम-
यमात्मा ब्रह्म सर्वानुभूरित्यनुशासनम् । २।५।१९

परमेश्वर एक नै छ प्रज्ञान घन छ तापनि अविद्याले गर्दा धेरै रूप भएको बुझिन्छ । त्यो यो आत्मस्वरूप ब्रह्मको कुनै कारण छैन, कुनै कार्य पनि छैन, ब्रह्मको बीचमा जातिहरू छैनन्, यसको वाहिर पनि केही छैन । सर्वात्मताले (सबै रूपले)सबै अनुभव गर्ने यो आत्मा हो भन्ने वेदान्तको उपदेश छ । २।५।१९

एका देवता मन एवेत्यनन्तम् । ३।१।९

मन नाम भएको एउटै देवता छ । वृत्ति भेदले अनन्त पनि छ ।
३।१।९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अस्मात्प्राणा: न उत्क्रामन्ति
अत्रैव समवनीयन्ते । ३।२।११

मरणावस्थामा ब्रह्मविद्‌देखि प्राण (कार्य, इन्द्रियहरू) निस्कँदैनन् ब्रह्ममा नै लीन हुन्छन् । ३।२।११

यत्साक्षादपरोक्षाद्‌ब्रह्म य आत्मा सर्वान्तर: । ३।४।१

जुन उपाधिरहित अनुभवस्वरूप छ त्यो आत्मा सबैको भित्र रहेको छ । ३।४।१

एष त आत्माऽन्तर्याम्यमृत: । ३।७।२३

यो आत्मा सबै प्राणीहरूको अन्तर्यामी (नियमन गर्ने) अमृत-स्वरूप छ । ३।७।२३

एतद्वै तदक्षरमनन्तरमबाह्यम् । ३।८।८

यो आत्मा सबै प्राणीहरूको अन्तर्यामी (नियमन गर्ने) अमृत-स्वरूप छ यो त्यो आत्मा हो जो नाश हुँदैन छिद्र झैं अन्तर छैन बाह्य पनि छैन । ३।८।८

विज्ञानमानन्दं ब्रह्म रातिर्दातु: परायणं
तिष्ठमानस्य तद्विद: । ३।९।७–२८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विज्ञान - आनन्दस्वरूप ब्रह्म छ । त्यो ब्रह्म धनदिएर कर्म गर्ने यजमानलाई कर्मको फल दिन्छ । ब्रह्मको ध्यान गरेर वस्नेलाई स्वस्वरूपको दर्शन हुन्छ । (अनुभव हुन्छ) । ३।९

३।९।७।२८

आत्मैवास्य ज्योतिः आत्मनैवायं ज्योतिषाऽऽस्ते
पल्ययते कर्म कुरुते विपल्येति । ४।३।६

आत्मा नै अरुले प्रकाश न गरिने स्वप्रकाश ज्योतिरूप हो । त्यही आत्मज्योतिले रहन्छ । यताउति जान्छ फेरि फर्कन्छ । ४।३।६

कतम आत्मेति यो यं विज्ञानमयः प्राणेषु
हृद्यन्तर्ज्योतिः पुरुषः स समानः सन्नुभौ
लोकावनुसञ्चरति ध्यायतीव लेलायतीव । ४।३।७

प्रश्न–आत्मा कुन हो ? उत्तर–विज्ञानमय, प्राणदेखि अतिरिक्त बुद्धिको भित्र रहेको ज्योतिस्वरूप एकरूप पुरुष हो । यसलोक परलोक दुवै लोकमा सञ्चरणशील छ । ध्यान गर्दछ कि भने जस्तो छ । वास्तवमा ध्यान गर्दैन । चल्दछ कि भनेजस्तो छ । वास्तवमा त्यो आत्मज्योति चलनधर्मवान् छैन । ४।३।७

स्वेन भासा स्वेन ज्योतिषा प्रस्वपित्यत्रायं
पुरुषः स्वयं ज्योतिर्भवति । ४।३।९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सवै वासनात्मक अन्तःकरणको वृत्तिलाई प्रकाशगर्ने, विषय भूत प्रकाशले युक्त त्यो वासनात्मकभावरूपलाई विविक्तज्योतिरूपले अनुभव गर्दै त्यो आत्मा सुत्तछ। यस अवस्थामा यो पुरुषस्वरूप आत्मा आफैंनै विविक्त ज्योति हुन्छ। बाह्य आध्यात्मिक भूत भौतिक संसर्गले रहित ज्योति हुन्छ। ४।३।९

स यत्तत्र किंचित्पश्यत्यनन्वागतस्तेन
भवत्यसङ्गो ह्ययं पुरुषः। ४।३।१५

त्यो आत्मा जब स्वप्नमा केही देख्तछ तब त्यो देखिएको कुराले अनुगत (संबद्ध हुदैन)। त्यस कारण यो पुरुष सङ्गरहित छ। ४।३।१५

अयं पुरुषः प्राज्ञेनात्मना सम्परिष्वक्तो न
बाह्यं किंचन वेद नाऽऽन्तरं तद्वा अस्यैतदा-
प्तकाममात्मकाममकामं रूपं शोकान्तरम्। ४।३।२१

यो पुरुष स्वाभाविक आफ्नो परज्योतिले एकरूप भएको निरन्तर सर्वात्मा छ। बाह्य र आन्तरिक विषयमा म यो हुँ म सुखी दुःखी हुँ भन्ने केही ज्ञान हुदैन। स्वयं ज्योति स्वभाव भएको यो आत्माको रूप आप्तकाम छ। अर्थात् अरु कामना गर्नु पर्ने केही छैन। अविद्या न हुनाले यथेच्छ आत्मस्वरूप छ। अतः अकाम छ। काम्य विषय न हुनाले शोकशून्य छ। ४।३।२१

एको द्रष्टाऽद्वैतो एष ब्रह्म लोकः एष परमानन्दः। ४।३।३२

यो ब्रह्म एक छ द्रष्टा छ। परमानन्दस्वरूप छ। ४।३।३२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

काममय एवायं पुरुष इति स यथा कामो
भवति तत्क्रतुर्भवति यत्क्रतुर्भवति तत्कर्म
कुरुते यत्कर्म कुरुते तदभिसम्पद्यते । ४।४।५

यो पुरुष काममय छ । जस्तो जुन् हुन्छ त्यस्तै त्यस विषयको निश्चय गर्ने हुन्छ । त्यस्तै कर्म गर्दछ । जस्तो कर्म गर्दछ त्यस्तै फल पाउँछ । ४।४।५

अकामयमानो योऽकामो निष्काम आप्तकाम
आत्मकामो न तस्य प्राणा उत्क्रामन्ति
ब्रह्मैव सन्ब्रह्माप्येति । ४।४।६

(फलको इच्छा राखी काम गर्नेहरू यसलोकमा फेरी जन्मन्छन्) जो फलको इच्छा नगर्ने हुन्छ त्यो अकामयमान हुन्छ । त्यसको इच्छा हृदयबाट हटेको हुन्छ । (विषयाभिलाष रहदैन र निष्काम हुन्छ) आत्मप्राप्तिको मात्र इच्छा भएकोले आत्मप्राप्ति भएपछि त्यो आफैं आप्त काम हुन्छ । आत्मा देखि बाहेक अरू इच्छागरिने वस्तुहरू केही हुदैन । आत्मप्राप्ति गरेका मानिसको प्राणनिस्कदैन ब्रह्म स्वरूप हुन्छ । ४।४।६।

यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा येऽस्य हृदि श्रिताः ।
अथ मर्त्योऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते ।
अशरीरोऽमृतः प्राणो ब्रह्म एव तेज एव ।। ४।४।७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जुन् वखत् हृदयमा रहेका सबै तृष्णा आदि विषय छुट् छन् तव ती आत्मकामभएका ब्रह्मवित्हरूको जरैशुद्ध विषयहरू नाश हुन्छन् । जुन् लोकप्रसिद्ध भएका पुत्र कलत्र वित्त (धन) आदि तृष्णाहरू पुरुषको हृदयमा आश्रित भएर रहेका छन् अनि त्यो मानिस मरणधर्मा हुन्छ काम वियोग भएपछि त्यो पुरुष अमृत हुन्छ । अर्थात् अनात्मविषयककामहरू अविद्यालक्षणहुनाले त्यसकाममा लाग्नेहरू मरणधर्मा हुन्छन् । यसकारण आत्माको अनुभव गरेको विद्वान् मृत्यु वियोगी भई जिउँदै अमृत हुन्छ । यही शरीरमा रही ब्रह्मभावमा पुग्दछ मोक्ष पाउँदछ । कामकर्मप्रयुक्त शरीरात्म छुट्नाले अशरीर हुन्छ । अमृत हुन्छ परमात्मा हुन्छ ब्रह्म नै हुन्छ विज्ञान ज्योति हुन्छ । ४।४।७

मनसैवानुद्रष्टव्यं नेह नानाऽस्ति किञ्चन ।
मृत्योः स मृत्युमाप्नोति य इह नानेव पश्यति ॥ ४।४।१९

आचार्यले उपदेश गरेको परमार्थज्ञानले संस्कारभएको मनले नै ब्रह्मको दर्शन पाइन्छ (ब्रह्म को अनुभव हुन्छ) त्यो दर्शनको विषय भएको ब्रह्ममा केही पनि नानात्व छैन । त्यो ब्रह्ममा अविद्याले आरोप गरेको नानात्व जो देख्तछ त्यो मृत्युदेखि मृत्यु पाउँछ । ४।४।१९

एकधैवानुद्रष्टव्यमेतदप्रमेयं ध्रुवम् ।
विरजः पर आकाशादज आत्मा महान्ध्रुवः ॥ ४।४।२०

विज्ञानघनैकरसस्वरूपले आकाश झैं निरन्तर त्यो आत्मालाई हेर्नू । त्यो यो ब्रह्म अप्रमेय छ । नित्य कूटस्थ न चल्ने छ । धर्माधर्मादि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रूपरजोगुणरहित, आकाश भन्दा पनि पर, सूक्ष्म, महत्परिमाण भन्दा पनि महत्तर एकरस अरु र आफु भन्ने भाव हटेपछि अनुभव स्वरूपआत्मामा केवल अविनाशी यो आत्मा छ । ४।४।२०

शान्तो दान्त उपरतस्तितिक्षुः समाहितो
भूत्वाऽऽत्मन्येवात्मानम्पश्यति
सर्वमात्मानं पश्यति । ४।४।२३

कर्म संवद्ध न भएको "नेति-नेति" (ब्रह्मवाहेक केही छैन छैन) भन्ने यो उपनिषद् वाक्यको महिमा जान्ने, वाह्येन्द्रिय व्यापारबाट शान्त भएको, अन्तःकरणको तृष्णावाट हटेको, सवै इच्छारहित, संन्यासी (विषयबाट हटेको) शीतोष्ण, सुखदुःख सहन सकने मानिस एकाग्र भएर आफ्नो आत्मामा र अरु सवै विषयमा आत्मा देख्तछ आत्मा देखि वाहेक अरू केही देख्तैन । ४।४।२३

स वा एष महानज आत्माऽजरोऽमरोऽ
मृतोऽभयो ब्रह्माभयं वै ब्रह्माभयं हि वै
ब्रह्म भवति य एवं वेद । ४।४।२५

त्यो यो महान् आत्मा अजर अमर अमृत अभय ब्रह्म छ । जसले यो थाहा पाउँछ त्यो ब्रह्म स्वरूप हुन्छ । ४।४।२५

अयमात्माऽनन्तरोऽबाह्यः कृत्स्नः
प्रज्ञानघन एव । ४।५।१३

(सर्वकार्यलाई प्रलय गर्ने ज्ञानको अनुभव भएमा) अनन्तर अवाह्य कृत्स्न प्रज्ञान घन केवल एक आत्मा रहन्छ । ४।५।१३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अविनाशी वा अरेऽयमात्माऽनुच्छित्तिधर्मा । ४।५।१४

यो आत्मा विकार लक्षण र उच्छेद (नाश) लक्षणरहित अविनाशी छ । ४।५।१४

यत्र हि द्वैतमिव भवति तदितर इतरं पश्यति
जिघ्रति रसयते अभिवदति श्रृणोति
मनुते स्पृशति विजानाति
यत्र त्वस्य सर्वमात्मैवाभूत्तत्केन कं पश्येत्
जिघ्रेत् रसयेत् अभिवदेत् श्रृणुयात् मन्वीत
स्पृशेत् विजानीयाद् येनेदं सर्वं विजानाति
तं केन विजानीयात्स एष नेति नेत्यात्मा–
गृह्यो न हि गृह्यतेऽशीर्यो न हि शीर्यतेऽ
सङ्गो न हि सज्यतेऽसितो न व्यथते न
रिष्यति विज्ञातारमरे केन विजानीयात् । ४।५।१५

जहाँ द्वैत झैं हुन्छ त्यहा एउटाले अर्कोलाई देख्दछ सुङ्छ स्वाद लिन्छ बोल्छ सुन्छ मान्छ छुन्छ जान्दछ । जहाँ ता सबै आत्मा नै हुन्छ त्यहाँ कसले कसलाई हेर्ने सुङ्ने स्वाद लिने बोल्ने सुन्ने मान्ने छुने जान्ने ? जसले यो सबै जान्दछ त्यसलाई कसले जान्ने ? "नेति-नेति" वाक्यले प्रतिपादन गरेको अरु सहकारी कारणको निरपेक्ष भएको अमृतत्त्वसाधन भएको अद्वैतात्मदर्शन ग्रहण गर्न सकिंदैन अशीर्य हुनाले छियाछिया हुदैन । असङ्ग हुनाले कसैमा लाग्दैन । बन्धन नहुनाले दुःखी हुदैन । रिसाउँदैन । यस्तो विज्ञाता आत्मलाई कसले जान्ला ? ४।५।१५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ प्रज्ञानमानन्दं ब्रह्म । (ऋ०)

प्रज्ञान आनन्द स्वरूप ब्रह्म छ । (ऋ०)

ॐ अहं ब्रह्मास्मि । (य०)

म ब्रह्म हुँ (य०)

ॐ तत्त्वमसि । (साम०)

सत्परमात्मस्वरूप तिमी ह्वौ (साम०)

ॐ अयमात्मा ब्रह्म । (अ०)

यो आतमा ब्रह्म स्वरूप छ । (अ०)

तं ह देवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै
शरणमहं प्रपद्ये । श्वेताश्वतरोपनिषत् ६।१८।।

मुक्ति चाहने म ती आत्म बुद्धिप्रकाश देवको शरण पर्दछु ।६।१८
श्वेताश्वतरोपनिषत्

दृशिस्वरूपं गगनोपमं परं
सकृद्विभातं त्वजमेकमक्षरम् ।
अलेपकं सर्वगतं यदद्वयं
तदेव चाहं सकलं विमुक्तः ॐ ।।
मुक्तिकोपनिषत् २।७३

द्रष्टृस्वरूप आकाश उपमा भएको स्वप्रकाश अज एक अक्षर अलिप्त सर्वगत जो अद्वय छ त्यही सब विमुक्त म हुँ । २।७३
मुक्तिकोपनिषत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते ।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवाऽवशिष्यते ।
ॐ शान्तिः ॐशान्तिः ॐशान्तिः ।
बृहदारण्यकोपनिषत् ।

यो ब्रह्म पूर्ण छ आकाशझैं व्यापी छ निरन्तर र उपाधिले रहित छ । त्यही पूर्णब्रह्म उपाधिद्वारा नामरूप भएर व्यवहारावस्थामा पुगी आफ्नोरूपले व्यापि छ । त्यो यो विशेषमा प्राप्तभएको कार्यात्मिक ब्रह्म पूर्णकारणलाई त्याग नगरी पूर्ण रहन्छ । अर्थात् पूर्ण कार्यस्वरूप बह्मको पूर्णत्व लिएर (आत्मस्वरूप एकरसप्राप्त गरेर) विद्याद्वारा अविद्याले भूतमात्र उपाधिको संसर्गले पैदा भएको अन्यत्व अवभासलाई दवाएर पूर्ण केवल बह्ममात्र बाकि रहन्छ ।

बृहदारण्यकोपनिषत् ।

समाप्तम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ

श्रीभगवच्चन्द्रिका परिशिष्टः

बडाकाजी पुष्पराजः

२०२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रकाशकः–
श्री ५ महाराजाधिराजानां प्रमुखस्वकीयसचिवः
बडाकाजी पुष्पराजः
८।३७० वटुटोल, काठमाडौं,
नेपाल ।

सर्वाधिकार सुरक्षित

प्रथमसंस्करणम् सम्वत् २०१८
द्वितीयसंस्करणम् सम्वत् २०२१
तृतीयसंस्करणम् सम्बत् २०२१

मुद्रकः–
श्री ५ को सरकारको छापाखाना
काठमाडौं, नेपाल ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीभगवच्चन्द्रिकापरिशिष्टः

स्तोत्राणि	पृष्ठाङ्काः
श्रीगणनायकस्तोत्रम्	१
श्रीसरस्वतीस्तोत्रम्	१
श्रीशिवस्तोत्रम्	२
श्रीदेवीस्तोत्रम्	२
श्रीमहाविष्णुस्तोत्रम्	४
श्रीब्रह्मस्तोत्रम्	७
श्रीचतुःश्लोकीभागवतम्	६
श्रीसिद्धिलक्ष्मीमहामायास्तवः	१०
श्रीअमृतकलाख्यस्तोत्रम्	१५
श्रीनवाक्षरीस्तोत्रम्	२३
श्रीपशुपतिपुरीमाहात्म्यम्	२४
श्रीदेवदेवीस्तोत्रम्	२५
श्रीगुह्येश्वरीस्तोत्रम्	२७
श्रीसुधाधारास्तोत्रम्	२६
श्रीपशुपतिस्तोत्रम्	३५
श्रीवटुकभैरवस्तवराजः	४१
श्रीमृत्युञ्जयस्तोत्रम्	४८
श्रीसप्तश्लोकीगीता	५३
श्रीसप्तश्लोकीदुर्गा	५४
श्रीदेव्यथर्वशीर्षम्	५६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणनायकस्तोत्रम्

यं वदन्त्यमलात्मानः पुरुषं प्रकृतेः परम् ।
चिद्रूपं परमानन्दं वंदे देवं विनायकम् ।।

गन्धर्वतन्त्रम्

अनाद्यन्तोऽपराधीनः स्वाधीनभुवनत्रयः ।
जयत्यविरतो व्याप्तविश्वः कालो विनायकः ।।

तन्त्रराजतन्त्रम्

श्रीसरस्वतीस्तोत्रम्

या वेदान्तार्थतत्त्वैकस्वरूपा परमेश्वरी ।
नामरूपात्मना व्यक्ता सा मां पातु सरस्वती ।
व्यापिनी ज्ञप्तिरूपैका सा मां पातु सरस्वती ।
नामरूपात्मकं सर्वं यस्यामावेश्यतां पुनः ।
ध्यायन्ति ब्रह्मरूपैका सा मां पातु सरस्वती ।।

सरस्वतीरहस्योपनिषत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीशिवस्तोत्रम्

श्री शिव उवाच ।
स्तुवीत पञ्चभिः श्लोकैस्तन्नित्यं सर्वसिद्धये ।
प्रातः प्रबोधसमये जपात्सुदिवसं भवेत् ॥१
नमस्ते नाथ भगवन् शिवाय शिवरूपिणे ।
विद्यावतारसंसिद्ध्यै स्वीकृतानेकविग्रह ॥२
नवाय नवरूपाय परमार्थैकरूपिणे ।
सर्वाज्ञानतमोभेदभानवे चिद्घनाय ते ॥३
स्वतन्त्राय दयाक्लृप्तविग्रहाय शिवात्मने ।
परतन्त्राय भक्तानां भव्यानां भव्यरूपिणे ॥४
विवेकिनां विवेकाय विमर्शाय विमर्शिनाम् ।
प्रकाशानां प्रकाशाय ज्ञानिनां ज्ञानरूपिणे ॥५
पुरस्तात्पार्श्वयोः पृष्ठे नमस्कुर्यादुपर्यधः ।
सदा मे चित्तरूपेण विधेहि भवदासनम् ॥६
इति श्रीतन्त्रराजतन्त्रे प्रथमपटले श्रीशिवस्तोत्रम् ।

श्रीदेवीस्तोत्रम्

गणेशग्रहनक्षत्रयोगिनीराशिरूपिणीम् ।
देवीं मंत्रमयीं नौमि मातृकां पीठरूपिणीम् ॥१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रणमामि महादेवीं मातृकां परमेश्वरीम् ।
कालहल्लोहलोल्लोलकलनाशमकारिणीम् ॥२
यदक्षरैकमात्रेऽपि संसिद्धे स्पर्द्धते नरः ।
रविताक्ष्र्येन्दुकन्दर्पशङ्करानलविष्णुभिः ॥३
यदक्षरशशिज्योत्स्नामण्डितं भुवनत्रयम् ।
वन्दे सर्वेश्वरीं देवीं महाश्रीसिद्धमातृकाम् ॥४
यदक्षरमहासूत्रप्रोतमेतज्जगत्त्रयम् ।
ब्रह्माण्डादिकटाहान्तं तां वन्दे सिद्धमातृकाम् ॥५
यदेकादशमाधारं बीजं कोणत्रयोद्भवम् ।
ब्रह्माण्डादिकटाहान्तं जगदद्यापि दृश्यते ॥६
अकचादितटोन्नद्धपयसाक्षरवर्गिणीम् ।
ज्येष्ठाङ्गबाहुहृत्पृष्ठकटिपादनिवासिनीम् ॥७
तामीकाराक्षरोद्धारां सारात्सारां परात्पराम् ।
प्रणमामि महादेवीं परमानन्दरूपिणीम् ॥८
अद्यापि यस्या जानन्ति न मनागपि देवताः ।
केयं कस्मात् क्व केनेति सरूपारूपभावनाम् ॥९
वन्दे तामहमक्षय्यमातृकाक्षररूपिणीम् ।
देवीं कुलकलोल्लोलप्रोल्लसन्तीं परां शिवाम् ॥१०
वर्गानुक्रमयोगेन यस्या मात्राष्टकं स्थितम् ।
वन्दे तामष्टवर्गोत्थमहासिद्ध्यष्टकेश्वरीम् ॥११
कामपूर्णजकाराद्यश्रीपीठान्तर्निवासिनीम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चतुराज्ञाकोशभूतां नौमि श्रीत्रिपुरामहम् ॥१२
इति द्वादशभिः श्लोकैः स्तवनं सर्वसिद्धिकृत् ।
देव्यास्त्वखण्डरूपायाः स्तवनं तव तद्यतः ॥१३
इति श्रीतन्त्रराजतन्त्रे द्वितीयपटले श्रीदेवी-स्तोत्रम् ॥

श्रीमहाविष्णुस्तोत्रम्

ॐ नमस्सच्चिदानन्दाद्वितीयाखण्डब्रह्मणे ।
अचलाय नमोऽजायाऽक्रियकूटस्थविष्णवे ॥ १
अनन्ताय प्रबोधाय नमो ज्योतिस्स्वरूपिणे ।
नमस्ते स्वप्रकाशाय शिवाय परमात्मने ॥ २
जगदाधारभूताय नमो विश्वान्तरात्मने ।
नारायण हृषीकेश वासुदेव नमोस्तु ते ॥ ३
केशवाच्युत भोः कृष्ण हरे माधव निर्गुण ।
श्रीराम परमेशान जनार्दन नमोस्तु ते ॥ ४
त्वय्यनन्ते परानन्दे स्वप्रबोधघने यदा ।
सर्गोत्पत्तिविधिज्ञानस्वभावो जायते तदा ॥ ५
गुणानां समतावस्था रज्जौ सर्पवदुत्थिता ।
अधिष्ठानाभिधः साक्षी तद्योगात्पुरुषश्च त्वम् ॥ ६
सत्वोद्रेकाच्च सा शक्तिर्मायाऽऽवरणसंज्ञिता ।
तत्संबन्धाच्च त्वं विष्णो सर्वज्ञेशनिमित्तकः ॥ ७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रजोद्रिक्ता च सा माया विक्षेपमहदात्मिका ।
तद्योगाद्धेमगर्भस्त्वं क्रियाज्ञानात्मको भवेत् ॥ ८
तमोद्रेकाच्च विक्षेपादहंकाराभिधा स्मृता ।
तद्योगात्त्वम्भवेद्विष्णो प्रधानपुरुषो विराट् ॥ ९
ततो व्योमानिलाग्न्यब्भूसूक्ष्माणि प्रभवन्ति वै ।
पञ्चीकृततमोभागैरनन्ताण्डानि चित्त्वयि ॥ १०
भुवनानि शरीराणि तत्र त्वं सृजसि प्रभो ।
रजोभागभवाः प्राणास्तथा कर्मेन्द्रियाणि च ॥ ११
देवाज्ञानेन्द्रियारायन्तःकरणानि च सत्त्वतः ।
क्षिप्तानण्डेऽक्षमान्वीक्ष्य तत्संघातान्हि त्वं हरे ॥ १२
तदा चित्प्रतिबिम्बेन प्रवेशोऽविद्यया कृतः ।
आवृणोत्यपराभेदं दृग्दृश्योर्ब्रह्मसर्गयोः ॥ १३
स्वाविद्यावशतः कर्त्ता भोक्ता त्वं जीवसंज्ञकः ।
एकस्त्वम्बहुधाजातो भोग्यभोक्तेशभेदतः ॥ १४
एवं त्वयि चिदम्भोधौ ब्रह्माण्डादितरङ्गकाः ।
मायावातेरिताः सर्वे तच्छान्तौ ते लयंङ्गताः ॥ १५
त्वन्दुन्मेषनिमेषाभ्यामण्डानाम्प्रभवाप्ययौ ।
त्वद्रोमकूपेष्वण्डानि फलान्यौदुम्बरे यथा ॥ १६
उपादानञ्चोर्णनाभिर्ह्येकः स्थूलतया यथा ।
लिङ्गदेहतयाऽभिन्ननिमित्तं तन्तुकर्मणि ॥ १७
उपादानम्प्रपञ्चस्य मायामाश्रित्य त्वन्तथा ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्संस्कारतयाऽभिन्ननिमित्तं विश्वकर्मणि ॥१८
अतोऽभिन्ननिमित्तोपादानं स्वारोपितस्य त्वम् ।
मायाविलसितं विश्वं स्यादनिर्वचनीयकम् ॥१९
स्वरूपात्यागपूर्वेण यद्विशेषेण वर्त्तनम् ।
तद्वै विवर्तकं प्रोक्तं शुक्तिकारजतं यथा ॥२०
सच्चिदानन्दरूपस्यापरित्यागेन वै तथा ।
विश्वाकारेण त्वञ्जातस्ततो विश्वं विवर्तकम् ॥२१
मृत्तिकादिविकारेषु यथा सत्यं मृदादिकः ।
शुक्तिकादिविवर्तेषु यथा सच्छुक्तिकादिकाः ॥२२
तथा त्वं चिद्विवर्तेषु सत्यं सच्चित्प्रियात्मकः ।
त्वद्विलासमिदं विश्वमाप्तकामस्य बालवत् ॥२३
बिम्बेन प्रतिबिम्बेन यथा बिम्बो द्विधा भवेत् ।
तथेश जीवरूपौ हि त्वयि नाथ विकल्पितौ ॥२४
चुम्बकस्य च सान्निध्याद्यथा ह्याकर्षणक्रिया ।
तथा त्वय्यपि कर्त्तृत्वं विकल्पं न च वास्तवम् ॥२५
यथा घटमठाकाशौ सङ्गहीनौ निरन्तरम् ।
तथा देहत्रयस्थोऽपि निस्सङ्गस्त्वं चिदात्मकः ॥२६
रज्जुसर्पे यथा रज्जुर्निर्विकारः प्रवर्तते ।
स्वविवर्ते तथा त्वं हि विकाररहितः सदा ॥२७
सुवर्णकारणाद्भिन्नं यथा हि रुचकं ह्यसत् ।
भवच्चित्कारणाद्भिन्नं वितथं वै जगत्तथा ॥२८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

युष्मच्चिन्मय एकस्मिन्विवादं कुत्र वै प्रभो ।
त्वयि शुद्धे बन्धमोक्षौ स्वप्नबन्धनमुक्तवत् ॥२९
त्वं सर्वहृदयस्थो वै त्वयि सर्वं प्रतिष्ठितम् ।
वस्तुतस्त्वं निराधारो वासुदेवपदः स्मृतः ॥३०
यथा शुक्तिपरिज्ञानाद्रजतंन्न प्रवर्तते ।
त्वद्विवर्तमिदं तद्वत्त्वज्ज्ञानाद्वै निवर्तते ॥३१
त्वन्मूलमखिलं विश्वं त्वत्तो भिन्नं न विद्यते ।
त्वत्कृपालेशमात्रेण सर्वञ्जानाति भक्तिमान् ॥३२
त्वद्भक्तिविमुखानां वै ज्ञानं कल्पशतैर्न च ।
तस्मादहं महाविष्णो मृगयामि त्वदङ्घ्रिकम् ॥३३
दयादृष्टिकटाक्षेण पश्य नाथ दयानिधे ।
शरणागतञ्च मां पाहि संसारक्लेशसागरात् ॥३४
महाविष्णोरिदं स्तोत्रं यः पठेद्भक्तिसंयुतः ।
वाञ्छितञ्च तथा ज्ञानं तस्य शीघ्रं प्रजायते ॥३५
इति शिवरहस्ये श्रीमहाविष्णुस्तोत्रम् ।

श्रीब्रह्मस्तोत्रम्

श्रीशिव उवाच ।
हृदयकमलमध्ये निर्विशेषं निरीहम्
हरिहरविधिवेद्यं योगिभिर्ध्यानगम्यम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जननमरणभीतिभ्रंसिसच्चित्स्वरूपम्
सकलभुवनबीजं ब्रह्म चैतन्यमीडे ॥१
नमस्ते सते सर्वलोकाश्रयाय
नमस्ते चिते विश्वरूपात्मकाय ।
नमोऽद्वैततत्त्वाय मुक्तिप्रदाय
नमो ब्रह्मणे व्यापिने निर्गुणाय ॥२
त्वमेकं शरण्यं त्वमेकं वरेण्यं
त्वमेकं जगत्कारणं विश्वरूपम् ।
त्वमेकं जगत्कर्तृपातृप्रहर्तृ
त्वमेकं परं निश्चलं निर्विकल्पम् ॥३
भयानां भयं भीषणं भीषणानां
गतिः प्राणिनां पावनं पावनानाम् ।
महोच्चैः पदानां नियन्तृ त्वमेकं
परेषां परं रक्षकं रक्षकाणाम् ॥४
परेश प्रभो सर्वरूपप्रकाशिन्
अनिर्देश्य सर्वेन्द्रियागम्य सत्य ।
अचिन्त्याक्षर व्यापकाव्यक्ततत्व
जगद्भासकाधीश पायादपायात् ॥५
तदेकं स्मरामस्तदेकं जपामः
तदेकं जगत्साक्षिरूपं नमामः ।
तदेकं निधानं निरालम्बमीशं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भवाम्भोधिपोतं शरण्यं व्रजामः ॥६

पञ्चरत्नमिदं स्तोत्रं ब्रह्मणः परमात्मनः ।
यः पठेत् प्रयतो भूत्वा ब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात् ॥७

प्रदोषेऽदः पठेन्नित्यं सोमवारे विशेषतः ।
श्रावयेद्बोधयेत् प्राज्ञो ब्रह्मनिष्ठान् स्वबान्धवान् ॥८

इति श्रीमहानिर्वाणतन्त्रे तृतीयोल्लासे ब्रह्मणः स्तोत्रम् ।

श्री चतुश्लोकी भागवतम्

श्रीभगवानुवाच ।

ज्ञानं परमगुह्यं मे यद्विज्ञानसमन्वितम् ।
सरहस्यं तदङ्गं च गृहाण गदितं मया ॥१

यावानहं यथाभावो यद्रूपगुणकर्मकः ।
तथैव तत्त्वविज्ञानमस्तु ते मदनुग्रहात् ॥२

अहमेवासमेवाग्रे नान्यद्यत्सदसत्परम् ।
पश्चादहं यदेतच्च योऽवशिष्येत सोऽस्म्यहम् ॥३

ऋतेऽर्थम् यत्प्रतीयेत न प्रतीयेत चात्मनि ।
तद्विद्यादात्मनो मायां यथाभासो यथा तमः ॥४

यथा महान्ति भूतानि भूतेषूच्चावचेष्वनु ।
प्रविष्टान्यप्रविष्टानि तथा तेषु न तेष्वहम् ॥५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एतावदेव जिज्ञास्यं तत्त्वजिज्ञासुनात्मनः ।
अन्वयव्यतिरेकाभ्यां यत्स्यात्सर्वत्र सर्वदा ॥६
एतन्मतं समातिष्ठ परमेण समाधिना ।
भवान्कल्पविकल्पेषु न विमुह्यति कर्हिचित् ॥७
इति श्रीमद्भागवते द्वितीयस्कन्धे नवमोध्याये
चतुःश्लोकीभागवतम् ।

श्रीसिद्धिलक्ष्मीमहामायास्तवः

ॐ नमः श्रीसिद्धिलक्ष्मीदेव्यै ।
ऐं नमोस्तुते महामाये देहातीते निरञ्जने ।
प्रत्यङ्गिरे जगद्धात्रि राजलक्ष्मि नमोस्तुते ॥१
वर्णदेहा महागौरी साधकेच्छाप्रवर्तिका ।
पददेहा महास्फाला महासिद्धिसमुत्थिता ॥२
तत्त्वदेहोत्थिता देवी साधकानुग्रहा स्मृता ।
महाकुण्डलिनीं भित्त्वा सहस्रदलभेदिनी ॥३
इडापिङ्गलमध्यस्था वायुभूता खगामिनी ।
मृणालतन्तुरूपिण्या सुषुम्नामध्यचारिणी ॥४
नादान्ते नादसंस्थाना नादातीता निरञ्जना ।।
सूक्ष्मे स्थूलेऽतिसंसूक्ष्मे अचिन्त्येऽचिन्त्यविग्रहे ॥५
परापरपरे शान्ते ब्रह्मलीने परे शिवे ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अचिन्त्यरूपचरिते अचिन्त्यार्थफलप्रदे ।।६
एकाकिनी विश्वमाता करवीरनिवासिनी ।
महास्फालप्रदा नित्या महामेलापकारिणी ।।७
बिन्दुमध्यस्थिता देवी कुटिलार्द्धेति चन्द्रिका ।
द्वादशान्तालया देवी षोडशाधारवासिनी ।।८
कार्यकारणसंभिन्ना चैतन्या नाडिमध्यगा ।
शक्तिमूले महाचक्रे नवधा संव्यवस्थिता ।।९
अशरीरा परादेवी शरीरे प्राणरूपिणी ।
सुधाद्रवसमाकरा ॐकारपरविग्रहा ।।१०
विद्युल्लतानिभा गौरी भावाभावविवर्जिता ।
स्वान्तः पदास्थिता नित्यं परेशी शान्तविग्रहा ।।११
सत्त्वरूपा रजोरूपा तमोरूपा त्रयात्मिका ।
त्वमेव देवी सर्वेषां भूतानां प्राणदायिनी ।।१२
त्वमेव सृजते विश्वं लीलया बहुधा स्थिता ।
मालिनी परमादेवी श्मशानगरबंधिनी ।।१३
हृत्तालुभेदिनी चक्रे विचक्रे चक्रसुन्दरी ।
बिन्दुद्वारनिरोधेन दिव्यव्याप्ता नमोस्तु ते ।।१४
सूर्यकोटिप्रतीकाशे चन्द्रकोटयतिनिर्मले ।
कन्दर्पकोटिलावण्ये कोटिब्रह्माण्डविग्रहे ।।१५
निराकाशे निराभासे निर्लेपे निरविग्रहे ।
सकलाख्ये महामाये वरदे सुरपूजिते ।।१६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

खकारफकारवह्निस्थैकारान्तरसुन्दरी ।
मकारान्तरवर्गेषु पञ्चपिण्डात्मके शिवे ॥१७
सर्पवत्कुटिलाकारे नादशक्तिपरे मले ।
बिन्दुचक्रस्थिता नित्या जालन्धरस्वरूपिणी ॥१८
तुर्ये वै तुर्यपीठस्थे पूर्णपीठव्यवस्थिते ।
कामाख्ये च कलातीते कामाख्ये च भगोद्भवे ॥१९
ब्रह्मग्रन्थिकलाटोपे मध्ये प्रेतप्रवाहिनी ।
शिवसर्वगते सूक्ष्मे नित्यानन्दे महोत्सवे ॥२०
मंत्रनायिकि मंत्रज्ञे बिन्ध्यकोणान्तवासिनी ।
पञ्चपीठिकमध्यस्थे मेरुनायिकि शर्वरि ॥२१
खेचरी भूचरी चैव शक्तित्रयप्रवाहिनी ।
कालान्ताग्निसमुद्भूते कालकालान्तकालिनी ॥२२
कालिकाक्रमसंबंधिकाली द्वादशमण्डले ।
त्रैलोक्यदहनी देवी सा च मूर्तिः त्रयोदशी ॥२३
सृष्टिस्थितिसंहारेषु अनाख्याख्ये महाक्रमे ।
भासाख्या गुह्यकाली च निर्वाणेशी परेश्वरी ॥२४
झंकारिणी भैरवी च स्वर्णकोटेश्वरी तथा ।
राजराजेश्वरी चण्डा अघोरेशी निशेश्वरी ॥२५
सुन्दरी त्रिपुरा पद्मा तारा पद्मेश्वरी शिवा ।
क्रममण्डलमध्यस्था क्रमेशी कुब्जिकाम्बिका ॥२६
ज्येष्ठबालप्रभेदेन कुब्जाख्या उग्रचण्डिका ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ब्रह्माणी रौद्री कौमारी वैष्णवी दीर्घनासिका ।।२७
वज्रिणी चर्चिका लक्ष्मी पूजयेद्दिव्यमातरम् ।
असिताङ्गो रुरुश्चण्डो क्रोधसोन्मत्तसंज्ञकः ।।२८
कपाली भीषणाख्यश्च संहारश्चाष्टमस्तथा ।
भक्तानां साधकानां च लक्ष्मीः सिद्धिं प्रयच्छति ।।२९
सिद्धिलक्ष्मीर्महादेवी भैरवेनानुकीर्तिता ।
साधकद्वेष्टकानां च सर्वकर्मविभञ्जनी
विपरीतकरी देवी प्रत्यङ्गिरा नमोस्तु ते ।।३०
कालादि ग्रसते सर्वं ग्रहभूतादिडाकिनी ।
साधकं रक्षते देवी कालसंकर्षणीं नमः ।।३१
शिवं प्रयच्छते देवी रक्षते लीलया जगत् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि अचिन्तितार्थसिद्धये ।।३२
राज्यलाभप्रदां देवीं रक्षणीं भक्तवत्सलाम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि अचिन्तितार्थसिद्धये ।।३३
सर्वशत्रुप्रमर्दन्तीं दुरितक्लेशनाशिनीम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।३४
आपदाम्भोधितरणीं परनिर्वाणदायिनीम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।३५
राज्यदां धनदां लक्ष्मीं मोक्षदां दुःखनाशिनीम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।३६
दुष्टशत्रुप्रशमनीं महाव्याधिविनाशिनीम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।३७
कलिदुःखप्रशमनीं महोत्पातविनाशिनीम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।३८
अचिन्त्यसिद्धिदां धात्रीं चिन्तितार्थफलप्रदाम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।३९
राजोपसर्गशमनीं मृत्यूपद्रवनाशिनीम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।४०
राजमान्यां राज्यलक्ष्मीं राज्येष्टफलदायिनीम् ।
प्रत्यङ्गिरां नमस्यामि सिद्धिलक्ष्मीं जयप्रदाम् ।।४१
सिद्धिलक्ष्मीं महाविद्यां महासिद्धिप्रदायिकाम् ।
पठेद्वा पाटयद्वापि स्तोत्रं प्रत्यङ्गिराभिधम् ।।४२
पठनात् शत्रुसैन्यानि स्तम्भयेद्भूञ्जयेत्क्षणात् ।
अचिन्तितानि सिद्ध्यन्ति पठनात् सिद्धिमाप्नुयात् ।।
महादोषप्रशमनं महाव्याधिविनाशनम् ।
सिंहव्याघ्रग्रहभयं राजोपद्रवनाशनम् ।।४४
ग्रहपीडाजलाग्नीनां नाशनं देवि शान्तिदम् ।
पूजाकाले महास्तोत्रं ये पठिष्यन्ति साधकाः ।।४५
तेषां सिद्धिर्न दूरेऽस्ति देव्याः सन्तुष्टिदायकम् ।
यन्नास्ति तन्न सिद्धिः स्यात् कौलिके कुलशासने ।।४६
यं यं चिन्तयते कामं तं तं सिद्ध्यति लीलया ।
सत्यं सत्यं महादेवि कौलिके तत्समो न हि ।।४७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अर्द्धरात्रौ समुत्थाय दीपप्रज्वलिते निशि ।
पठते स्तोत्रमेतत्तु सर्वं सिद्ध्यति चिन्तितम् ॥४८
पुरश्चर्याविनानेन स्तोत्रपाठेन सिद्ध्यति ।
मण्डले प्रतिमाग्रे वा मण्डलाग्रे पठेद्यदि ॥४९
इदं प्रोक्तं महास्तोत्रमचिन्तितार्थसिद्धिदम् ।
अन्यदेवरतायाथ न देयन्तु कदाचन ।
दातव्यं भक्तियुक्ताय कुलदीक्षारताय च ॥५१
इति श्रीत्रिदशदाम्नले करवीरे श्रीसिद्धिनाथावतारितः सिद्धिलक्ष्मीमहामायास्तवः द्वाविंशतितमः पटलः सम्पूर्णः ।

श्रीअमृतकलास्तोत्रम्

नारद उवाच ।
मृत्युञ्जय प्राणप्रभो श्रुता मंत्रास्त्वनेकशः ।
अधुना श्रोतुमिच्छामि त्वत्तोऽमृतकलास्तुतिम् ॥१
श्रीनीललोहित उवाच ।
आद्या चिच्छक्तिरूपा
प्रकृतिमहदहङ्कारतन्मात्रहीना
निस्त्रैगुण्या निरीहा
निलयक्षयकरी शुद्धचैतन्यरूपा ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रत्यग्ज्योतिर्विवर्त–
    प्रकटितपरमानन्दसंदोहधारा
सा देवी सिद्धिलक्ष्मी–
    रपनयतु मम द्वैतभावं भवानी ।।२
यस्यामोतं समस्तं
    जगदिदमधिकं प्रत्ययातीतबुद्ध्या
यस्यां च छिन्नभिन्नं
    भवति सपदि वै यान्ति सूत्रोपचारात् ।
द्वैताकारे परास्ते
    विषयिगुणमहापञ्चभूते निरस्ते
कैवल्यानन्तमूर्तिः
    स्फुरति हृदि सदा केवलं सिद्धिलक्ष्मीः ।।३
सृष्ट्यादौ सृष्टिमध्ये
    तदनु च जगतामन्तकालेपि नित्या
त्रैलोक्येप्येकरूपा
    परिणमति भवे या भवेत्तादृगेव ।
स्वान्ते सा सिद्धिलक्ष्मी–
    र्विहरतु नितरां मामकीने चरन्ती
सार्द्धं रुद्रेण शश्व–
    न्निजमहिमभरव्यापृतानन्तशक्तिः ।।४
यामाराध्याब्जयोनि--

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्त्वधिगतविभवः संप्रसूते त्रिलोकीं
विष्णुर्यस्याः प्रसादा-
त्त्रिजगदवनकृद्दैत्यसंहारकृच्च ।
यद्भक्त्या कृत्तिवासा
रचयति जगतां ध्वंसकर्मत्रयाणां
सा मे प्रत्यङ्गिराख्या
त्रिपुरहरवधूर्मोहजालं छिनत्तु ॥५
योनीरूपापि शुभ्रा
विगतजनिरपि क्ष्माधरेन्द्रस्य कन्या
यानीशापि प्रसिद्ध-
प्रथमपतिपतिर्या भवघ्नापि भव्या ।
या चाकृत्याविहीना-
प्यथ च दशकरा याऽण्डरूपापि पृथ्वी
सा मे मुक्तिं विधत्तां
सकलजनपदे सिद्धिदा सिद्धिलक्ष्मीः ॥६
रज्जौ मुक्तौ च रश्मा-
वहिसितपयसां भ्रान्तयस्तद्वदित्थं
त्वय्यंब क्ष्माणितेजो
ऽनिलजलवियतां तद्भ्रमज्ञानभाजाम् ।
भ्रान्तिज्ञाने विनष्टे
विषयविषयिणोस्तद्विशेषेक्षणेन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्वं स्वं रूपं विभाति
क्षितिधरतनये त्वं च भास्यात्मरूपा ॥७
भ्राजिष्णवर्कस्यबिम्बं
घनपिहितदृशस्तेन संछन्नमन्नं
मन्यन्ते त्वामपीत्थं
कुसमयकृतिनो द्वैतजाज्ञानभाजः ।
वाताच्छास्त्रेक्षणाच्च
व्युपरमति घने मोहजाले च शश्वत्
स स्याद्देदीप्यमान-
स्त्वमपि खलु तथा शुद्धचैतन्यरूपा ॥८
यत्तद्रूपं वरिष्ठं
तनुतरममलं निर्विकारं प्रशान्तं
भावाभावप्रपञ्चा-
पचयविरहितं शाश्वतं ध्यानगम्यम्
व्यक्ताव्यक्तप्रकाश-
प्रतिफलितमनिर्देश्यमोङ्काररूपं
तन्मातः सिद्धिलक्ष्मीः
स्फुरतु ममहृदि ज्ञानयोगैकगम्या ॥९
देहातीता त्वमेवा–
व्यवहितपरमानन्दरूपा त्वमेव
ब्रह्माकारा त्वमेव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्वमसि निजकला शुद्धसत्त्वस्वभावा ।
देवि त्वं मुक्तिमूल-
प्रकृतिरसि परित्यक्तसङ्कल्पबन्धा
कर्त्री धर्त्री प्रहर्त्री
त्वमसि गुणकलागोचरापि त्वमेव ।। १०
ह्यं नेतुं न शक्यं
तव जननि मया रूपमव्यक्तसंज्ञं
नाकारोपि त्वदीयो
दृशि न च महिमा वाचि चित्ते महत्त्वम् ।
ध्यानेनैकेन लभ्या
त्वमसि परशिवाकारपर्यङ्कलीला
किं वा योगेन तत्तद्-
गुणगणगरिमध्यायतानन्तमूर्तिः ।। ११
त्वं धृत्वा दर्शबिम्बा-
कृतिममलतनुः स्वच्छशुद्धावभासा
जीवात्स्वं प्रातिबिम्बं
कलयसि परमात्मस्वरूपात्मनिद्रा ।
तेनाभेदे प्रसिद्धे
परिणमति महामोहरागे कषाये
भक्तानां त्वय्यकस्मा-
त्प्रभवति जननि स्वच्छकैवल्यमुक्तिः ।। १२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

व्याप्तं ब्रह्माण्डमेत-
त्सकलमपि ययानन्तशक्त्या भवत्या
सृष्टयादौ ते नियुक्ता
द्रुहिणहरिहरा देवि देवास्त्रयोपि ।
संपूर्णं कर्मसूत्रै-
स्त्रिजगदिदमथो वासनाविप्रनद्धैः
का वा स्तुत्या त्रिलोक्यां
परशिवमहिले सिद्धिलक्ष्मीस्त्वदन्या ॥१३

त्रय्यादौ ताररूपा
त्वमसि मखविधावाहुतिर्मंत्रपूर्वा
वेदान्ते ब्रह्मविद्या
प्रकृतिरपि तथा कामिनीये नयत्वम् ।
मीमांसाया विधिस्त्वं
स्मृतिषु पुरनरथाचारधर्मस्वरूपा
स्वाहा त्रेता सजाति-
र्विविधतनुधरेष्वागमे सिद्धिलक्ष्मीः ॥१४

यद्यप्यादौ त्वमम्ब
त्रिविधगुणमयी संतनोषि प्रपञ्चं
यद्यप्यस्त्राणि धत्से
दशभिरपि करैर्दीप्यमानानि भासा ।
यद्यप्युग्रोग्रमूर्ति-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

र्दितितनुजसुतान् हंसि विश्वोपकारो-
त्कृष्टस्वान्ता तथापि
त्रिनयनमहिषि ब्रह्मरूपासि साक्षात् ॥१५
मोहाविद्यास्मितेच्छा-
नियतिगुणफलाक्लेशकर्माशयोर्मि-
द्वेषाद्या बन्धनाय
त्रिजगति वसतां देवि पाशास्तवैव ।
सच्चित्संवित्तियोगा-
नुभवनयचिदानन्दकैवल्यसत्ताः
कर्तर्य्यत्कर्तनाय
त्वदुपहितमहाभक्तयो निर्मिताः स्युः ॥१६
अद्वैतोपाधिबन्ध-
प्रशमनपरमार्थस्वरूपावभासा
साक्षिण्यानन्दमूर्तिः
सदसदुपशमाकारचैतन्यरूपा ।
जीवाविद्याप्रमाण-
प्रकृतिनयभवापौनरावृत्तिसूक्ष्मा
बोधैकात्म्यानुभूति-
र्निखिलगतिरतस्त्वां नुमः सिद्धिलक्ष्मीम् ॥१७
प्रत्यङ्गिरा त्वमसि सत्ययुगेषु चण्डा
कापालिनीति विदिता युगयोरतो नु ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ख्याता जनन्यसि कलौ ननु सिद्धिलक्ष्मी
र्नामत्रयाकवलना प्रथिता त्वमेव ॥१८

अतोऽमृतकलास्तोत्रं पठेत्प्रयतमानसः ।
युङ्क्तेऽमृतेन ब्रह्मर्षे त्रिवर्गैर्वा निजेच्छया ॥१९

संसारपाशबद्धानां सर्वेषां बन्धमुक्तये ।
मया विज्ञापिता पूर्वं निरीक्ष्य भवयातनाम् ॥२०

स्वमुखेनैव देव्यै तत्स्वस्वरूपं निरूपितम् ।
सुकृतिभ्यः प्रदातव्यमतदाज्ञप्तवत्यपि ॥२१

तन्त्रेमुष्मिन्नुत इदं मम स्तोत्रं निवेशितम् ।
जपन्नवाक्षरीं विद्यां पठन्नित्यमिमं स्तवम् ॥२२

संसाधयत्यञ्जसैव सिद्धिलक्ष्मीं च साधकः ।
विद्येच्छुरखिलाविद्या अधिगच्छेदतन्द्रितः ॥२३

तथार्थेच्छुर्बहूनर्थान्धर्मेच्छुर्धर्मभूरिताम् ।
निरीहः साधयेन्मुक्तिमन्ये स्वान्स्वान्मनोरथान् ॥२४

न केवलमिदं स्तोत्रं कैवल्यं संप्रसूयते ।
तारयत्यापदः सर्वा आत्मानं गृणतोऽन्वहम् ॥२५

मृधे रक्षति शस्त्रौघादरण्ये हिंस्रजन्तुतः ।
तस्करेभ्यश्च कान्तारे वात्यायां च महोदधौ ॥२६

वने दावादपि तथा नृपरोषे च बन्धनात् ।
वृष्टौ वज्रप्रपततो जलमज्जनतस्तथा ॥२७

बालग्रहं निहन्त्याशु त्रिवारपठनेन हि ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वारेनैकेन पापौघं दारिद्र्यं शतमात्रतः ।।२८
महामारी सहस्रेण मृत्युंजयायुतेन च ।
देवीं वशयति क्षिप्रं त्रिवारं नित्यमीरयन् ।।२९
यत्नेनातोमृतकलास्तोत्रं वै प्रत्यहं पठेत् ।
अपठन्नित्यपूजायां न्यूनतां चोपपादयेत् ।।३०
यदुक्तं यदनुक्तं चारिष्टनाशफलोदयम् ।
क्षिप्रेण साधयति ततस्तवोऽमृतकलाभिधः ।।३१
नैषः प्रकाश्यः पाखण्डे देव्या द्वेष्टेपि नैव च ।
प्रकाशकेष्वस्य विप्र न कदापि प्रकाशयेत् ।।३२
अयं रत्ननिधिरयं चिन्तामणिरयं तथा ।
कामधेनुरयं ज्ञेयो वाञ्छाकल्पतरुस्तथा ।।३३
एतत्ते कथितं स्तोत्रं पूजान्ते य उदीरयेत् ।
सर्वान् कामानवाप्नोति मनसा चिन्तितान्स वै ।।३४
इति श्री नीललोहितीयकालानलतन्त्रे नित्यपूजा-
विधानेऽमृतकलाख्यं स्तोत्रं नामत्रयोविंशतितमः पटलः ।

श्रीनवाक्षरीस्तोत्रम्

ॐ नमः श्रीसिद्धिलक्ष्मीदेव्यै ।
ॐ कारासनमारूढां श्रुतिरूपां सनातनीम् ।
परब्रह्मपरां नित्यां सावित्रीं प्रणमाम्यहम् ।।१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ह्रीं विश्वरूपिणीं शान्तां चिद्रूपां प्राणरूपिणीम् ।
अकलाकलमध्यस्थां भुवनेशीं नमाम्यहम् ॥२
हूंकारत्रासितादैत्यां सुषुम्नामध्यचारिणीम् ।
कालान्ताग्निसमुद्भूतां कुब्जिकां प्रणमाम्यहम् ॥३
हां शिवान्तां सदा लीनां षट्चक्रक्रमभेदिनीम् ।
मयूखान्तर्गतपादां परां देवीं नमाम्यहम् ॥४
फ्रें घोरां प्रकृतिं सूक्ष्मां विश्वसंक्रमणक्षमाम् ।
नित्यां निरंशां घोराख्यां तां कालीं प्रणमाम्यहम् ॥५
क्षौं नित्यां विष्णुमायां च निर्गुणां गुणशालिनीम् ।
महामायां मोहनीयां सिद्धिलक्ष्मीं नमाम्यहम् ॥६
क्रौं कालत्रितये लीनां त्रिस्वरूपां त्रयेश्वरीम् ।
महाकुण्डलिनीं शुद्धां नमामि त्रिपुरेश्वरीम् ॥७
न यस्याः क्रियते देवी लीला भुवनमालिनी ।
यस्याज्ञया प्रवर्तन्ते कालसंकर्षणीं नमः ॥८
मोक्षरूपां ब्रह्मरूपां लिंगाख्यां रूपवर्जिताम् ।
सर्वस्वरूपां सर्वेशीं नौमि प्रत्यङ्गिरां शिवाम् ॥९
नवाक्षरमिदं स्तोत्रं सदाशिवप्रकाशितम् ।
धारणात्पठनाद्वापि वाचां सिद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥१०
इति श्रीमहारावतन्त्रे नवाक्षरीस्तोत्रं शुभम् ।

श्रीपशुपतिपुरीमाहात्म्यम्

पुरी पाशुपती धन्या चतुर्वर्गफलप्रदा ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्योतिरूपं महालिंगं यथाग्नौ तप्तकांचनम् ॥१
पुरी पाशुपती दिव्या विद्योतते ह्यहर्निशम् ।
सूर्येणैव जगत्सर्वं ज्योतिर्लिंगस्य तेजसा ॥२
अव्यक्तं परमं लिंगं प्रकाशते ह्यहर्निशम् ।
जाम्बूनदमये देशे स्वर्णदीपे शिखा यथा ॥३
योगिनां मानसे नित्यं ज्योतिःशिखा विराजते ।
दीपशिखाकृतिं तां च योगिभिरेव दृश्यते ॥४
धन्यास्त एव मर्त्याश्च दृष्टः पशुपतिश्च यैः ।
साक्षाद्विराजमानोसौ ज्योतिःपुंजो हृदीव च ॥५
मेदिनीहृदये साक्षाद्विराजते हि सन्ततम् ।
तेजसां पुञ्जलिंगोदः सर्वलोकैरगोचरम् ॥६
धन्या नैपालिका मर्त्यास्तद्रूपं गोचरं विभुम् ।
पश्यन्ति येऽपि देवानां साक्षात्पुनरगोचरम् ॥७
यः पश्यत्यनिशं गत्वा पशुपतिं च तत्र वै ।
नरोऽसौ भक्तिभावात्मा जीवन्मुक्तो न संशयः ॥८
इति श्रीस्कन्दपुराणे हिमवत्खण्डे द्विसप्ततितमो-
ऽध्याये पशुपतिपुरीमाहात्म्यम् ।

श्रीदेवदेवीस्तोत्रम्

योगिनः प्रययुस्तूर्णं नीलाचलात्प्रदर्शितुम् ।
सिद्धक्षेत्रं क्षणाद्व्योम्नः प्राप्तवन्तो मणिह्रदम् ॥१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ददृशुर्योगिनः क्षेत्रं सर्वं विष्णुमयं जगत् ।
लिङ्गमयं धराशैलं व्याप्तं देव्याः कलेवरैः ॥२
प्रणेमुर्दण्डवत् क्षेत्रं पाशुपतं हि योगिनः ।
तुष्टुवुः प्रेक्ष्य संभक्तया यद्यद्दृष्टं च भावतः ॥३
योगिन ऊचुः ।
विष्णोऽच्युत हरे शौरे रुद्र स्थाणो भवेश्वर ।
दुर्गे गौरि शिवे कालि नमोस्तु तेऽभिपाहि माम् ॥४
सर्वैर्नः प्रहणोपेन्द्र पापमृत्युहरेश्वर ।
मृत्युद्भवहरे देवि नमोस्तु ते नमो नमः ॥५
नमः स्थित्युद्भवेशाय नमः संसारहारिणे ।
सृष्टिस्थितिविनाशिन्यै इच्छाशक्त्यै नमोस्तु ते ॥६
मनोरूपाय कृष्णाय बुद्धिरूपाय शूलिने ।
शर्वाण्यै ज्ञानरूपिण्यै नमो नमोस्तु तेऽनिशम् ॥७
जगद्व्याप्त्यात्मनेऽजाय लिङ्गव्याप्तऋगात्मने ।
जगद्व्याप्तस्वरूपायै नतोस्मि ते नमो नमः ॥८
पराय पद्मनाभाय परमेशाय शंभवे ।
परापरप्रतीतायै प्रणमामि नतोस्म्यहम् ॥९
अर्थाय शब्दरूपाय प्रणवनादरूपिणे ।
स्वरव्यंजनरूपायै षडङ्गायै नमो नमः ॥१०
ऋगाज्ययज्ञरूपाय यजुर्हविःस्वरूपिणे ।
सामदहनरूपायै भोक्ताभोग्याशने नमः ॥११

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विष्णवेऽनन्तरूपाय रुद्राय बहुमूर्तये ।
आर्यायै बहुरूपायै वाग्हृदंगैर्नमो नमः ॥१२
शङ्खचक्रगदापद्मैः शूलादिभिस्तथायुधैः ।
खड्गचर्माकुशैश्चान्यैर्विषमे पातु मां शिवे ॥१३
यो ब्रूयाद्भक्तितः स्तोत्रं पुरतः सततं बुधः ।
हरेर्देव्याः सदा शंभोः सर्वपापैर्विवर्जितः ॥१४
रक्षन्ति देवतास्तं वै विपत्तौ विषमेऽशुभे ।
ग्रहभूतपिशाचार्ते अन्ते ब्रह्मपदं व्रजेत् ॥१५
इति श्रीस्कन्दपुराणे हिमवत्खण्डे नेपालक्षेत्र-
माहात्म्ये त्रिसप्ततितमोऽध्याये देवदेवीस्तोत्रं शुभम् ।

श्रीगुह्येश्वरीस्तोत्रम्

योगिन ऊचुः ।
ॐ भवब्रह्मवंद्यां भवोद्भूतनन्दां
भवेशादिभिः पूजितां भव्यरूपाम् ।
स्वकीयप्रभाभिर्लसद्भीमदेहां
भवेशीं भवानीं सुभद्रां भजेहम् ॥ १
महाकालरात्रीस्वरूपां कृशांगीं
सुगुह्याख्यकृष्णां करालाभवक्त्राम् ।
प्रकाम्याभकालीं कुमाराम्बिकार्यां

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भजे भद्रकालीमकारादिरूपाम् ॥२
मृडानीमपर्णां चिदानन्दरूपां
शिवामीश्वरीं चण्डिकां मोहरात्रिम् ।
सुनन्दां जयन्तीं शवालंकृतांगीं
त्रयीधर्मरूपां भजे सिंहवाहाम् ॥३
महेशप्रियां पार्वतीं गुह्यकालीं
मणिभ्राजमाने सुपीठे निषण्णाम् ।
मनः कामदोग्ध्रीं सुरैः सेव्यमानां
कुमारीं प्रवंद्यां भजे ज्ञानरूपाम् ॥४
विधात्रीं प्रजन्मां प्रचण्डां सुकेशीं
जगत्सारजन्मां जनिस्वान्तसंस्थाम् ।
जगज्जीवरूपां जगज्जन्यकर्त्रीं
जटाजूटश्शुभ्रां भजे प्राणरूपाम् ॥५
तपःस्थां रजःस्थामुमां सत्वसंस्थां
प्रचण्डांशुकोटिप्रभाकाररूपाम् ।
कलादिक्षयान्तं युगस्थां त्वमेकां
त्रिलोकान्तकाले भजे सत्स्वरूपाम् ॥६
लसद्योगिचित्तारविंदाभिरामां
लसच्चित्तयोग्यां महायोगिवंद्याम् ।
रवीन्द्वाश्रयामाभिरामाक्षिभव्यां
भजे सर्ववर्षैर्मनोज्ञां सुवीणाम् ॥७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नदीसिंधुखस्थां सुवीणां महोग्रां
भजेऽहं चितास्थां शिवारावरावाम्
हरप्राणरामां सुरैर्ध्यायमानां
विभूतिप्रचण्डासुरप्राणहारीम् ॥८
निषण्णां जनानामुरःपुण्डरीके
सदा ध्यायमानां विवेकोपलब्धैः ।
वदन्ति स्वचित्तां विवेकात्मनस्त्वां
तवाम्बेह मायांशगोपात्मनस्ते ॥९
सुरार्यस्त्रपानश्रवद्रक्तजिह्वा
श्रुतेरङ्गरूपा त्वमेव श्रुतिस्त्वम् ।
त्वमेवेश्वरी त्वं हि लज्जा च वीणा
त्वमाद्यामनाद्यां भजेहं भजेहम् ॥१०
पठेद्भक्तियुक्तः शिवाग्रे शिवात्मा
सदा धर्मकामान्मनोवाञ्छितार्थम् ।
प्रभुत्वं च मुक्ति जयं सर्वसिद्धिं
लभेन्नात्रकार्यो विचारोत्र धीरैः ॥११

इति श्रीस्कन्दपुराणे हिमवत्खण्डे नेपालक्षेत्रमाहात्म्ये त्रिसप्ततितमोध्याये श्रीगुह्येश्वरीस्तोत्रं शुभम् ।

सुधाधारास्तोत्रम्

श्री महाकालरुद्र उवाच ।

ॐ अचिन्त्यामिताकारशक्तिस्वरूपा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिव्यक्तयधिष्ठानसत्त्वैकमूर्तिः ।
गुणातीतनिर्द्वन्द्वबोधैकगम्या
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥१
अगोत्राकृतित्वादनैकान्तिकत्वा-
दलक्ष्यागमत्वादशेषाकरत्वात् ।
प्रपञ्चालयत्वादनारम्भकत्वात्
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥२
असाधारणत्वादसंबन्धकत्वा-
दभिन्नाश्रयत्वादनाकारकत्वात् ।
अविद्यात्मकत्वादनाद्यन्तकत्वात्
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥३
यदा नैव धाता न विष्णुर्न रुद्रो
न कालो न वा पञ्चभूतानि नाशाः ।
तदा कारणीभूतसत्त्वैकमूर्ति-
स्त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥४
न मीमांसका नैव काणादतर्का
न साङ्ख्या न योगा न वेदान्तवेदाः ।
न देवा विदुस्ते निराकारभावं
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥५
न ते नामगोत्रे न ते जन्ममृत्यू
न ते धामचेष्टे न ते दुःखसौख्ये ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न ते मित्रशत्रू न ते बन्धमोक्षौ
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ ६
न बाला न च त्वं वयस्था न वृद्धा
न च स्त्री न षण्ढः पुमान्नैव च त्वम् ।
न च त्वं सुरो नासुरो नो नरो वा
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ ७
जले शीतलत्वं शुचौ दाहकत्वं
विधौ निर्मलत्वं रवौ तापकत्वम् ।
तवैवाम्बिके यस्य कस्यापि शक्ति-
स्त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ ८
पपौ क्ष्वेडमुग्रं पुरा यन्महेशः
पुनः संहरत्यन्तकाले जगच्च ।
तवैव प्रसदान्न च स्वस्य शक्त्या
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ ९
करालाकृतीन्याननानि श्रयन्ती
भजन्ती करास्त्रादिबाहुल्यमित्थम् ।
जगत्पालनायासुराणां बधाय
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ १०
महाचण्डयोगेश्वरी गुह्यकाली
कराली महाडामरी साट्टहासा ।
जगद्भासिनी चण्डिका पालिनीति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ ११
रुवन्ती शिवाभिर्वहन्ती कपालं
जयन्ती सुरारीन् धयन्ती प्रसन्ना ।
नटन्ती पतन्ती चलन्ती हसन्ती
त्वमेका परब्रह्मरूपेण सिद्धा ॥ १२
अपादापि वाताधिकं धावसि त्वं
श्रुतिभ्यां विहीनापि शब्दं शृणोषि ।
अनासापि जिघ्रस्यनेत्रापि पश्य-
स्यजिह्वापि नानारसास्वादविज्ञा ॥ १३
यथा बिम्बमेकं रवेरम्बरस्थं
प्रतिच्छाययया यावदेवोदकेषु ।
समुद्भासतेऽनेकरूपं यथावत्
त्वमेकापि लोकत्रये तद्वदेव ॥ १४
यथा भ्रामयित्वा मृदं चक्रमध्ये
कुलालो विधत्ते शरावं घटं च ।
महामोहयन्त्रेषु भूतान्यदृष्टै-
स्तथा मानुषांस्त्वं सृजस्यादिसर्गे ॥ १५
यथा रज्जुरज्ज्वर्कदृष्टिष्वकस्मा-
न्नृणां रूपदर्वीकराम्बुभ्रमः स्यात् ।
जगत्यत्र च त्वन्मये तद्वदेव
त्वमेकैव तत्तन्निवृत्तौ समस्तम ॥ १६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महाज्योतिराकारसिंहासनं यत्
स्वकीयान् सुरान् वाहयस्युग्रमूर्ते ।
अवष्टभ्य पद्भ्यां शिवं भैरवं च
स्थिता तेन मन्ये भवत्येव मुख्याः ।। १७

क्व योगासने योगमुद्राभिनीतिः
क्व गोमायुपोतस्य बालाननञ्च ।
जगन्मातरीदृक् तवापूर्वलीला
कथङ्कारमस्मद्विधैर्देवि गम्या ।। १८

विशुद्धा परा चिन्मयी स्वप्रकाशा-
मृतानन्दरूपा जगद्व्यापिका च ।
तवेदृग्विधाया निराकारमूर्तेः
किमस्माभिरन्तर्हृदि ध्यायितव्यम् ।। १९

महाघोरकालानलज्वालजाला-
हिताभ्यन्तरासा महाट्टाट्टहासा ।
जटाभारकाला महामुण्डमाला
विशाला त्वमीदृङ्मया ध्यायसेऽम्ब ।। २०

तपो नैव कुर्वन् वपुः खेदयामि
व्रजन्नापि तीर्थं पदे खञ्जयामि ।
पठन्नापि वेदान् जनिं यापयामि
त्वदङ्घ्रिद्वयं मङ्गलं साधयामि ।। २१

तिरस्कुर्वतोऽन्यामरोपासनेभ्यः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परित्यक्तधर्माध्वरस्यास्य जन्तोः ।
त्वदाराधनाभ्यस्तचित्तस्य किं मे
करिष्यन्त्यमी धर्मराजस्य दूताः ।। २२
न मन्ये हरिं नो विधातारमीशं
न वह्निं न चार्कं न चेन्द्रादिदेवान् ।
शिवोदीरितानेकवाक्यप्रबन्धै–
स्त्वदर्चाविधिं केवलं किन्तु मन्ये ।। २३
नरा मां विनिन्दन्तु निन्दन्तु नाम
त्यजन्त्वम्ब वा ज्ञातयः सन्त्यजन्तु ।
यमीया भटा नारके पातयन्तु
त्वमेका गतिर्मे त्वमेका गतिर्मे ।। २४
महाकालरुद्रोदितं स्तोत्रमेतत्
सदा भक्तिभावेन योऽध्येति भक्तः ।
न चापन्नशोको नरोगो न मृत्यु–
र्भवेत् सिद्धिरन्ते च कैवल्यलाभः ।। २५
इति ते कथितो देवि सुधाधाराभिधः स्तवः ।
एतस्य सतताभ्यासात् सिद्धिः करतले स्थिता ।। २६
एतत्स्तोत्रं च कवचं गद्यं त्रितयमप्यदः ।
पठनीयं प्रयत्नेन नैमित्तिकसमर्हणे ।
त्रयाणामप्यभावात्स्यादङ्गहानिः सुरेश्वरि ।। २७
इति श्रीमहाकालसंहितायां महाकालरुद्रविरचितं
सुधाधाराभिधं स्तोत्रं संपूर्णं शुभम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री ईश्वरवाक्यम् (पशुपतिस्तोत्रम्)

स्कन्दउवाच ।
सुविस्मयं तदा देवौ प्राप्तौ भृशं घटोद्भव ।
तेजःस्तम्भमपि प्रेक्ष्य आकर्ण्य तदुदीरितम् ॥ १
सस्मरतुस्तदा देवौ रुद्रं विष्णुपितामहौ ।
सर्वात्मानं महेशानं प्रबोधार्थं मुदात्मनः ॥ २
स्तोतुं प्रचक्रतुर्देवौ ईश्वराय मुदान्वितौ ।
संविधायाञ्जलिं मूर्ध्नि त्रिविधैर्भक्तिपूर्वकम् ॥ ३
ब्रह्मविष्णू ऊचतुः ।
ॐ ज्योतिरूपाय रुद्राय ज्योतिषां पतये नमः ।
तेजःस्तम्भात्मनेजाय ईश्वराय नमो नमः ॥ ४
अव्यक्ताय च लिङ्गाय व्यक्तलिङ्गाय भक्तिनाम् ।
व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय सर्वेश्वर नमोस्तु ते ॥ ५
आद्याय समनाद्याय अन्तःस्थाय नमो नमः ।
अन्तश्चराय चान्तःस्थव्यञ्जनाय नमो नमः ॥ ६
न जानन्ति च ये त्वैशं त एव पशवः स्मृताः ।
पशूनां पतये तेषां तुभ्यं देव नमोस्तु ते ॥ ७
क्षितिरूपाय रुद्राय घ्राणांशाय नमो नमः ।
जलरूपाय चोग्राय रसांशाय नमो नमः ॥ ८
तेजोरूपाय भर्गाय चक्षुरंशाय वै नमः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वायुरूपाय भीमाय श्रोत्रांशाय नमो नमः ।। ९
व्योमरूपाय चेशाय कण्ठांशाय नमो नमः ।
व्योमातीताय देवाय महाव्योम्ने च वै नमः ।। १०
अव्यक्तशब्दरूपाय व्यक्तशब्दाय वै नमः ।
अनाहतनिनादाय कारणध्वनिने नमः ।। ११
पराय परमेशाय परापराय वै नमः ।
परापरप्रतीताय जीविनां परमात्मने ।। १२
आनन्दाय तथैकाय सच्चिदानन्दरूपिणे ।
निरानन्दाय नन्दाय लिंगाय नंदिने नमः ।। १३
प्रणवाय स्वरांशाय श्रुतये नादरूपिणे ।
मूलरूपत्रिमात्राय मूलताराय वै नमः ।। १४

प्रमोहिता ये तव देवमायया
त्वदीयया त्वां न भजन्ति संततम् ।
प्रबोधया वानुकंपया हि ते
कटाक्षपीयूषसुधारया मुने ।। १५

स्कन्दउवाच ।

आकर्ण्य तत्स्तवं रुद्रो ब्रह्मविष्णुमुखोद्भवम् ।
देवेश्वरः सुसंतुष्टस्ताभ्यां लिंगं प्रदर्शयत् ।। १६
तेजःस्तम्भान्तरालेऽजौ ददृशतुः परं सुरौ ।
लिङ्गमध्यगतं लिङ्गं स्थितं प्रादेशसंमितम् ।। १७
नैव तत्काञ्चनं रौप्यं ताम्रस्फटिकमौक्तिकम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लक्षमात्रं स्थितं शान्तं केवलं तच्छिवात्मकम् ॥ १८
भूयस्तुष्टुवतुर्लिङ्गं विष्णुपितामहौ तदा ।
अव्यक्तं परमं दिव्यमभिप्रेक्ष्य घटोद्भव ॥ १९
ॐ नमो लिङ्गदेवाय भीमरूपाय शूलिने ।
नमः पराय लिङ्गाय पशूनां पतये नमः ॥ २०
देवदेवाधिदेवाय सर्वदेहश्रिताय च ।
व्रजावः शरणं त्वां वो रक्ष रक्षेश ते नमः ॥ २१
भूयो ददृशतुस्तौ तं लिङ्गमध्ये व्यवस्थितम् ।
प्रकृत्या सह संयुक्तं चित्ररूपं महोज्ज्वलम् ॥ २२
चतुर्भुजं वरैकास्यं दिव्याननं त्रिलोचनम् ।
व्याघ्राम्बरधरं देवं नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ २३
नागकुण्डलदिव्याङ्गं नागकेयूरमण्डितम् ।
जटामुकुटविभ्राणं ललाटचंद्रमोज्ज्वलम् ॥ २४
त्रिशूलं डमरुं बाणं चापं दधानमीश्वरम् ।
शक्तिमालिगणेनेशं भ्राजमानं समन्ततः ॥ २५
सहस्रपत्रपद्मस्थं पद्मासनं स्मिताननम् ।
बन्धूकारुणसर्वाङ्गं वन्धुराधरमैश्वरम् ॥ २६
तत्क्रोडस्थां महादेवीं सिञ्जन्मञ्जीरपादुकाम् ।
किंकिणीद्योतकट्यान्तां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ २७
दिव्याम्बरधरां देवीं कांचीगुणसमुज्ज्वलाम् ।
पीनयुग्मकुचां दिव्यां विस्तरोरुसुशोभनाम् ॥ २८
मणिमुक्तामहाहारां कम्बुग्रीवां चतुर्भुजाम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पाणिपद्मैर्दधानां वै पाशांकुशवराभयान् ॥ २९
दिव्याननां विशालाक्षीं त्रिलोचनैः सुशोभनाम् ।
बंधूकारुणसंकाशां वंधुरोष्ठपुटां शुभाम् ॥ ३०
मकरकुण्डलोद्योतश्रवणयुगलां सदा ।
अलकापत्रलेखाभिर्भ्राजमानां स्वतेजसा ॥ ३१
चूडामणिसुविभ्राजत्खण्डेन्दुशेखरां शिवाम् ।
शिवं दक्षभुजाभ्यांतमालिंगितां स्मिताननाम् ॥ ३२
शिवं शक्त्यासमायुक्तं संप्रेक्षाशु तदन्तरे ।
तेजोभिर्दीप्यमानं तौ मेनाते दिष्टमात्मना ॥ ३३
ततश्च नेमतुस्तौ हि शिवं शक्त्या युतं मुने ।
दण्डवत्पातयित्वाङ्गं प्रणेमतुर्हि भक्तितः ॥ ३४
भूयस्तुष्टवतुर्देवं परिक्रम्य मुहुर्मुहुः ।
शिवं साक्षाच्छिवायुक्तमीषत्प्रहसिताननम् ॥ ३५
ॐशिवाय शिपिविष्टाय शिवदाय नमो नमः ।
शिवायै शिवरूपायै शिवदायै नमो नमः ॥ ३६
नतास्व ईश्वरं त्वां वै जगत्पितरमञ्जसा ।
मातर्देवि जगद्धात्रि नतास्वस्त्वां भवानि च ॥ ३७
त्वमेव प्रणवः साक्षात् लज्जारूपा त्वमेव च ।
मात्रारूपे नतास्वस्त्वामर्द्धमात्रास्थितेऽम्बिके ॥ ३८
यजमानश्च भोक्ता त्वं भोज्यं यज्ञश्च शाश्वतः ।
स्वाहा स्वधा वषट् मन्त्रवह्निरूपे नमोस्तु ते ॥ ३९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवं स्तुतिं समाकर्ण्य शक्त्या युक्तस्तदामरौ ।
अदर्शयत्स्वकं लिङ्गं शक्त्या विरहितं परम् ।। ४०
संस्कृत्याम्भसि तत्स्तम्भं लिङ्गं च तेजसां परम् ।
प्रमाणं धनुषश्चार्द्धात् पञ्चवक्त्रं प्रधारयन् ।। ४१
तयोः स्तुतिप्रसंतुष्टाज्ज्वालामालिनमीश्वरम् ।
स्वबाहुभ्यां समालिंग्य बबंध स्वाञ्जलिं शिवा ।। ४२
पञ्चास्यमक्षमालाश्च घटं पूर्णामृतं तथा ।
दधानं दिक्करैर्लिङ्गं सपीठिकमपश्यताम् ।। ४३
नागावतंससुश्रोतं नागग्रैवेयकोज्ज्वलम् ।
अहिकंकणकेयूरसर्वाभरणभूषितम् ।। ४४
चन्द्रार्काग्नीक्षणैश्चिह्नं जटाचूडेन्दुशेखरम् ।
रञ्जितं पञ्चरङ्गाद्यैः पञ्चात्मकं तथात्मभिः ।। ४५
एवं प्रदर्शयन्देवौ अर्द्धात्मानं महेश्वरम् ।
व्याचष्टे सगुणश्चापि वरं दातुं च निर्गुणः ।। ४६
श्री ईश्वर उवाच ।
सर्वस्वरूपोहमगोचरोहं
मद्भक्तिहीनैरसतां जनानाम् ।
तेषां मनस्तामसिआश्रितं मां
पश्यन्ति चांधा न यथा प्रदीपम् ।। ४७
निमित्तं हि सर्वस्वरूपोहमात्मा
अशेषासुभृन्मानसाब्जस्थितोहम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निरस्तं जनानां मया चित्तरागं
सदा भक्तियुक्तांगिनां मज्जनानाम् ।। ४८
जनानां मनःस्थोनिशं प्रेरकोऽहं
मनोबुद्धिचित्ताभिमानस्वरूपः ।
जनान्तेषु कार्येषु षड्विंशतत्वै-
रजोहं च तत्तत्कृतोहं सदात्मा ।। ४९
अविद्याश्रितोहं परं ज्योतिरीशो
विपद्येषु कार्याश्रितस्तेषु चाहम् ।
विपद्याभिलब्धोऽपि नैवं तथा तै-
रनिर्लेपतेजःस्वरूपोहमात्मा ।। ५०
स्वकीयैश्च कायः सुखदुःखमाढ्यं
जना भुंजयन्तो मया जन्यते ते ।
स्वकर्माभिवन्द्यां स्वकाले हनिष्ये
प्रक्षे निविष्टान्सुधर्मेषु यावत् ।। ५१
पुरोद्भूतकर्माणि सन्त्यज्य मर्त्या
मम प्रेमबद्धा श्रिता विद्यया ये ।
पतंत्यंहकृत्छ्रेषु मद्भक्तिहीनाः
कुकर्मप्ररूढाः सतोऽसत्यभाजः ।। ५२
यजन्तीश्वरं मां त्रिभिश्चैकवाक्यैः
शिवैतीश्वरेति ह्यपि त्यागहीनाः ।
विहायानिवृत्ति प्रपीडाजनिञ्च

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विशंतीश्वरे मय्यजे मोक्षभद्रे ।। ५३
पुरा कृत्यकृत्योद्भवैर्नो व्यथाक्ता
मदंशाश्रिताभ्यंतरो चाप्यवीचौ ।
यतंत्यल्पजीवा यदि प्रेमभक्त्या
सकृत्सेवते मां स चानायि नाकम् ।। ५४
अभूवन्मनुष्या दृढैर्नः प्रसक्ता
मखैर्धर्मदानैर्विहीनाल्पजीवाः ।
विधे कृष्ण नस्ते विहायान्यसक्ता
अतोऽहारि सर्वं ममांशैः पयोभिः ।। ५५
मदंशावतारा वियद्वह्निपृथ्वी–
मरुच्चन्द्रसूर्य्याः शिवायाच्युतापः ।
धृताः सर्वलोका दशांशैः समेतै-
र्यदा न प्रमाणं हरिष्ये च सर्वम् ।। ५६
एतद्रूपं ममैवाद्यं जानीतां सततं युवाम् ।
सर्वदेहाश्रितं देवं तेजस्विनं सदाच्युतम् ।। ५७
इति श्रीस्कन्दपुराणे हिमवत्खण्डे श्रीईश्वर-
वाक्यं नाम षट्सप्ततितमोध्यायः ।

श्री वटुकभैरवस्तोत्रम्

श्रीगणेशाय नमः । ॐ नमो वटुकभैरवाय ।
कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।
शङ्करं परिपप्रच्छ पार्वती परमेश्वरम् ।। १

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीपार्वत्युवाच ।
भगवन् सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्रागमादिषु ।
आपदुद्धरणं मंत्रं सर्वसिद्धिप्रदं नृणाम् ॥ २
सर्वेषाञ्चैव भूतानां हितार्थं वाञ्छितं मया ।
विशेषस्तु राज्ञां वै शान्तिपुष्टिप्रसाधनम् ॥ ३
अङ्गन्यासकरन्यासबीजन्याससमन्वितम् ।
वक्तुमर्हसि देवेश मम हर्षविवर्द्धनम् ॥ ४
श्रीभगवानुवाच ।
शृणु देवि महामन्त्रमापदुद्धारहेतुकम् ।
सर्वदु:खप्रशमनं सर्वशत्रुनिबर्हणम् ॥ ५
अपस्मारादिरोगाणां ज्वरादीनां विशेषत: ।
नाशनं स्मृतिमात्रेण मन्त्रराजमिमं प्रिये ॥ ६
ग्रहराजभयानाञ्च नाशनं सुखवर्द्धनम् ।
स्नेहाद्वक्ष्यामि ते मंत्रं सर्वसारमिमं प्रिये ॥ ७
सर्वकामार्थदं मंत्रं राज्यभोगप्रदं नृणाम् ।
आपदुद्धरणं मंत्रं वक्ष्यामि ते विशेषत: ॥ ८
प्रणवं पूर्वमुच्चार्य देवीप्रणवमुद्धरेत् ।
वटुकायेति वै पश्चादापदुद्धरणाय च ॥ ९
कुरुद्वयं तत: पश्चाद्वटुकाय पुन: क्षिपेत् ।
देवीप्रणवमुद्धृत्य मंत्रोद्धारमिमं प्रिये ॥ १०
मन्त्रोद्धारमिमं देवि त्रैलोक्यस्यापि दुर्लभम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अप्रकाश्यमिमं मंत्रं सर्वशक्तिसमन्वितम् ॥ ११
स्मरणादेव मन्त्रस्य भूतप्रेतपिशाचकाः ।
विद्रवन्ति भयार्ता वै कालरुद्रादिव प्रजाः ॥ १२
पठेद्वा पाठयेद्वापि पूजयेद्वापि पुस्तकम् ।
नाग्निचौरभयं वापि ग्रहराजभयं तथा ॥ १३
न च मारीभयं तस्य न च भूतभयं तथा ।
न शत्रुभ्यो भयं तस्य सर्वत्र सुखवान् भवेत् ॥ १४
आयुरारोग्यमैश्वर्यं पुत्रपौत्रादिसम्पदः ।
भवन्ति सततं तस्य पुस्तकस्यापि पूजनात् ॥ १५
श्रीपार्वत्युवाच ।
य एषे भैरवो नाम आपदुद्धारको मतः ।
त्वया च कथितो देव भैरवः कल्प उत्तमः ॥ १६
तस्य नाम सहस्राणि अयुतान्यर्वुदानि च ।
सारमुद्धृत्य तेषां वै नामाष्टशतकं वद ॥ १७
श्रीभगवानुवाच ।
यस्तु संकीर्तयेदेतत्सर्वदुष्टनिबर्हणम् ।
सर्वान्कामानवाप्नोति साधकः सिद्धिमेव च ॥ १८
शृणु देवि प्रवक्ष्यामि भैरवस्य महात्मनः ।
आपदुद्धारकस्येह नामाष्टशतमुत्तमम् ॥ १९
सर्वपापहरं पुरायं सर्वापद्विनिवारकम् ।
सर्वकामार्थदं देवि साधकानां सुखावहम् ॥ २०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

देहाङ्गन्यासकञ्चैव पूर्वं कुर्यात् समाहितः ।
भैरवं मूर्ध्नि विन्यस्य ललाटे भीमदर्शनम् ।। २१
अक्ष्णोर्भूताश्रयं न्यस्य वदने तीक्ष्णदर्शनम् ।
क्षेत्रपं कर्णयोर्मध्ये क्षेत्रपालं हृदि न्यसेत् ।। २२
क्षेत्राख्यं नाभिदेशे तु कट्यां सर्वाघनाशनम् ।
त्रिनेत्रमूर्वोर्विन्यस्य जङ्घयोः रक्तपाणिकम् ।। २३
पादयोर्देवदेवेशं सर्वाङ्गे वटुकं न्यसेत् ।
एवं न्यासविधिं कृत्वा तदनन्तरमुत्तमम् ।। २४
पठेदेकमनाः स्तोत्रं नामाष्टशतसंज्ञकम् ।
नामाष्टशतकस्यापि छन्दोऽनुष्ठुबुदाहृतम् ।। २५
बृहदारण्यको नाम ऋषिश्च परिकीर्तितः ।
देवता कथिता चेह सद्भिर्वटुकभैरवः ।
सर्वकामार्थसिध्यर्थे विनियोगः प्रकीर्तितः ।। २६
भैरवो भूतनाथश्च भूतात्मा भूतभावनः ।
क्षेत्रदः क्षेत्रपालश्च क्षेत्रज्ञः क्षत्रियो विराट् ।। २७
श्मशानवासी मांसाशी खर्पराशी मखान्तकृत् ।
रक्तपः प्राणपः सिद्धः सिद्धिदः सिद्धसेवितः ।। २८
करालः कालशमनः कला-काष्ठा-तनुः कविः ।
त्रिनेत्रो बहुनेत्रश्च तथा पिङ्गललोचनः ।। २९
शूलपाणिः खड्गपाणिः कङ्काली धूम्रलोचनः ।
अभीरुर्भैरवो भीमो भूतपो योगिनीपतिः ।। ३०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धनदो धनहारी च धनपः प्रतिभानवान् ।
नागहारो नागकेशो व्योमकेशः कपालभृत् ॥ ३१
कालः कपालमाली च कमनीयः कलानिधिः ।
त्रिलोचनो ज्वलन्नेत्रस्त्रिशिखी च त्रिलोकपात् ॥ ३२
त्रिवृत्तनयनो डिम्भः शान्तः शान्तजनप्रियः ।
वटुको वटुकेशश्च खट्वाङ्गवरधारकः ॥ ३३
भूताध्यक्षः पशुपतिर्भिक्षुकः परिचारकः ।
धूर्तो दिगम्बरः सौरिर्हरिणः पाण्डुलोचनः ॥ ३४
प्रशान्तः शान्तिदः शुद्धः शङ्करः प्रियबान्धवः ।
अष्टमूर्तिर्निधीशश्च ज्ञानचक्षुस्तपोमयः ॥ ३५
अष्टाधारः सर्पयुक्तः शशी विषधरः शिखः ।
भूधरो भूधराधीशो भूपतिर्भूधरात्मकः ॥ ३६
कङ्कालधारी मुण्डी च नागयज्ञोपवीतवान् ।
जृम्भणो मोहनस्तम्भी मारणः क्षोभणस्तथा ॥ ३७
शुद्धनीलाञ्जनप्रख्यदेहो मुण्डविभूषितः ।
बलिभुग्बलिभूतात्मा कामी कामपराक्रमः ॥ ३८
सर्वापत्तारको दुर्गो दुष्टभूतनिषेवितः ।
कालीकलानिधिः कान्तः कामिनी-वशकृद्वशी ॥ ३९
सर्वसिद्धिप्रदो वैद्यः प्रभविष्णुः प्रभाववान् ।
अष्टोत्तरशतं नाम भैरवस्य महात्मनः ॥ ४०
मया ते कथितं देवि रहस्यं सर्वकामदम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

य इदं पठति स्तोत्रं नामाष्टशतमुत्तमम् ।।४१
न तस्य दुरितं किञ्चिन्न रोगेभ्यो भयं तथा ।
न शत्रुभ्यो भयं किञ्चित्प्राप्नोति मानवः क्वचित् ।।४२
पातकानां भयं नैव पठेत्स्तोत्रमनन्यधीः ।
मारीभये राजभये तथा चौराग्निजे भये ।।४३
औत्पातिके महाघोरे तथा दुःस्वप्नजे भये ।
बंधने च महाघोरे पठेत्स्तोत्रं समाहितः ।।४४
सर्वं प्रशमनं याति भयं भैरवकीर्तनात् ।
एकादशसहस्रन्तु पुरश्चरणमिष्यते ।।४५
त्रिसंध्यं यः पठेद्देवि संवत्सरमतन्द्रितः ।
स सिद्धिं प्राप्नुयादिष्टां दुर्लभामपि मानुषः ।।४६
षण्मासान्भूमिकामस्तु स जप्त्वा लभते महीम् ।
राजशत्रुविनाशाय जपेन्मासाष्टकं पुनः ।।४७
रात्रौ वारत्रयं चैव नाशयत्येव शात्रवान् ।
जपेन्मासत्रयं रात्रौ राजानं वशमानयेत् ।।४८
धनार्थी च सुतार्थी च दारार्थी यस्तु मानवः ।
पठेद्वारत्रयं यद्वा वारमेकं तथा निशि ।।४९
धनं पुत्रांस्तथा दारान् प्राप्नुयान्नात्र संशयः ।
रोगी रोगात्प्रमुच्येत बद्धो मुच्येत बंधनात् ।।५०
भीतो भयात् प्रमुच्येत देवि सत्यं न संशयः ।
यान् यान् समीहते कामाँस्ताँस्तान् प्राप्नोति नित्यशः ।।५१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अप्रकाश्यमिदं गुह्यं न देयं यस्य कस्य चित् ।
सुकुलीनाय शान्ताय ऋजवे दम्भवर्जिते ।।५२
अथवा प्रियशिष्याय पुत्राय सुहृदे भृशम् ।
दद्यात्स्तोत्रमिदं पुण्यं सर्वकामफलप्रदम् ।।५३
ध्यानं वक्ष्यामि देवस्य यथा ध्यात्वा पठेन्नरः ।
शुद्धस्फटिकसंकाशं सहस्रादित्यवर्चसम् ।।५४
अष्टबाहुं त्रिनयनं चतुर्बाहुं द्विबाहुकम् ।
भुजङ्गमेखलं देवमग्निवर्णशिरोरुहम् ।।५५
दिगम्बरं कुमारीशं वटुकाख्यं महाबलम् ।
खट्वाङ्गमसिपाशञ्च शूलञ्चैव तथा पुनः ।।५६
डमरुञ्च कपालञ्च वरदं भुजगं तथा ।
नीलजीमूतसंकाशं नीलाञ्जनसमप्रभम् ।।५७
द्रंष्ट्राकरालवदनं नूपुराङ्गदसंकुलम् ।
आत्मवर्णसमोपेतसारमेयसमन्वितम् ।
ध्यात्वा जपेत्सुसंहृष्टः सर्वान् कामानवाप्नुयात् ।।५८
ॐ करकलितकपालः कुण्डली दण्डपाणि-
स्तरुणतिमिरनीलो व्यालयज्ञोपवीती ।
ऋतुसमयसपर्याविघ्नविच्छेदहर्ता
जयति वटुकनाथः सिद्धिदः साधकानाम् ॐ ।।५९
एतच्छ्रुत्वा ततो देवी नामाष्टशतमुत्तमम् ।
भैरवाय प्रहृष्टाऽभूत्स्वयं चैव महेश्वरी ।।६०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इति विश्वसारोद्धारे आपदुद्धारकल्पे
वटुकभैरवस्तवराजः संपूर्णः ।

श्रीमृत्युञ्जयस्तोत्रम्

श्रीमृत्युञ्जयाय नमः ।
कैलासस्योत्तरे शृङ्गे शुद्धस्फटिकसन्निभे ।
तमोगुणविहीने तु जरामृत्युविवर्जिते ॥१
सर्वार्थसंपदाधारे सर्वज्ञानकृतालये ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा सुखासीनं सदाशिवम् ॥२
पप्रच्छ प्रणतो ब्रह्मा जानुभ्यामवनिं गतः ।
केनोपायेन देवेश चिरायुर्लोमशोऽभवत् ॥३
तन्मे ब्रूहि महेशान लोकानां हितकाम्यया ।
हितकारणलोकानां त्रैलोक्ये सचराचरे ॥४
श्रीमहादेव उवाच ।
शृणु ब्रह्मन् प्रवक्ष्यामि चिरायुर्मुनिसत्तमः ।
सञ्जातः कर्मणा येन व्याधिमृत्युविवर्जितः ॥५
तस्मिन्नेकार्णवे घोरे सलिलौघपरिप्लुते ।
कृतान्तभयनाशार्थं स्तुतो मृत्युञ्जयः शिवः ॥६
तस्य संकीर्तनान्नित्यं मुनिर्मृत्युविवर्जितः ।
तमेव कीर्तय ब्रह्मन् मृत्युं जेतुं न संशयः ॥७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ अस्य श्रीमृत्युञ्जयस्तोत्रमन्त्रस्य लोमशऋषि-
रनुष्टुप्छन्दः श्रीमृत्युञ्जयो देवता आयुरारोग्या-
भिवृद्धये पाठे विनियोगः ।

ध्यानम् ।

शुद्धं श्वेतावदातं
वृषहरिगमनं जाप्यमालां त्रिशूलं
विभ्राणं कुम्भहस्तं
वरमभयकरं शक्तियुक्तं त्रिनेत्रम् ।
पूजाजाप्यादिमंत्रै-
र्बलिकुसुमयुतैर्धूपदीपादिवर्गै-
र्नत्वा मृत्युञ्जयाख्यं
स्मृतिभयहरणंस्तोत्रमेतत्पठिष्ये ॥८

ॐ नमो देवाधिदेवेश सर्वप्राणभृताम्वर ।
प्राणिनामपि नाथस्त्वं मृत्युञ्जय नमोस्तुते ॥९
देहिनां जीवभूतोसि जीवो जीवस्य कारणम् ।
जगतां रक्षकस्त्वं हि मृत्युञ्जय नमोस्तुते ॥१०
हिमाद्रिशिखराभास सुधावीचिमनोहर ।
पुण्डरीकसिताभास मृत्युञ्जय नमोस्तुते ॥११
नागहार महाप्राज्ञ सर्वज्ञानैककारण ।
परित्रातासि लोकानां मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥१२
निहता येन कालेन सदेवासुरमानुषाः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गंधर्वाप्सरश्चैव सिद्धविद्याधरोरगाः ॥१३
साध्याश्च वसवो रुद्रास्तथाश्विनिसुतावुभौ ।
मरुतश्च दिशो नागास्थावराजङ्गमास्तथा ॥१४
जीवितास्ते तव ध्यानान्मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥१५
ये ध्यायन्ति परां मूर्तिं पूजयन्ति नरादयः ।
न ते मृत्युवशं यान्ति मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥१६
त्वमोङ्कारोसि वेदानां देवानां च सदाशिवः ।
आधारशक्तिः शक्तीनां मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥१७
स्थावरे जङ्गमेवापि यावत्तिष्ठन्ति देहिनः ।
जीवन्तीत्याह लोकोयं मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥१८
सोमसूर्याग्निमध्यस्थ व्योमव्यापिन्सदाशिव ।
कालत्रयमहाकाल मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥१९
प्रबुद्धे चाप्रबुद्धे च त्वं जगत्सृजसि प्रभो ।
सृष्टिरूपेण देवेश मृत्युञ्जय नमोस्तुते ॥२०
व्योम्नि त्वं व्योमरूपोसि तेजः सर्वत्र तेजसि ।
ज्ञानिनां ज्ञानरूपोसि मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२१
जगज्जीवो जगत्प्राणः स्रष्टा त्वं जगतां प्रभुः ।
कारणं सर्वतीर्थानां मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२२
तेजस्त्वमिन्द्रियाणां च सर्वज्ञानप्रबोधकः ।
सांख्ययोगश्च हंसश्च मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२३
रूपातीतञ्च रूपञ्च पिण्डस्थपदमेव च ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चतुर्युगकलाधार मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२४
रेचके वह्निरूपोसि सोमरूपोसि पूरके ।
कुम्भके शिवरूपोसि मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२५
क्षयं करोषि पापानां पुण्यानां चापि वर्द्धनम् ।
त्वं हेतुः श्रेयसां नित्यं मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२६
त्वं प्रबोधस्त्वमाधारस्त्वं बीजं भुवनत्रयम् ।
सत्त्वंरजस्तमस्त्वं हि मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२७
त्वं सोमस्त्वं दिनेशश्च त्वमात्मा प्रकृतेः परः ।
अष्टत्रिंशत्कलाधार मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२८
सर्वेन्द्रियगुणाधार सर्वभूतगुणाश्रय ।
सर्वज्ञानमयानन्द मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥२९
त्वमात्मा सर्वप्रकृतिस्त्वं गुणानामधीश्वरः ।
सर्वानन्दमयाधार मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥३०
त्वं यज्ञः सर्वयज्ञानां त्वं बुद्धिर्बोधलक्षणा ।
शब्दब्रह्म त्वमेवासि मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥३१
सर्वमायाकलाधार सर्वेन्द्रियपरात्पर ।
सर्वेन्द्रियगुणाधीश मृत्युञ्जय नमोस्तुते ॥३२
रूपं गन्धस्तथा स्पर्शः शब्दः संस्कार एव च ।
चतुःप्रकारमेतेषां मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥३३
चतुर्विधानां सृष्टीनां हेतुस्त्वं कारणेश्वरः ।
भावाभावपरिच्छिन्न मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ॥३४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्वमनादिरनन्तश्च नित्यानित्यस्त्वमेव च ।
शक्तिस्त्वमेव देवेश मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।३५
त्वमेको निष्कलो देवः सकलं भुवनत्रयम् ।
अतिसूक्ष्मातिरूपस्त्वं मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।३६
अनन्तकान्तिसंपन्नमनन्तासनसंस्थितम् ।
अनन्तशक्तिसंभोग मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।३७
व्यक्ताव्यक्तस्वरूपेण व्याप्तं विश्वमनन्तकम् ।
विश्वात्मा विश्वरूपस्त्वं मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।३८
त्वं हि नः परमा विद्या त्वं हि नः परमा गतिः ।
त्वं हि नः कारणं कर्म मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।३९
क्लेशादीनां प्रहर्ता त्वं कर्ता लोकस्य सर्वतः ।
भुक्तिमुक्तिप्रदाता च मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।४०
प्रकृतेरादिपुरुषस्त्वमीशः परमः शिवः ।
सदाधारप्रजानां च मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।।४१
एवं संङ्कीर्तयेद्यस्तु शुचिः प्रयतमानसः ।
भक्तया शृणोति यो ब्रह्मन्न मृत्युवशगो भवेत् ।।४२
नाल्पमृत्युभयं तस्य चिरकालं स जीवति ।
व्याधयो नोपपद्यन्ते नोपसर्गभयं भवेत् ।।४३
अत्यासन्नतरेकाले शतैरावर्तने कृते ।
मृत्युर्न जायते तस्य रोगस्तं च विमुञ्चति ।।४४
पञ्चम्यां वा दशम्यां वा पौर्णमास्यामथापिवा ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शतमावर्तयेद्यस्तु शतवर्षं सजीवति ।।४५
इदं रहस्यं परमं देवस्य हंसयोगिनः ।
दुःस्वप्ननाशनं पुण्यं सर्वारिष्टविनाशनम् ।।४६
सुस्वप्नवर्द्धनं नित्यं सर्वदुष्कृतनाशनम् ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोकं स गच्छति ।।४७
शतवर्षं स जीवेत्तु पुत्रपौत्रप्रतिष्ठितः ।
उत्तमोत्तमविप्रः स्यादुत्तमः पुरुषोत्तमः ।।४८
मृत्युञ्जयेन जप्तेन चिरकालं स जीवति ।
सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ।।४९
इति श्रीपारमेश्वरे तन्त्रे चतुरशीतिसाहस्रे
मृत्युञ्जयस्तोत्रं संपूर्णं शुभम् ।

श्रीसप्तश्लोकीगीता

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन् मामनुस्मरन् ।
यः प्रयाति त्यजन् देहं स याति परमां गतिम् ।। १
स्थाने हृषीकेश तवप्रकीर्त्या
जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ।
रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति
सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसंघाः ।। २
सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ।। ३
कविं पुराणमनुशासितार-
मणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ।
सर्वस्य धातारमचिन्त्यरूप-
मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।। ४
ऊर्ध्वमूलमधः शाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।
छंदांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ।। ५
सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टो
मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।
वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो
वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ।। ६
मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि मुक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः ।। ७
इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे सप्तश्लोकीगीता शुभम् ।

श्रीसप्तश्लोकीदुर्गास्तोत्रम्

शिव उवाच ।
देवि त्वं भक्तसुलभे सर्वकार्यविधायिनि ।
कलौ हि कार्यसिद्ध्यर्थमुपायं ब्रूहि यत्नतः ।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

देव्युवाच ।

श्रृणु देव प्रवक्ष्यामि कलौ सर्वेष्टसाधनम् ।
मया तवैव स्नेहेनाप्यम्बास्तुतिः प्रकाश्यते ॥

ॐ अस्य श्रीदुर्गासप्तश्लोकीस्तोत्रमन्त्रस्य नारायणऋषिः अनुष्टुप्छन्दः श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वत्यो देवताः दुर्गाप्रीत्यर्थं सप्तश्लोकीदुर्गापाठे विनियोगः ।

ॐ ज्ञानिनामपि चेतांसि देवी भगवती हि सा ।
बलादाकृष्य मोहाय महामाया प्रयच्छति ॥१

दुर्गे स्मृता हरसि भीतिमशेषजन्तोः
स्वस्थैः स्मृता मतिमतीव शुभां ददासि ।
दारिद्र्यदुःखभयहारिणि का त्वदन्या
सर्वोपकारकरणाय सदार्द्रचित्ता ॥२

सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।
शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥३

शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ।
सर्वस्यार्तिहरे देवि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥४

सर्वस्वरूपे सर्वेशे सर्वशक्तिसमन्विते ।
भयेभ्यस्त्राहि नो देवि दुर्गे देवि नमोऽस्तु ते ॥५

रोगानशेषानपहंसि तुष्टा
रुष्टा तु कामान् सकलानभीष्टान् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्वामाश्रितानां न विपन्नराणां
त्वामाश्रिता ह्याश्रयतां प्रयान्ति ।।६
सर्वाबाधाप्रशमनं त्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि ।
एवमेव त्वया कार्यमस्मद्वैरिविनाशनम् ।।७
इतिश्रीसप्तश्लोकीदुर्गास्तवः सम्पूर्णः ।

श्रीदेव्यथर्वशीर्षम्

श्री महादेव्यब्रवीत्—— अहं ब्रह्मस्वरूपिणी ।
मत्तः प्रकृतिपुरुषात्मकं जगत् ।
शून्यं चाऽशून्यं च
मन्त्राणां मातृका देवी शब्दानां ज्ञानरूपिणी ।
ज्ञानानां चिन्मयातीता शून्यानां शून्यसाक्षिणी ।। दे. २७
यस्याः परतरं नास्ति सैषा दुर्गा प्रकीर्तिता ।
तां दुर्गां दुर्गमां देवीं दुराचारविघातिनीम् ।
नमामि भवभीतोहं संसारार्णवतारिणीम् ।।२८

—०—

यत्सर्वशास्त्रसिद्धान्तं यत्सर्वहृदयानुगम् ।
यत्सर्वं सर्वगं वस्तु तच्चित्तत्त्वमुपास्महे ।।

समाप्तम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणनायकस्तोत्र

निर्मल चित्त भएका विद्वान्हरू जसलाई प्रकृतिदेखि पर पुरुष भन्दछन् ती चिद्रूप परमानन्ददेव विनायकलाई नमस्कार गर्छु ।

आदि अन्त नभएका अरुको अधीन भई ज्ञातृ ज्ञान ज्ञेयस्वरूप तीन भुवन आफ्नो अधीन भएका संसारलाई ढाकेका काल स्वरूप विनायक–विघ्नेश्वर नायकरहित सवैभन्दा ठूला छन् ।

श्रीसरस्वतीस्तोत्र

जुन वेदान्तार्थको तत्त्वस्वरूप परमेश्वरी नामस्वरूपले प्रकट भएकी छन् ती सरस्वतीले मलाई रक्षा गरुन् ।

जुन देवीमा सवै नामरूप राखेर ध्यानगर्छन् ती सरस्वतीले मलाई रक्षागरुन् ।

श्रीशिवस्तोत्र

पाँच श्लोकले सवै सिद्धिका निमित्त नित्य शिवस्वरूपको स्तुति गर्नू । प्रातः काल निद्राले छाडेपछि शिवस्वरूपको स्तुति गर्नाले दिन असल हुन्छ । ॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हेनाथ हेभगवन् (ज्ञानको अवतारसिद्धिका निमित्त अनेकस्वरूप लिनु भएका) कल्याणस्वरूप र कल्याणदिने हजूरलाई नमस्कार छ ।

सधैं नयाँ नयाँ चाहने नवसङ्ख्यायुक्त शरीर भएका सवै अज्ञानरूपी तमनाशका निमित्त सूर्यरूप एवं चित् घनानन्द स्वरूप हजूरलाई नमस्कार । ।।२।।

स्वतन्त्र, दयायुक्त शरीरधारी, कल्याणस्वरूप, भक्तका अधीनमा रहने शान्तमूर्ति, इदन्ताको र अहन्ताको यथार्थ ज्ञान भएका, सत्यरूप प्रकाशगर्ने, ज्ञानीकामध्यमा ज्ञानरूप भएका शिवलाई अगाडि पछाडि तल माथि नमस्कार गर्नू । ३–४–५।।

श्रीदेवीस्तोत्र

गणेश ग्रह नक्षत्र योगिनी राशिरूप भएकी मन्त्रस्वरूप भएकी संसार उत्पन्न गर्ने सवैको आधार भएकी देवीलाई नमस्कार गर्छु । ।।१।।

कालको वेगलाई नाश गर्ने मातृस्वरूप परमेश्वरी महादेवीलाई नमस्कार गर्छु । भावनाद्वारा मंत्रसिद्धि भएमा काल आफ्नो अधीन भई क्लेश हुदैन । ।।२।।

जुन देवीको एक अक्षर मात्र पनि सिद्ध भएमा मानिस सूर्य गरुड चन्द्र कामदेव शङ्कर अग्नि विष्णुहरूसित सेखिगर्छ । मातृकाको एक अक्षर सिद्ध भएमा पनि शिवादि देवतासित स्पर्धागर्छ । ।।३।।

ज्ञातृ ज्ञान ज्ञेयात्मरूप तीन भुवन जसको अक्षर (नाश नहुने) अमृतमय प्रकाशले संवद्ध भएको छ ती सर्वेश्वरी देवी महाश्रीसिद्धि मातृकालाई नमस्कार गर्छु ।।४।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ब्रह्माण्डदेखि कटाहसम्म (ठूलोदेखि सूक्ष्मसम्म) यो तीनै जगत् जसको अक्षररूपी महासूत्रमा उनिएको छ (नियत सम्वन्ध भएको छ) ती सिद्धिमातृकालाई नमस्कार गर्छु । ॥५॥

जसको एकादश आधार भएको कारणस्वरूप (इच्छा ज्ञान क्रिया) बाट पैदा भएको ब्रह्माण्डदेखि कटाहसम्मको जगत् अहिले पनि देखिन्छ । ॥६॥

समस्त शक्त्यष्टक रूपले र व्यस्तरूप अक्षरले प्रकाशमान भएकी, लिपिरूप, सारभन्दा पनि सार, विन्दु र विसर्ग युक्त ई कार स्वरूप एवं परमानन्दरूप महादेवीलाई प्रणाम गर्छु ।' ॥७॥

जस्मा इन्द्रियहरू यी महादेवी कुन् स्वरूपकी छन्, कुन् कारणले कहाँ कुन उपायले आएकी हुन् भन्ने सरूप भावना र अरूप भावनालाई अलिकति पनि थाहा पाउँदैनन् । ॥८॥

अकार र क्षकारको बीचमा रहेकी मातृकाक्षररूप भएकी शरीर एकदेश माथि प्रकाशमान भएकी स्वभाव र वैभव चिताउन नसकिने वैखरी स्वरूप पर शिवालाई नमस्कार गर्छु । ॥९॥

मातृकाका आठ अक्षर छन् तिन्का अधिष्ठात्री अष्टमातृका छन् इन्बाट प्रत्येक अणिमादि अष्टसिद्धि हुंदा सवै मिली ६४ हुन्छन् । ती व्यष्टि शक्तिको कारण समष्टि शक्ति स्वात्मरूपले सिद्धहुन्छ । ॥१०॥

ती सिद्ध्यष्टकको स्वामिनीलाई नमस्कार गर्छु । ॥११॥

कामपीठ, जालन्धरपीठ, श्रीपूर्णपीठ, श्रीपीठको भित्र वास गर्ने सवै आम्नाय (वेद) को कारण भएकी ज्ञातृ ज्ञान ज्ञेय स्वरूपले रहेकी त्रिपुरालाई नमस्कार गर्छु । ॥१२॥

यी १२ श्लोकले भगवती अखण्डदेवीको स्तुतिमा मन लगाउनाले सवै सिद्धि पाइन्छ । ॥१३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीमहाविष्णुस्तोत्र

श्री शिव भन्नु हुन्छ । सच्चिदानन्द, अद्वितीय अखण्ड ब्रह्मलाई नमस्कार । अचल अज अक्रिय कूटस्थ विष्णुलाई नमस्कार । १

अनन्त ज्ञान स्वरूप ज्योतिः स्वरूपलाई नमस्कार । स्वप्रकाश कल्याणस्वरूप परमात्मालाई नमस्कार । २

जगत्का आधार विश्व अन्तरात्मा भएकालाई नमस्कार । हे नारायण! हे हृषीकेश! हे वासुदेव! हजूरलाई नमस्कार । ३

हे केशव! हे कृष्ण! हे हरे! हे माधव! हे निर्गुण! हे श्रीराम! हे परमेशान! हे जनार्दन! हजूरलाई नमस्कार ! ४

अनन्त परानन्द स्वप्रवोध घन हजूरको दर्शन जव हुन्छ तव सृष्टि उत्पत्ति विधि ज्ञान स्वभाव भएको हुन्छ । ५

डोरीमा सर्प झैं सत्त्व रज तम यी तीन गुणको साम्यावस्था प्रकृति पैदा भयो । अधिष्ठान र साक्षी भएको हजूर त्यो प्रकृतिको सम्बन्धले पुरुष हुनु भयो । ६

सत्त्व गुणको उद्रेक (आधिक्य) ले माया र आवरण नाम भएको शक्ति पैदा भयो । त्यो शक्तिको सम्बन्धले हजूर सर्वज्ञ ईश हुनु भयो । ७

रजो गुण आधिक्य भएको त्यो माया विक्षेप र महत्तत्त्व स्वरूप भयो । त्यो मायाको सम्बन्धले हिरण्यगर्भ भई क्रिया र ज्ञान स्वरूप हुनु भयो । ८

तमो गुणको आधिक्यले विक्षेपवाट अहंकार पैदा भयो । त्यो अहंकारको सम्बन्धले हे महाविष्णो! हजूर विराट् नाम भएका प्रधान पुरुष हुनु भयो । ९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्यो विराट् पुरुषवाट आकाश, वायु, अग्नि, जल, पृथिवी यी पञ्च महाभूत पैदा हुन्छन् । पञ्चीकृत तमो भागले चित्स्वरूप हजूरमा अनन्त ब्रह्माण्ड हुन्छन् । १०

हे प्रभो! त्यो ब्रह्माण्डमा भुवन र शरीर तथा रजोगुणको भाग पैदा भएका प्राण र कर्मेन्द्रिय पनि सृष्टि गर्नु हुन्छ । ११

देवता र ज्ञानेन्द्रिय, अन्तःकरणका समूह सत्त्व गुणले ब्रह्माण्डमा पैदा गरेर पनि यिनीहरूलाई समर्थन नभएको देखेर हे हरे हजूर चित्प्रतिबिम्बले अविद्याद्वारा प्रवेश गर्नु भयो अनि द्रष्टा र दृश्य भएको ब्रह्म सृष्टिको भेदलाई अपराशक्तिले ढाकी दियो । १२–१३

आफ्नो अविद्याको वशले हजूर जीव नाम भएका कर्ता भोक्ता हुनु भयो । एउटै हजूर भोग्य (भोग गरिने) भोक्ता (भोग गर्ने) ईशको भेदले नाना हुनु भयो । १४

यसरी चिदम्भोधि (चित्समुद्र) हजूरमा, ब्रह्माण्डरूपी तरङ्गमा मायारूपी हावाले हल्लाइएका ती तरङ्गहरू चित्समुद्र शान्त भएपछि त्यहीं लय हुन्छन् । १५

हजूरको उन्मेष (प्रकाश) निमेष (अप्रकाश) ले ब्रह्माण्ड पैदा र नाश हुन्छ । औदुम्बर (डुम्रीमा) फलहरू रहे झैं हजूरको रोम कूपमा ब्रह्माण्ड रहन्छन् । १६

जस्तो एउटा माकुरो तन्तुकर्म (धागो पैदा गर्नु) मा स्थूल शरीर उपादान कारण र लिङ्ग शरीर अभिन्न भै निमित्त कारण हुन्छ त्यस्तै मायालाई लिएर प्रपञ्चको उपादान कारण भएका हजूर मायाको संस्कारले विश्व रचनाको काममा अभिन्न भै निमित्त कारण होइबक्सिन्छ । १७–१८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यसकारण आफूले आरोपित गरेको जगत्को हजूर अभिन्न निमित्त कारण उपादान कारण होइबक्सिन्छ । सत् असत् सदसत् नभएको यो संसार मायाको विलास हो । (संसार नश्वर हुनाले सत् हुँदैन । सत् कहिल्यै नाश हुँदैन संसार देखिइ रहेको हुनाले असत् भन्न सकिंदैन । सत्, असत् हुँदैन । असत्, सत् हुँदैन । यसकारण विश्व सत् असत् उभयात्मक हुँदैन) । १९

स्वरूपको त्याग नगरी विशेष भई रहनुलाई विवर्तक भन्दछन् । जस्तै शुक्तिका (शिपि) मा रजत भान हुँदा शिपिले आफ्नो स्वरूप छाड्दैन त्यस्तै सच्चिदानन्दको रूप त्याग नगरी विश्वाकार हजूर हुनु भयो । त्यसकारण विश्व विवर्तक भयो । २०।२१

मृत्तिकाहरूको विकारमा जस्तो माटोहरू सत्य छ । शुक्तिकाहरूको विवर्तमा जस्तो शुक्तिकाहरू सत् छन् त्यस्तै तपाई चिद्विवर्तमा सत्य सच्चित्प्रियात्मक हुनु हुन्छ । यो संसार वालकको झैं सवै इच्छा पूर्ण भएका हजूरको विलास हो । २२–२३

जस्तै बिम्वर प्रतिविम्बले गर्दा बिम्व दुइकिसिमको हुन्छ त्यस्तै हे नाथ! तपाईमा कर्तृत्व कल्पना गरिएको हो । वास्तव तपाईमा कर्तृत्व छैन ।

जस्तो चुम्बकको सान्निध्य (नगीच) ले आकर्षण क्रिया (तान्ने काम) हुन्छ त्यस्तै तपाईमा कर्तृत्व कल्पना गरिएको हो वास्तवमा तपाईमा कर्तृत्व छैन । २४–२५

जस्तो घटमा रहेको आकाश (शून्य) र मठमा रहेको आकाश संगहीन छन् त्यस्तै स्थूल, सूक्ष्म कारण शरीरमा रहनु भएका पनि चित्स्वरूप तपाई निःसङ्ग हुनुहुन्छ । २६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जस्तो डोरीमा सर्प भ्रम हुँदा डोरी निर्विकार भै रहन्छ त्यस्तै स्वविवर्त संसारमा तपाई निर्विकार (विकार नभएको) हुनु हुन्छ। २७

जस्तो सुवर्णको गहना सुवर्णदेखि भिन्न छैन सुवर्ण हुन्छ गहनाको अंश असत् हुन्छ त्यस्तै तपाईको चित्कारणदेखि भिन्न जगत् झूठो छ।२८

चिन्मय हजूरका विषयमा हे प्रभो! विवाद कसरी हुन्छ? शुद्ध स्वरूप हजूरमा वन्ध र मोक्ष स्वप्नमा देखिएको वन्ध र मोक्ष झैं हो। २९

तपाई सवैको हृदयमा रहनु भएको छ। तपाईमा सवै रहेको छ। वास्तविक तपाई आधार रहित वासुदेव कहिनुहुन्छ। ३०

जस्तो शिपिमा रजत (चाँदी) भान हुंदा सिपि भन्ने ज्ञान भएपछि रजत रहंदैन त्यस्तै तपाईको विवर्त यो संसार तपाईको ज्ञान भए पछि हट्तछ। ३१

हजूर मूलक (हजुरदेखि पैदा भएको) यो संसार हजूरदेखि भिन्न छैन। हजूरको कृपाको लेश मात्रले भक्तिमान् पुरुष सवै थाहा पाउँदछ। ३२

हजूरको भक्तिवाट विमुख भएकाहरूलाई सयौं कल्पसम्म पनि ज्ञान हुँदैन। यसकारण हे महा विष्णु! म हजूरको चरण खोज्दछु। ३३

हे नाथ! हे दयानिधे! दया दृष्टिको कटाक्षले हेर्नु होस्। शरणमा आएको मलाई संसार रूपी दुःख समुद्रवाट रक्षा गर्नु होस्। ३४

महा विष्णुको यो स्तोत्र जसले भक्तिपूर्वक पाठ गर्दछ त्यसले चिताएको कुरा र ज्ञान पनि चाँडै नै पाउँछ। ३५

इति शिवरहस्ये श्री महाविष्णु स्तोत्रम्।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीब्रह्मस्तोत्र

हृदय कमलको बीचमा रहेको, नाना किसिमको भेद शून्य, निराकांक्ष, समस्त ऐश्वर्य पाएका विष्णु, शिव, ब्रह्माले थाहा पाइने, योगीहरूले ध्यानद्वारा जानिने, जन्म मृत्यु निमित्तक भयलाई नाश गर्ने, सदा स्थायीस्वरूप र ज्ञान स्वरूप भएका, सबै भुवनको कारण, चैतन्य चेतन ब्रह्मको म ध्यान गर्छु ।

सधैं स्थायी भएर रहने, सबै लोकको आधार भएका ब्रह्मलाई नमस्कार । चैतन्य विश्वरूप आत्मा भएका ब्रह्मलाई नमस्कार ! सजातीय विजातीय आत्मामा रहेको भेद शून्य तत्त्व भएका, मुक्ति दिने ब्रह्मलाई नमस्कार! सबै वस्तुमा रहेका सत्त्व रज तमो गुण रहित ब्रह्मलाई नमस्कार ।

केवल तपाई शरण लिनामा साधु हुनु हुन्छ केवल मुख्य तपाई जन्म मृत्यु दु:खदेखि डराउनेहरूले उपासना गरिने हुनु हुन्छ । तपाई एक जगत् निर्माण गर्ने रक्षा गर्ने नाश गर्ने हुनु हुन्छ । तपाई मुख्य नै श्रेष्ठ निश्चल नाना किसिमको कल्पनाले शून्य हुनु हुन्छ ।

तपाइं भयको पनि भय, भयानकको पनि भयानक, प्राणीहरूका पनि गति, पवित्र गर्नेहरूलाई पवित्र पार्ने, स्थान मध्यमा ठूलो स्थान, अथवा ब्रह्मादिहरूको पनि नियन्ता, श्रेष्ठहरूको पनि श्रेष्ठ रक्षा गर्नेहरूको पनि रक्षा गर्ने हुनु हुन्छ । हे परेश! ब्रह्मादिहरूका पनि मालिक हे प्रभो! नियन्ता गर्ने सर्वरूप प्रकाश गर्ने निर्देश गर्न नसकिने (देखाइन नसकिने) सबै नेत्रादि इन्द्रियहरूले नपाइने परमार्थ सत्यले शोभित, मनको पनि विषय नभएका, कहिले पनि क्षर (चल) नहुने रूपादि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रहित, व्यापक, जगत् प्रकाश गर्ने, चन्द्र सूर्यका पनि, ईश्वर भक्ति बुद्धि आदिको विश्लेषण (वियोग) देखि रक्षा गर्नु होस् ।

त्यही एक स्मरण गर्छौं त्यही एक जप्तछौं । जगत्मा साक्षीरूप त्यही एक ब्रह्मलाई नमस्कार गर्छौं । ब्रह्म एक, जगत्कोआश्रय भूत, आश्रय शून्य, संसाररूपी समुद्रका जहाज, शरण्य, ब्रह्मको शरण पर्छौं ।

परमात्मा ब्रह्मको पञ्चरत्न (पाँच श्लोक) यो स्तोत्र जसले पवित्र भैं पाठ गर्ला त्यसले ब्रह्मसायुज्य पाउला ।

प्रदोषमा नित्य, विशेष सोमवारमा यो स्तोत्र पाठ गर्नू । बुद्धिमान्ले ब्रह्म निष्ठ आफ्ना बान्धवहरूलाई सुनाउनू, बुझाउनू ।

इति श्री महानिर्वाणतन्त्रे तृतीयोल्लासे ब्रह्मणः स्तोत्रम् ।

श्रीचतुःश्लोकीभागवत

परम गुह्य विज्ञान युक्त रहस्य युक्त अङ्ग सहित मैले वताएको शास्त्रबाट ज्ञान लेऊ । १

मेरो स्वरूप जस्तो छ मेरो सत्ता जस्तो छ जस्तो रूप गुण कर्महरू छन् ती सवै तत्त्वको ज्ञान मेरो अनुग्रहले तिमीलाई होस् । २

म नै सृष्टि भन्दा पहिले थिएँ अरू केही थिएन । जो स्थूल र सूक्ष्मको कारण ममा नै लीन थियो । सृष्टिको पछाडि पनि म नै छु । जो यो विश्व छ त्यो पनि म नै हुँ प्रलयमा जो बाँकी रहन्छ त्यो पनि म नै हुँ । (यसबाट अनादि, अनन्त र अद्वितीय हुनाले म परिपूर्ण छुँ) भन्ने बुझिन्छ । ३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एक चन्द्रमामा नभएको दुई चन्द्रमाको भान झैं वास्तविक वस्तु नभैकन पनि जसबाट वस्तु झैं आत्मामा प्रतीति (ज्ञान) हुन्छ । ग्रह मण्डल भए तापनि राहु नदेखिए झैं सत्य वस्तु (आत्मा) पनि जसबाट आत्मामा प्रतीति नभएको जस्तो हुन्छ त्यही मेरो माया हो भनी जान ।४

जस्तै पञ्च महाभूत भूतविकारमा सृष्टिको पछाडि प्रवेश गरेको छ (कार्य स्वरूपले रहेको छ) सृष्टि भन्दा पहिले कारण स्वरूपले रहेको र अलग पनि रहेकोले भूतविकारमा प्रवेश गरेको छैन । त्यस्तै पञ्च महाभूत र त्यसको विकारमा म पसेको छु पसेको पनि छैन । ५

आफ्नो यथार्थ स्वरूप जान्न खोज्नेहरूले यही नै विचार गर्नु पर्छ कि अन्वय (कार्यमा कारण रूपले रहनु) व्यतिरेक (कारणावस्थामा ती कार्यहरूबाट अलग रहनु) दुवै दृष्टिबाट जो सबै ठाउँमा संधै रहन्छ त्यही आत्मा हो । ६

ठूलो समाधि (चित्तवृत्ति निरोध) ले यो मैले बताएको तत्त्वोपदेश लिए पछि तिमी कल्प विकल्पमा कहिले पनि मोहमा पर्ने छैनौ । ७

श्रीसिद्धिलक्ष्मीमाहामायास्तोत्र

सिद्धिलक्ष्मी देवी कार्यकारण दुवै स्वरूप छन् । सर्वत्र व्यापक र अखण्डैकरस छन् । विशेष रहस्य जिज्ञासुहरूले गुरुमुखबाट श्रवण गर्नु पर्दछ ।

श्रीअमृतकलाख्यस्तोत्र

आधार, सबभन्दा पहिले भएकी– सबैको कारण चैतन्य शक्ति रूप, प्रकृति महत्तत्व अहङ्कार र रूप रस शब्द गन्ध स्पर्शले रहित, सत्त्व

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रज तमो गुणको कार्यदेखि रहित इच्छा चेष्टा शून्य, वासना नाशगर्ने, शुद्ध चैतन्यरूप, जीव चैतन्य प्रकाशको कल्पनाले आफू स्वयं परमानन्द घन ज्ञानधारा प्रकट गर्ने ती भवानी सिद्धिलक्ष्मीले मेरो चित् जडरूपी द्वैतभावलाई देख्ने विचारलाई हटाऊन् । ॥२॥

जुन हजूरमा, साधारण ज्ञान देखि रहित बुद्धिद्वारा यो विशाल रूपमा देखिएको जगत् उनिएको थाहा हुन्छ, जुन हजूरमा फेरि तत्क्षणमा (निर्विशेषंज्ञानद्वारा) जगत् छिन्नभिन्न हुन्छ अर्थात् लीन हुन्छ, यी सवै पदार्थहरू सूक्ष्म सूत्रस्वरूपमा कल्पना गर्नाले नै (स्थिति रूपमा) प्राप्त हुन्छन् । चित्त जडरूपीद्वैताकार एवं विषयी, गुणहरू तथा पञ्चमहाभूतको भावना हटेपछि केवल कैवल्यनिर्विशेष अनन्तमूर्ति भएकी सिद्धिलक्ष्मी सदा हृदयमा फुर्दछिन् । ॥३॥

सृष्टिको आदिमा सृष्टिको मध्यमा जगत्को अन्तकालमा पनि नित्य भएकी, तीनै लोकमा पनि एकै रूप भएकी संसार परिणाम भएपछि जस्तो भएपनि हुनु हुनेछ । शिवका साथ आफ्नो महिमाको अतिशयले अनन्तशक्ति भएकी ती सिद्धिलक्ष्मी मेरो हृदयमा हरवखत घुम्दै विहार गरुन् । ॥४॥

जुन हजूरको आराधना गरेर ऐश्वर्य पाएका कमलयोनि ब्रह्माले तीन लोक सृष्टि गर्छन् । जसको प्रसादले विष्णु तीन लोकको पालना र दैत्यहरूको संहार गर्दछन् । जसको भक्तिले शिव तीनै जगत्को संहार गर्दछन् । ती प्रत्यङ्गिरा नाम गरेकी त्रिपुरहरवधू (भवानी) ले मेरो मोह जाललाई काटी दिऊन् ।

योनि (कृष्ण) रूप भएकी पनि सेतो रूप भएकी, नजन्मने भएकी पनि पर्वतराज हिमालयकी कन्या भएकी जो पति नभएकी पनि शिव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पति भएकी, जो संहार गर्ने भएकी पनि शान्त स्वरूप भएकी, जो आकार नभएकी पनि दशहात भएकी, जो अण्डरूप भएकी पनि ठूलो रूप भएकी, सबै देशको सिद्धि दिने ती सिद्धिलक्ष्मीले मलाई मुक्ति देऊन्। ।।६।।

जस्तो डोरीमा सर्पको भ्रान्ति, सिपिमा चाँदीको भ्रान्ति र बालुवाका किरणमा जलको भ्रान्ति हुन्छ, त्यस्तै यसरी नै हे मातः हजूरमा त्यही भ्रमद्वारा देखापर्न आएका पृथ्वी तेज वायु जल र आकाशहरूको भ्रान्ति ज्ञान नाश भएपछि, जडरूपविषय र चेतनरूपविषयीको त्यो विशेष विवेक भएपछि आफ्नो सत्य स्वरूप प्रकाशित हुन्छ। हे पर्वतराज पुत्री ! हजूर ता संधै प्रकाश आत्मरूप हुनुहुन्छ। ।।७।।

जस्तो मेघले आँखा ढाकिएकाहरूले प्रकाशमान सूर्यको बिम्बलाई त्यही बादलले ढाकिएको र दबेको ठान्दछन् त्यस्तै खराब सिद्धान्त अर्थात् द्वैत शास्त्र अनुसार काम गर्ने तथा चित् जडरूपी द्वैतजन्य अज्ञानको सेवागर्ने द्वैतवादीहरू पनि हजूरलाई यस्तै नै ढाकिनु भएको मान्दछन्, तर जस्तो हावाले बादल हटे पछि ती सूर्य निरन्तर चम्किरहेका हुन्छन्, त्यस्तै शास्त्रको अवलोकनले मोहजाल हटे पछि त्यो पुरुष अन्तः प्रकाशमान हुन्छ। हजूर पनि शुद्ध चैतन्यरूप प्रकाशमान रहनु भएको छ। ।।८।।

जुन त्यो रूप सर्वश्रेष्ठ, सूक्ष्मतर, निर्मल, निर्विकार, शान्त, भाव अभाव प्रपञ्चको क्षयदेखि पनि रहित, निरन्तर ध्यानबाट मात्र साक्षात्कार हुने, व्यक्त र अव्यक्त प्रकाशमा स्फुरित, तोक्न नसकिने, ॐकार ब्रह्मरूप छ, ज्ञानरूपयोगबाट मात्र जानिने भएकी हे माता सिद्धिलक्ष्मी मेरो हृदयमा फुर्नु होस्।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हजूर शरीरदेखि अलग हुनु हुन्छ। अव्यवहित परमानन्दरूप हुनुहुन्छ । हजूर ब्रह्माकार हुनुहुन्छ । आफ्नो कलाले शुद्ध सत्त्व स्वभाव भएकी हुनु हुन्छ । हे देवि । हजूर मुक्तिका निमित्त संकल्पवाट हुने वन्धन छोडेकी मूल कारण हुनु हुन्छ । हजूर सृष्टि स्थिति संहार गर्ने हुनु हुन्छ । हजुर गुणकलाको विषय हुनु हुन्छ । ॥१०॥

हे जननि! हजूरको अव्यक्त रूप म चिताउन सक्तिन । हजूरको आकार पनि नेत्रले ग्रहण गर्न सक्तैन । हजूरको महिमा वचनले वयान गर्न सक्तैन । हजूरको महत्त्व चित्तले चिताउन सक्तैन । केवल ध्यानले मात्र थाहा पाइने हजूर परम कल्याणआकाररूपीपर्यङ्क (पलङ) मा क्रीडा गर्ने अनन्त मूर्ति हुनु हुन्छ । त्यो त्यो गुण समूहको माहात्म्यलाई ध्यान गर्ने योगले के हुन्छ ? ॥११

हजूर ऐनाको बिम्ब जस्तो शुद्ध आचार लिएर निर्मल स्वरूप हुँदै स्वच्छ शुद्ध प्रकाशमान रूप हुनु हुन्छ । परमात्मस्वरूप नै आफ्नो विश्राम स्थान भएकी हजूरले प्रतिबिम्ब रूप जीवबाट आफ्नो प्रतिविम्व लिनु हुन्छ । त्यसकारण जीव र हजूरको अभेद राम्ररी सिद्ध भएपछि तथा महा अज्ञानको आसक्तिरूपी वासना हट्तै गएपछि हेमातः अकस्मात् हजूरमा भक्तहरूको स्वच्छ निर्विशेष कैवल्य–मुक्ति उदित हुन्छ । ।१२

जुन अनन्त शक्ति भएकी हजूरले यो सवै ब्रह्माण्ड व्याप्त गरेको छ । हे देवी सृष्टिको आदिमा ब्रह्मा विष्णु महेश्वर यी तीन देवताहरूलाई हजूरले नियुक्त गर्नु भएको छ। कर्मरूपी धागोले र वासनाले यो तीनै जगत् बाँधिएको छ । हे परशिवमहिले सिद्धिलक्ष्मी हजूर बाहेक अरूको स्तुतिले के हुन्छ ? ॥१३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तीन वेदको आदिमा हजूर ॐकार रूप हुनु हुन्छ । यज्ञकर्ममा हजूर मन्त्रपूर्वक आहुति हुनु हुन्छ । वेदान्तमा ब्रह्म विद्या र प्रकृति पनि हुनु हुन्छ । कामन्दकीय शास्त्रमा नीति स्वरूप हुनु हुन्छ । मीमांसाको विधिहुनु हुन्छ । स्मृतिमा आधार र धर्मस्वरूप हुनुहुन्छ । त्रेताग्निमा (दक्षिणाग्नि गार्हपत्य आहवनीय) स्वाहा हुनु हुन्छ । हे सिद्धिलक्ष्मी आगमशास्त्रमा अनेक स्वरूप भएकी हुनु हुन्छ । ॥१४॥

हे अम्ब ! हुन ता हजूर सत्त्व रज तम यी तीन गुणमयी भएर संसार सृष्टि गर्नु हुन्छ । हुन ता दशहातले चम्किलो हतियार लिनु हुन्छ । हुन ता विश्वको उपकारमा मन लगाएकी हजूर उग्र उग्र (डरलाग्दो मूर्ति) लिई दैत्यहरूको संहार गर्नु हुन्छ । तैपनि हे त्रियनमहिषि ! हजूर साक्षात् ब्रह्मरूप हुनु हुन्छ । ॥१५॥

हे देवी ! तिनै जगत्मा वस्ने प्राणीहरूको हजूर कै पाशो भएका मोह अविद्या अहङ्कार इच्छा नियति (भाग्य–दैव) गुण फल क्लेश (दुःख) कर्मवासना द्वेषहरू बन्धनका निमित्त हुन्छन् । सच्चिदानन्दको अनुभवले चिदानन्दकैवल्य स्वरूप भएका कर्तृत्व बुद्धि विनाशका निमित्त हजूरमा बढेको महाभक्ति गर्ने भक्तहरू बनून् । ॥१६॥

अद्वैतको उपाधि स्वरूप बन्धनलाई शान्त गरी परमार्थ स्वरूपले प्रकाशमानभएकी साक्षी आत्मामा आनन्दस्वरूपले रहेकी कार्य कारणरहित चैतन्यरूप भएकी, जीवको अविद्या प्रकृतिवाट हुने जन्म मरणादिरहित भैकन सूक्ष्मरूप भएकी ज्ञानले मात्र अनुभव गरिने सवैंको गति हजूर सिद्धिलक्ष्मीलाई नमस्कार गर्छौं । ॥१७॥

सत्य युगमा हजूर प्रत्यङ्गिरा, त्रेता र द्वापरमा चण्डा र कापालिनी कलियुगमा सिद्धिलक्ष्मी भन्ने प्रसिद्धि हजूर कै छ । ॥१८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यस कारण एकाग्र चित्त गरी यो स्तोत्र पाठ गर्ने मानिस अमृत र धर्म अर्थ काम जे चिताए पनि पाउँछ । १६। संसार रूपी पाशोले बाँधिएका सवैको बन्धनको मुक्तिका निमित्त पहिले संसारको यातना देखेर मैले बिन्ति गर्दा देवीले आफ्नै मुखले आफ्नो स्वरूप वताउनु भयो। यो स्तोत्र पुण्यवान्लाई दिनु ॥२०-२१॥ यो तन्त्रमा मेरो स्तोत्र राखिएको छ । यो स्तोत्र पाठ गरी नवाक्षरी मन्त्र जप्ने साधकले शीघ्र नै सिद्धिलक्ष्मीलाई पाउँछ । विद्याको इच्छा गर्नेले अनायासले विद्या पाउँछ ॥२३॥ त्यस्तै धनको इच्छा गर्नेले धन, धर्मको इच्छा गर्नेले धर्म, केही इच्छा नगर्नेले मोक्ष, अरूहरूले इच्छा माफिक पाउँछन् । २४। यो स्तोत्रले खाली मोक्ष मात्र पाइने होइन कि सवै आपत्तिलाई पनि नाश गर्छ । २५। संग्राममा शस्त्रबाट रक्षा गर्छ । जङ्गलमा हिंस्रक जन्तुदेखि बचाउँछ । घना जङ्गलमा चोरदेखि, समुद्रमा आँधीदेखि बचाउँछ । २६। वनमा डढेलोदेखि राजाको वन्धनदेखि, वज्रदेखि पानीमा डुब्नुदेखि बचाउँछ । तीन आवृत्ति पाठ गर्नाले बालग्रह नाश हुन्छ । एक आवृत्तिले पापराशि सय आवृत्तिले दारिद्र्य नाशगर्छ । ।२८। हजार आवृत्तिले महामारी दश हजार आवृत्तिले मृत्यु नाशगर्छ । ॥२९॥

श्रीनवाक्षरीस्तोत्र

ॐकारको आसनमा वसेकी वेदरूप सनातनी परब्रह्ममा लागेकी नित्य सावित्रीलाई प्रणाम गर्छु । ॥१॥

विश्वरूपिणी शान्त चिद्रूप प्राणस्वरूप अकला रकलाको बीचमा रहेकी भुवनेश्वरीलाई नमस्कार गर्छु । ॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हूंकारले दैत्यलाई भयभीत गर्ने सुषुम्नाको मध्यमा घुम्ने कालान्ताग्निबाट पैदा भएकी कुब्जिकालाई प्रणाम गर्छु । ॥३॥

शिवान्तमा संधै लीन भएकी षट्चक्रको क्रमलाई भेदन गर्ने तेजको भित्र पाउराख्ने देवीलाई नमस्कार गर्छु । ॥४॥

डरलाग्दी प्रकृति सूक्ष्मस्वरूप संसार आक्रमण गर्न सक्ने नित्य अंशनभएकी घोरानाम गरेकी कालीलाई प्रणाम गर्छु । ॥५॥

नित्य, विष्णुकी माया, निर्गुण स्वरूप, गुणले राम्री, महामाया, मोह गर्ने सिद्धिलक्ष्मीलाई नमस्कार गर्छु । ॥६॥

तीनै कालमा लीन भएकी त्रिस्वरूप त्रयेश्वरी महाकुण्डलिनी शुद्धरूप त्रिपुरसुन्दरीलाई नमस्कार । ॥७॥

जसको लीला भुवनमालिनी देवी गर्न सक्तिनन् । जसको आज्ञाले संसार चल्दछ ती कालसंकर्षणीलाई नमस्कार । ॥८॥

मोक्षरूप, ब्रह्मरूप, लिंगाख्य, रूपशून्य, सर्वस्वरूप, सबैको मालिकनी, कल्याण दिने प्रत्यङ्गिरालाई नमस्कार गर्छु । ॥९॥

यो नवाक्षरी स्तोत्र सदाशिवले प्रकाश गरेको हो । धारण गर्नाले र पाठ गर्नाले वाक्यसिद्धि पाउँछ ।

श्रीपशुपतिपुरीमाहात्म्य

धर्म, अर्थ काम मोक्ष फलदिने पशुपतिको पुरीधन्य छ आगोमा तताएको सुन झैं जसको ज्योतिरूप महालिङ्गछ । ॥१॥

पशुपतिको दिव्य पुरी रात दिन प्रकाशमान छ । सूर्यले सबै जगत्प्रकाश गर्छ । ज्योतिर्लिंङ्गको तेजले अव्यक्त परम लिङ्ग दिनरात प्रकाशमान छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सुवर्णमय देशमा सुवर्णदीपको ज्वाला झैं योगीहरूको मनमा नित्य ज्योतिको ज्वाला विराजमान छ ।

त्यो दीप ज्वालाको आकारलाई योगीहरूले मात्र देख्त छन् ।

जसले पशुपतिको दर्शन गरेका छन् ती मानिस धन्य छन् ।

हृदयमा झैं साक्षाद्विराजमान ज्योतिः पुञ्ज पृथ्वीको हृदयमा हरवखत् विराजमान छ ।

तेजको पुञ्ज भएको यो लिङ्ग सबैं मानिसले देख्न सक्तैनन् ।

देवताहरूले पनि दर्शन न पाउने त्यो ज्योतिर्लिङ्गको दर्शन नेपालका मानिस पाउँछन् । ती धन्य छन् ।

जुन् मानिस हरबखत् गएर त्यहाँ भक्तिभावले पशुपतिको दर्शन गर्छन् ती जीवन्मुक्त हुन्छन् संदेह छैन ।

श्रीदेवदेवीस्तोत्र

नीलाचलबाट योगीहरू मणिह्रद नाम भएको सिद्धक्षेत्रको दर्शन गर्न आकाश मार्गबाट छिटै त्यहाँ पुगे ।

योगीहरूले सवैक्षेत्र, जगत् विष्णुमय र पृथ्वी पर्वतलाई देवीको शरीरले ढाकेको देखे ।

योगीहरूले पाशुपत क्षेत्रलाई दण्डवत् प्रणाम गरे । जो जो देखेको छ त्यसलाई भक्तिभावले स्तुतिगरे ।

योगीहरूले भने । हे विष्णो अच्युत हरे, हे रुद्र स्थाणो भव ईश्वर, हे दुर्गे गौरी शिवे काली हजूरलाई नमस्कार मलाई चारैतिरबाट रक्षा गर्नु होस् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हे उपेन्द्र हे पापमृत्युहर ईश्वर हे मृत्युनाश गर्ने देवी! तपाईंलाई नमस्कार नमस्कार ।

स्थितिर उत्पत्तिको मालिकलाई नमस्कार । संसार हरणगर्नेलाई नमस्कार । सृष्टिस्थिति नाश गर्ने इच्छाशक्तिलाई नमस्कार ।

मनोरूप कृष्णलाई, वुद्धिरूप महादेवलाई, ज्ञानरूपिणी शर्वाणि लाई सदा नमस्कार ।

जगत् व्याप्तिस्वरूप अजलाई, ऋक् स्वरूप लिङ्गलाई, जगत् व्याप्त स्वरूप (देवी) लाई नमस्कार ।

पर पद्मनाभलाई, परमेश शम्भुलाई, परापर प्रतीत (देवी)लाई नमस्कार ।

शब्द रूप अर्थलाई, प्रणव र नादरूप भएकालाई, स्वर व्यञ्जनरूप षडङ्गलाई नमस्कार ।

ऋक् आज्य यज्ञ रूपलाई यजु: हविस्वरूपलाई, साम दहन (अग्नि) रूप भोक्तृ भोग्याशीलाई नमस्कार ।

अनन्तरूप विष्णुलाई, बहु मूर्ति रुद्रलाई, बहुरूप आर्यालाई वचन हृदय अङ्गले नमस्कार ।

विष्णुले शङ्ख, चक्र, गदा, पद्मले, शिवले त्रिशूलादिले, शिवाले खड्ग चर्म अंकुशले विषम अवस्थामा मलाई रक्षागरून् ।

हरि देवी शम्भुको अगाडि जस्ले यो स्तोत्र भक्तिपूर्वक पाठ गर्छ त्यसको सवै पाप नाश हुन्छ र

त्यसलाई ठूलो आपत्तिमा पनि र ग्रहभूत पिशाचले दु:खदिएमा पनि देवताहरूले रक्षा गर्छन् । अन्त्यमा ब्रह्मपदमा पुग्दछ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगुह्येश्वरीस्तोत्र

भव ब्रह्माले वन्द्य भवोद्भूतनन्दा भवेशहरूले पूजीएकी भव्यरूप, आफ्नो प्रभाले राम्रो देह भएकी भवेशी भवानी सुभद्राको म भजन गर्छु (सेवा गर्छु)

महाकाल रात्रिस्वरूप कृश शरीर सुगुह्य नाम भएकी कृष्णा, डर लाग्दो मुख भएकी प्रकाम्याभ काली कुमारी अम्बिका आर्या अकारादिरूप भद्रकालीको म भजन गर्छु ।

मृडानी अपर्णा चिदानन्दरूप शिवा ईश्वरी चण्डिका मोहरात्रि सुनन्दा जयन्ती वस्त्रले शरीर सिंगारेकी वेद र धर्मरूप सिंहवाहिनीको म भजन गर्छु ।

महेशकी प्रिया, पार्वती गुह्यकाली मणिले शोभमान सिंहासनमा वसेकी मनको इच्छा पूरा गर्ने देवताहरूले सेवा गरिएकी वन्दनीय ज्ञानरूपकुमारीको भजन गर्छु ।

विधात्री प्रचण्डा सुकेशी जगत्को सार जन्म भएकी, मानिसको हृदयमा वसेकी, जगत्को जीवरूप भएकी, जगत् पैदागर्ने जटाजूटले शुभ्र भएकी प्राण रूपको भजन गर्छु ।

तपगर्न लागेकी रजोगुणको सेवागर्ने एवं सत्त्व गुणमा रहेकी उमा प्रचण्डकोटि सूर्य जस्तो तेज भएकी कलादिदेखि क्षयको अन्तसम्म रहने एक सत्स्वरूपको अन्तकालमा भजन गर्छु ।

योगीहरूको हृदयकमलमा विराजमान शुद्धचित्तले पाइने ठूला योगीहरूको वन्दनीय भएकी सूर्य–चन्द्र रूप दुई नेत्र भएकी वीणालिएकी मनोज्ञ देवीको भजन गर्छु ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नदी समुद्र आकाशमा वस्ने वीणा लिएकी महोग्र चितामा वसेकी श्रृगालीको शब्द गर्ने हर (महादेव)को प्राण, देवताहरूले ध्यान गरिने प्रतापले प्रचण्ड असुरको प्राण नाश गर्ने देवीको भजन गर्छु ।

प्राणीको हृदयकमलमा विराजमान विवेकीहरूले सँधै ध्यान गरिने हे अम्व मायाको अंशले स्वरूप रक्षा गर्ने हजूरलाई विवेकीहरू आफ्नो चित्तमा रहेकी भन्दछन् ।

दैत्यहरूको रक्तपातले रातो जिभ्रो भएकी वेदको अङ्ग रूप र वेद पनि हजूर ईश्वरी र वीणा पनि हजूर आद्या अनादि हजूरको भजन गर्छु ।

भक्तियुक्त जनले शिवको अगाडि यो स्तोत्र पाठ गरेमा धर्म काम मनोरथ प्रभूत्व मुक्ति जय सर्वसिद्धि पाउँछ यसमा केही विचार छैन । (सन्देह छैन) ।

श्रीसुधाधारास्तोत्र

चिताई नसकिने अमित आकार र शक्ति स्वरूप भएकी, प्रत्येक व्यक्तिको अधिष्ठान, सत्त्वमूर्ति, त्रिगुण रहित, द्वन्द्वशून्य केवल ज्ञानले मात्र थाहा पाइने हजूर एक परब्रह्म रूपले सिद्ध हुनु हुन्छ । ।।१।।

गोत्र र आकृति नहुनाले, व्यभिचार नहुनाले, आगमन पनि न देखिनाले, सवैको खाति र हुनाले, प्रपञ्चको आलय (गृह) हु नाले कुनै कार्य प्रारम्भ नगर्नालि हजूर एक परब्रह्म रूप सिद्ध हुनु हुन्छ । ।।२।।

असाधारण हुनाले, सम्वन्ध नभएको हुनाले, भिन्न आश्रय नभएको हुनाले, आकार नभएको हुनाले, अविद्या स्वरूप हुनाले, आदि अन्त नभएको हुनाले, हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ । ।।३।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जब ब्रह्मा विष्णु रुद्र काल पृथ्वी जल तेज वायु आकाश चार दिशा थिएनन् त्यस बखत कारण भएको हजूरको सत्त्वमूर्ति मात्र थियो यसकारण हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥४॥

मीमांसक काणाद तर्क साङ्ख्य योग वेदान्त वेद देवताहरू हजूरको निराकार भाव जान्दैनन्। हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥५॥

हजूरको नाम गोत्र छैन जन्म मृत्यु छैन धाम (स्थान) छैन चेष्टा छैन दुःख सुख छैन मित्र शत्रु छैनन् बन्ध मोक्ष छैन। हजूर परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥६॥

हजूर बालक हुनु हुन्न तरुणो एवं वृद्ध हुनुहुन्न। हजूर स्त्री, पुरुष नपुंसक पनि हुनु हुन्न। देवता, असुर, मानिस पनि हुनु हुन्न। हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥७॥

पानीमा चिसोपना, आगोमा पोल्नेपना, चन्द्रमामा निर्मलपना, सूर्यमा तातोपना हजूरको शक्तिले नै भएको हो। हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥८॥

जो अमृत मथन गर्दा निस्केको हालाहल विष महादेवले पान गर्नु भयो फेरि अन्तकालमा जो संहार गर्नु हुन्छ त्यो हजूरको प्रसादले नै हो। आफ्नो शक्तिले होइन। हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥९॥

जगत् पालनाका निमित्त डरलाग्दो आकृति र हातमा हतियारहरू लिई असुरहरूको बध गर्नु हुन्छ। हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥१०॥

महाचण्डयोगेश्वरी गुह्यकाली कराली, महाडामारी अट्टहास गर्ने जगत् प्रकाशमानगर्ने चण्डिका पालिनी भन्ने हजूरको नाम छ। हजूर परब्रह्मले सिद्ध हुनु हुन्छ। ॥११॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रृगालिनीका साथ शब्द गर्ने कपाल लिएकी दैत्यहरू जित्ने रुधिर पान गर्ने प्रसन्न भएकी नाच्ने, लड्ने, हाँस्ने हजूर एक परब्रह्म सिद्ध हुनु हुन्छ । ॥१२॥

खुट्टा नभएर पनि वायु भन्दा बेगले दगुर्नु हुन्छ । कानले रहित भए पनि शब्द सुन्नु हुन्छ । नाक नभए पनि सुङ्नु हुन्छ । आँखा नभए पनि देख्नु हुन्छ । जिह्वा न भए पनि नाना रसको स्वाद लिनु हुन्छ । ॥१३॥

जस्तो आकाशमा रहेको सूर्यको एक बिम्ब, सवै पानीमा प्रतिबिम्व पर्नाले अनेक रूप हुन्छ त्यस्तै एक भएकी हजूर पनि तीनै लोकमा अनेक रूप भएकी हुनु हुन्छ । ॥१४॥

जस्तो कुमाले पाङग्रामा माटो घुमाएर माटाका भांडा गाग्रो वनाउँछ त्यस्तै आदि सृष्टिमा अदृश्यद्वारा महामोहरूपी यन्त्रमा घुमाएर मनुष्यहरू सृष्टि गर्नु हुन्छ । ॥१५॥

जस्तो रङ्ग–डोरी, सूर्य किरणमा मानिसलाई रूप, सर्प, पानीको भ्रम हुन्छ त्यस्तै हजूरमय भएको जगत्मा त्यो त्यो भ्रम लाई हटाउन हजूर एक नै समर्थ हुनु हुन्छ । ॥१६॥

हे उग्रमूर्ति भएकी भगवती हजूर ठूलो ज्योतिरूपी सिंहासनमा राखेर आफ्ना देवताहरूलाई हिंडाउनु हुन्छ । दुइ पाउले शिव र भैरवलाई टेकेर वस्नु हुन्छ त्यसकारण हजूर नै मुख्य हुनु हुन्छ भन्ने ठान्दछु । ॥१७॥

कहाँ त योगासासनमा वसेर योगमुद्राको अभिनय कहाँ त स्यालको सानु बच्चाको मुख लिनू । हे जगत्की आमा तपाइंको यस्तो अपूर्वलीला हे देवी हामी जस्ताले कसरी जान्नू । ॥१८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विशुद्ध परचिन्मयी प्रकाशानन्दस्वरूप भएकी जगत्लाई ढाकेर हजूर रहनु भएको छ । यस्ती निराकार मूर्ति भएकी हजूरको हामीले हृदयभित्र के ध्यान गर्नूं । ॥१९॥

ठूलो डरलाग्दो कालरूपी अग्निको ज्वालाको समूहले शत्रुलाई नाश गर्ने महा अट्टहास गर्ने, जटाको भारले कालो वर्ण भएकी मुण्ड-माला पहिरेकी विशाल स्वरूप हे माता हजुर्को हामी ध्यान गर्छौं ॥२०॥

तपस्या गरेर शरीरलाई दुःख दिन्न । तीर्थमा गएर पाउ लङ्गडो तुल्याउन्न । वेद पढेर जन्म विताउन्न । हजूरको मङ्गलकारक पाउ ध्यान गर्छु । ॥२१॥

अरू देवताको उपासना गर्नेहरूलाई हेँला गर्ने, धर्मरूपी यज्ञलाई छाड्ने, हजूरको आराधनामा चित्त लगाउने मलाई यी धर्मराजका दूतहरूले के गर्लान् । ॥२२॥

विष्णु ब्रह्मा शिव अग्नि सूर्य इन्द्र आदि देवताहरूलाई म केही मान्दिन । केवल शिवले वताएका अनेक वाक्य प्रबन्धले हजुर्को पूजाविधि मान्दछु । ॥२३॥

मानिसहरू मेरो निन्दा गरुन् निन्दागरुन् । हे अम्ब! दाजुभाइहरूले मलाई छाडुन् छाडुन् । यमराजका दूतले नरकमा खसालुन् खसालुन् । हजुनैं मेरो एक गति हुनुहुन्छ एक गति हुनुहुन्छ । ॥२४॥

महाकालरुद्रले बताएको यो स्तोत्र सधैं भक्तिभावले जो भक्त पाठगर्छ । त्यसलाई रोग शोक अकाल मृत्यु केही पर्दैन । अन्तमा कैवल्य पाउँछ ।

॥२५॥

हे देवि ! यो सुधाधाराभिधस्तोत्र तिमीलाई बताएँ । यस्को

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दूर्वखत् अभ्यासले सिद्धि हातमा आउँछ । ।।२६।।

यो स्तोत्र कवच गद्य यी तीन नित्यपूजाको समयमा जतनले पाठ गर्नू । हे सुरेश्वरि ! यी तीन न भएमा अङ्ग पुग्दैन । ।।२७।।

श्रीपशुपतिस्तोत्र

स्कन्द आज्ञा गर्नुहुन्छ । हे अगस्त्य मुनि तेजको स्तम्भलाई देखी तिनको भनाइलाई सुनी छक्क भएर विष्णु र ब्रह्माले सर्वका आत्मा महेशान रुद्रलाई बुझाउन भक्तिपूर्वक शिरमा अञ्जलि राखी स्तुति गर्न प्रारम्भ गर्नुभयो । ज्योतिरूप ज्योतिका पति रुद्रलाई नमस्कार । तेजको स्तम्भ स्वरूप अज ईश्वरलाई नमस्कार । अव्यक्त लिङ्ग भएका, भक्तहरूका निमित्त व्यक्तलिङ्ग भएका व्यक्ताव्यक्त स्वरूप हजूरलाई नमस्कार । आद्य अनादि हृदयवर्ती हजूरलाई नमस्कार । अन्तश्चर अन्तःस्थव्यञ्जनलाई नमस्कार । जो ईशलाई जान्दैनन् ती पशु हुन् । ति पशुकापति हजूरलाई नमस्कार । नासिकाको अंश क्षिति (पृथ्वी) रूप रुद्रलाई नमस्कार । रसको अंश जलरूप उग्रलाई नमस्कार । नेत्रांश तेजोरूप भर्ग्यलाई नमस्कार । कर्णांश वायुरूप भीमलाई नमस्कार । व्योमरूप कण्ठांश ईशलाई नमस्कार । आकाशातीत देव महाव्योम स्वरूपलाई नमस्कार ।

अव्यक्त शब्दरूप र व्यक्त शब्दलाई नमस्कार । अनाहत निनादकारणध्वनिलाई नमस्कार । पर परमेश परापरलाई नमस्कार । परापर प्रतीत, जीवका परमात्मा आनन्दस्वरूप्र एक,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सच्चिदानन्दरूप, निरानन्द, लिंग, नंदीलाई, नमस्कार । प्रणव-स्वरूप, स्वरांश, श्रुति, नादरूप, मूलरूप, त्रिमात्र मूल (ॐ कार) लाई नमस्कार । हे देव हजूरको मायाले मोहित भएकाहरू हजूरको भजन गर्दैनन् । हजूरको दयाले कटाक्षरूपी अमृतको धाराले हजूरको भजन गर्दछन् ।

स्कन्द आज्ञा गर्नुहुन्छ । ब्रह्मा विष्णुको मुखबाट निस्केको त्यो स्तुति सुनेर सन्तुष्ट भएका देवेश्वरले ती दुइलाई लिंगको दर्शन दिए । ती दुवै देवले तेजरूपी खम्बाको बीचमा एक कुरेत मात्रको लिंगको दर्शन गरे । त्यो लिङ्ग सुवर्ण चाँदी ताम्र स्फटिक मोतिको होइन । लक्षमात्र भएको शान्त केवल शिवात्मक त्यो लिङ्गको फेरि ब्रह्मा विष्णुले स्तुति गरे । लिङ्गदेव भीमरूप शूलीलाई नमस्कार । परलिङ्गलाई नमस्कार । पशुपतिलाई नमस्कार । देवाधिदेव सवै दहमा रहेकालाई नमस्कार । हजूरको शरणमा पर्छौं । हे रक्षेश रक्षा गर्नुहोस् । फेरि लिङ्गको बीचमा रहेको प्रकृतिले युक्त, चित्ररूप, महोज्वल, चतुर्भुज, एकमुख भएका व्याघ्रको छाला ओढेका नागको जनै पहिरेका नागको कुण्डल लगाएका दिव्य शरीर नागको बाजुले सिंगारिएका जटाको मुकुट धारण गरेका चन्द्रमाले निधार उज्यालो भएका त्रिशूल डमरु बीणा धनु लिएका शक्तिलाई आलिंगन गरेका हजारपात भएको कमलमा पद्मासन गरी वसेका मुसुक्क हाँसेका बन्धूक पुष्पले सर्वाङ्ग लाल भएका ईश्वरको दर्शन पाए । त्यही देवको काखमा वसेकी पाउमा पाउजेव पहिरेकी सानु घण्टा कटीमा पहिरेकी सबै गहनाले सिंगारिएकी दिव्यवस्त्रा धारण गरेकी सुवर्णको मेखला लगाएकी पीन स्तन भएकी फैलिएको ऊरुले राम्री मणि जडेको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मोतिको हारले शोभित भएकी, शंख जस्तो घांटी भएकी, चतुर्भुजा पाश अंकुश वर अभय हातमा लिएकी, दिव्य मुहार, ठूलो तीन आँखाले सुशोभित,बन्धूकको पुष्प झैं लाल स्वरूप ओठ टम्म मिलेकी माणिक जडेको कुण्डल कानमा लगाएकी अलक पत्रलेखा र आफ्नो तेजले राम्री, शिरमा बालचन्द्रधारण गरेकी, दाहिने हातले शिवलाई आलिंगन गरेकी, मुसुक्क हाँसेकी,र शक्तिले युक्त तेजले धपक्क बलेका शिवलाई देखेर ब्रह्मा, विष्णुले आफूलाई भाग्यवान् ठाने। त्यहाँपछि शक्तिले युक्त शिवलाई भक्तिपूर्वक साष्टाङ्ग प्रणाम गरे । फेरि परिक्रमा गरी अलिकति हाँसेका शक्ति सहित शिवको स्तुति गरे ।

शिव शिपिविष्ट शिवदलाई नमस्कार। शिवा शिव रूपा शिवदालाई नमस्कार । जगत्का पिता ईश्वर हजूरलाई नमस्कार । हे माता देवी जगत्की आमा भवानी हजूरलाई नमस्कार । हजूर नै प्रणव रूप हुनुहुन्छ । लज्जा रूप भएकी मात्रा रूप अर्द्धमात्रामा रहेकी हे अम्बिके हजूरलाई नमस्कार। यजमान भोक्ता भोज्य यज्ञरूप हजूरलाई नमस्कार । स्वाहा स्वधा वषट् मन्त्र वह्निरूप भएकी हजूरलाई नमस्कार । यस्तो स्तुति सुनेर शक्तिले युक्त भएका शिवले ब्रह्मा–विष्णुलाई पानीवाट त्यो तेजिलो आधा धनुको प्रमाण लिङ्गको स्तम्भ संस्कार गरी (खिची) पञ्चवक्त्र धारण गरेर आफ्नो लिङ्गको दर्शन दिनु भयो । ब्रह्मा–विष्णुको स्तुतिले खुशी भएका ज्वाला माली ईश्वरलाई आफ्नो वाहुले आलिङ्गन गरी भवानीले हात जोडिन् । अनि पाँचमुख भएका जपमाला अमृतपूर्ण घडा लिएका चौकी (पीठिका) मा विराजमान लिङ्गको ब्रह्मा–विष्णुले दर्शन पाए । नागको गहना पहिरेको घांटीमा नाग लगाएको सर्पको कंकण, वाजुले भूषित,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चन्द्र–सूर्य, अग्नि रूप तीन नेत्र भएको जटा जूटमा चन्द्रमा राखेको आफ्नो सगुणरूप ती दुइ देवलाई दर्शन दिंदै वरदान दिन निर्गुण रूप पनि बताउनु भयो । श्री ईश्वरले भन्नु भयो– म सर्वस्वरूप छु । म अगोचर छु । मेरो भक्ति नगर्ने असत् मानिसको तमो गुणमा आश्रित मनले अन्धोले बत्ती नदेखे झैं मलाई देख्न सक्तैन । म कारण छु । सर्वस्वरूप म आत्मा छु । सबै प्राणीको हृदयारविन्दमा रहेको छु । म भक्तिमा डुबेका मानिसको चित्तरागलाई हटाउँछु । मानिसको मनमा वसी म प्रेरणा गर्छु । म मन बुद्धि चित्त अभिमान स्वरूप छु । मानिसहरूको कार्यमा २६ तत्त्वले रजो गुण भइरहन्छु। पर ज्योति स्वरूप भए तापनि अविद्याले आश्रित सुख दुःखात्मक प्राणीको अनिर्लेप तेजःस्वरूप आत्मा मै हुँ । पहिले गरेका पाप पुण्यको फलले सुख दुःख नाना किसिमको भोग म नै दिलाउँछु । आफ्ना कर्मको फल भोग रक्षा गर्छु यदि अधर्मदेखि हट्यो भने । मनुष्यहरूले पूर्वजन्ममा गरेको कर्म त्याग गर्न मेरो भक्ति गर्दै सद्विद्याको आश्रय गर्दछ भने त्यो श्रेष्ठ हो, मेरो भक्तिले हीन कुकर्ममा लागेको असत्यको भाडो यदि छ भने त्यो नीच हो । तीनै थरिका मनुष्यले एकै वाक्यले मालिक भएको मलाई हे शिव हे ईश्वर भन्दै जप्छ भने त्यागी हुन नसक्ने रागी नै भए पनि विषयको महान् पीडालाई जितेर कल्याणदायक कसैले जित्न नसकिने अविनाशी शिव सायुज्यमा प्राप्त हुन्छ। पूर्व कर्मका कारणले मात्र दुःख पाएका मेरो अंशांशको लेश मात्र भिन्न भएका नरकमा गिर्न तयार परेका क्षुद्रजीव भए पनि एक पटक मात्र शुद्ध हृदयले मलाई संझन्छन् भने स्वर्गको भोग गर्न पाउँछ। छोटो आयु भएका यज्ञ दान धर्मले हीन हुनेछन् र ब्रह्मा, कृष्ण म हामीहरूलाई छाडेर अन्त नै लोभिन्छन् तसर्थ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उनीहरूको मेरो अंश भएका यमदूतले सबै हेर्नेछन् । मेरो दशांश तेज लिएर अग्नि,वायु, पृथ्वी, चन्द्र, सूर्य, वरुण रहेका छन् यसमा मै प्रमाण छु मेरो इच्छाले हरण गर्न सक्छु । सबैको देशमा रहेको तेजिलो अच्युत यो मेरो रूपलाई तिमीहरू संधैं जान ।

श्रीवटुकभैरवस्तव

कैलासको चुचुरामा बसेका देवकादेव जगद्गुरु परमेश्वर शङ्करलाई पार्वतीले सोध्नु भयो । ।।१।।

श्री पार्वतीले भन्नुभयो–हे भगवान्, हे सबै धर्म जान्ने, सबै शास्त्र आगम शास्त्रहरूमा आपत् नाश गर्ने मानिसलाई सबै सिद्धिदिने मन्त्र आज्ञागर्नु होस् । ।।२।।

सबै प्राणीको हित मैले चाहेको छु । खास गरेर राजाहरूको शान्ति पुष्ठि इच्छा गरेको छु । ।।३।।

हे देव ! अङ्गन्यास, करन्यास, बीजन्यासले युक्त भएको मेरो खुशी बढाउने मन्त्र आज्ञाहोस् । ।।४।।

श्री भगवान् भन्नुहुन्छ–हे देवी ! आपत् नाशगर्नामा कारण भएको सबै दु:ख शान्त गर्ने ,सबै शत्रुनाशगर्ने महामन्त्र सुन ।।५।।

हे प्रिय ! यो मन्त्रराजको स्मरणमात्रले अपस्मारादिरोग र खास गरेर ज्वरादिको नाश हुन्छ । ।।६।।

ग्रह र राजभयलाई नाश गर्ने सुख बढाउने सबैको सार मन्त्र स्नेहले तिमीलाई भन्दछु । ।।७।।

सबै इच्छादिने, राज्य, भोगदिने मानिसको आपत् नाशगर्ने मन्त्र विशेष गरेर तिमिलाई भन्दछु । ।।८।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ॐ ह्रीँ वं वटुकाय आपदुद्धारणाय कुरुकुरु वटुकाय ह्रीँ ।

यो मन्त्रोद्धार तीनलोकमा पनि दुर्लभ छ । सवै शक्तिले युक्त भएको यो मन्त्र प्रकाश न गर्नू । ॥११॥

यो मन्त्र स्मरण गर्नाले नै भूत, प्रेत, पिशाचहरू भयले पीडित भई काल स्वरूप रुद्रदेखि प्रजा झैं भाग्दछन् । ॥१२॥

स्वयं पाठ गर्नाले अथवा पाठ गराउनाले वा पुस्तकको पूजा गर्नाले अग्नि, चोर, राजाहरूदेखि डर हुँदैन । ग्रह राजा त्यस्तै मारीभय, भूतभय शत्रुभय हुँदैन । सर्वत्र सुखी हुन्छ । १३॥–१४॥

पुस्तकको पूजा गर्नाले मात्र आयु, आरोग्य, ऐश्वर्य, पुत्र–पौत्र सम्पत्तिहरू हुन्छन् । ॥१५॥

पार्वती भन्नु हुन्छ–हे देव जो यो आपत् नाशगर्ने भैरव नाम गरेको उत्तम कल्प हजूरले वताउनु भयो तिनको हजार दश हजार अर्वुद नामबाट सार झिकी १०८ नाम वताउनुहोस् । ॥१६॥

श्री भगवान् भन्नु हुन्छ–जसले सवै दुष्ट नाशगर्ने यो कीर्तन गर्ला त्यसले सवै इच्छा पाउला । साधकले सिद्धि पाउला । ॥१७॥

हे देवी सुन ! आपत् उद्धार गर्ने महात्मा भैरवको १०८ नाम बताउँछु । ॥१८॥

सवै पापनाश गर्ने पवित्र सवै आपत् हटाउने, सवै इच्छा दिने साधकलाई सुखदिने १०८ नाम भन्दछु । ॥१९॥

पहिले स्थिर चित्त गरी देहन्यास र अङ्गन्यास गर्नू । भैरवलाई शिरमा, निधारमा भीम दर्शनलाई न्यासगर्नू । ॥२०॥

दुइ आँखामा भूताश्रय, मुखमा तीक्ष्णदर्शन, दुइकानको बीचमा क्षेत्रप, हृदयमा क्षेत्रपालको न्यासगर्नू । ॥२१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नाभिमा क्षेत्र, कटिमा सर्वाघनाशन, ऊरूमा त्रिनेत्र, जाँघमा रक्तपाणिको न्यास गर्नू । ॥२२॥

दुइ पाउमा देवदेवेश, सर्वाङ्गमा वटुकको न्यास गर्नू । यस्तो न्यास गरिसकेपछि एक चित्त लगाई १०८ नामको स्तोत्र पाठगर्नू । १०८ नाम भएको यो स्तोत्रको छन्द अनुष्टुप् बताइएको छ । ॥२३–२४॥

बृहदारण्यक ऋषि, वटुकभैरव देवता भनिएको छ सवै काम अर्थसिद्धिका निमित्त विनियोग गर्नुपर्छ । ॥२५॥

२६ श्लोक देखि ३८॥ श्लोकसम्म वटुकभैरवको १०८ नाम हो ।

महात्मा भैरवको रहस्य सवै मनोरथ दिने १०८ नाम हे देवी ! मैले तिमीलाई वताएँ । जसले १०८ नाम भएको यो स्तोत्र पाठ गर्छ त्यसको पाप नाश हुन्छ रोगबाट भय पनि हुँदैन । शत्रुको पनि कहीं डर हुँदैन । ॥४१॥

एकाग्र गरी यो स्तोत्र पाठगर्नाले पातकको डर हुँदैन । मारी भयमा, राज भयमा चोर र अग्निको भयमा ठूलो उत्पात भएमा खरा-पस्वप्नबाट भय भएमा, महाघोर बन्धन भएमा एकाग्र चित्तले यो स्तोत्र पाठ गर्नू । ४२॥–४३॥

भैरवको कीर्तनले सवै भय नाश हुन्छ । एघार हजार पाठ गर्नाले पुरश्चरण हुन्छ । ॥४४॥

हे देवी ! प्रातः मध्याह्न सायं कालमा जसले चित्तलगाई १ वर्ष-सम्म पाठ गर्छ त्यो मानिसले दुर्लभ भएको पनि मनोरथ सिद्धिपाउँछ । ॥४५॥

पृथिवी पाउन इच्छा गर्नले ६ महीना पाठ गर्नाले पृथिवी पाउँछ । राजाको शत्रु नाशगर्न विद्वान्ले ८ महीना पाठ गर्नू । ॥४६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रातित ३ आवृत्ति पाठ गर्नाले शत्रु नाश हुन्छ। तीन महीना पाठ गरेमा राजालाई वश गर्न सक्छ। ॥४०॥

धन, छोरा, स्त्री इच्छा गर्ने मानिसले रोज तीन आवृत्ति वा राति १ आवृत्ति पाठगर्‍यो भने धन, पुत्र, स्त्री पाउँछ सन्देह छैन। रोगी रोगबाट मुक्त हुन्छ। बन्धनमा परेको वन्धनबाट, भयबाट मुक्त हुन्छ। हे! देवी संदेह छैन। जुन जुन इच्छा गर्छ त्योपाउँछ। ॥४६–४६–५०

यो गुह्य प्रकाश न गर्नू। जो कोहीलाई न दिनू। असल कुलीन शान्त, सोझो, कपट नभएको लाई अथवा प्रिय शिष्य, पुत्र मित्रलाई सवै मनोरथ पूरा गर्ने यो पुण्य स्तोत्र दिनू। ५१–५२

जुन ध्यान् गरी पाठ गर्नुपर्छ त्यो भैरव देवको ध्यान भन्दछु। शुद्ध स्फटिक जस्तो वर्ण भएका हजार सूर्यजस्तो तेजिला, आठ हात भएका, तीन आँखा, चार बाहु, दुइ बाहु भएका तथा सर्पको मेखला लाएका, पहेंलो केश भएका, दिगम्बर, कुमारीका ईश बलवान् र एवं खट्वाङ्ग अशि पाश त्रिशूल, डमरु, कलाप वर सर्प लिएका कालो बादल जस्तो वर्ण भएका, कालो गाजलको थुप्रोको जस्तो कान्ति भएका दाह्राले डरलाग्दो मुख भएका, पाउजेव, बाजु लगाएका, आफ्नो वर्ण जस्तो कालो कुकुर लिएका बटुकभैरवको ध्यान गरेर पाठ गर्नू सबै मनोरथ पाउँछ। ॥५७॥

हातमा कपाल लिएका कुण्डल पहिरेका, दण्ड हातमा लिएका गाढ अन्धकार जस्तो काला, सर्पको जनै पहिरेका यज्ञ समयको पूजामा आइपर्ने विघ्नलाई नाश गर्ने साधकलाई सिद्धि दिने बटुकनाथ सवभन्दा ठूला छन्। ॥५८॥

तदनन्तर यो १०८ नाम सुनेपछि स्वयं पार्वती भैरवका निमित्त खुशी भइन्। ॥५६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीमृत्युञ्जयस्तोत्र

तमोगुण नभएको जरा र मृत्युरहित सवै सम्पत्तिको आधार शुद्ध स्फटिक कैलाशको चुचुरोमा विराजमान सदा शिवसित नम्रताका साथ घूँडा टेकी ब्रह्माले सोध्नु भयो। हे महेशान! कुन उपायले लोमश ऋषिचिरायु भए। १–३

चराचर तीन लोकको हितका निमित्त ती चिरायु हुनाको कारण मलाई बताउनु होस्। ४॥

महादेव आज्ञा गर्नु हुन्छ। जुन कर्म गर्नाले लोमश चिरायु र व्याधि मृत्युरहित भए त्यो हे ब्रह्मन् भन्दछु सुन ५॥

त्यो डरलाग्दो पानीले भरिएको एकार्णवमा (समुद्रमा) यमराज-को डर नाशका निमित्त मृत्युञ्जय शिव स्तुति गरिनु भयो। ६॥

तिनको नित्य कीर्तन गर्नाले लोमश मुनि मृत्युरहित भए। हे ब्रह्मन् मृत्यु जित्न तिनैको कीर्तन गर। ७॥

शुद्ध श्वेत निर्मल, वयल माथि सवार गर्ने, जपमाला त्रिशूल कुम्भ वर अभय शक्ति हातमा लिएका त्रिनेत्र मृत्युञ्जयलाई, जप मन्त्र बली कुसुम धूपहरूले पूजा गरी नमस्कार गरेर मृत्युको भयलाई हरण गर्ने यो स्तोत्र पाठ गर्दछु। ८॥

हे देवाधिदेवेश सवै प्राणिहरूमा श्रेष्ठ हजूरलाई नमस्कार। प्राणीहरूका पनि हजूर नाथ हुनु हुन्छ हे मृत्युञ्जय नमस्कार। ९॥

हे मृत्युञ्जय हजूर प्राणीको जीवभूत हुनुहुन्छ। जीव जीवको कारण छ। जगत्को रक्षा गर्ने हजूरलाई नमस्कार। १०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हिमालयको चुचुरो जस्तो सेतो कान्ति भएका अमृतको तरङ्ग झैं मनोहर सेतो कमल जस्तो कान्ति भएका हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ११

नागको हार लगाएका अति बुद्धिमान् सबै ज्ञानको एक कारण लोकको रक्षा गर्ने हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । १२

जुन कालले देव, असुर, मनुष्य गन्धर्व अप्सरा सिद्ध विद्याधर उरग (सर्प) साध्य अष्टवसु रुद्र अश्विनीकुमार हावा दिशा नाग स्थावर जङ्गमका प्राणीहरूलाई नाश गऱ्यो तिनीहरू पनि हजूरको ध्यानले बाँचे । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । १३-१६

वेदमा हजूर ॐकार देवताहरूमा सदाशिव शक्तिहरूमा आधार शक्ति हुनुहुन्छ । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । १७

स्थावर र जङ्गममा जहाँसम्म देहि (प्राणी) हरू रहन्छन् यो लोक जीवित रहन्छ यस्तो भनेको छ । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । १८

सोम, सूर्य, अग्निको बीचमा रहेका आकाशलाई ढाक्ने सदाशिव तीनै कालका महाकाल हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । १९

हे देवेश ! प्रभो प्रबुद्धमा र अप्रबुद्धमा पनि सृष्टि रूपले जगत् सृष्टि गर्नु हुन्छ हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २०

हजूर आकाशमा आकाश रूप हुनुहुन्छ । सर्वत्र तेजमा तेजरूप ज्ञानीमा ज्ञानरूप हुनुहुन्छ हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २१

जगत्का जीव, जगत्का प्राण, जगत्का स्रष्टा प्रभू सबै तीर्थका कारण हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २२

तेजस्वरूप सबै इन्द्रियहरूलाई ज्ञान गराउने साँख्ययोग हंसस्वरूप हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रूपदेखि अतीत रूप पिण्डस्थपद चारयुगको कलाको आधार हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २४

रेचकमा वह्निरूप, पूरकमा सोमरूप, कुम्भकमा शिवरूप भएका हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २५

पापलाई नाश गर्ने, पुण्य बढाउने, नित्य कल्याणका कारण हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २६

हजूर प्रबोध, आधार, तीन भुवनको बीज, सत्त्व रज तम स्वरूप हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २७

हजूर सोम हजूर दिनेश हजूर प्रकृतिभन्दा परआतमा अष्टत्रिंशत्कलाको आधार हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २८

सवै इन्द्रिय गुणको आधार सवै प्राणीको गुणको आधार सर्वज्ञानमय आनन्दस्वरूप हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । २९

हजूर आतमा सर्वप्रकृति गुणका अधीश्वर हुनुहुन्छ । सवै आनन्दमयको आधार हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३०

हजूर सवै यज्ञको यज्ञ हुनुहुन्छ । ज्ञानलक्षण बुद्धि हुनुहुन्छ । शव्दब्रह्म पनि हजूर हुनुहुन्छ । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३१

सवै मायाकलाको आधार सवै इन्द्रियदेखि पर सवै इन्द्रिय गुणका मालिक हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३२

रूप, गन्ध, स्पर्श, शब्द, संस्कार यिनीहरूको चार प्रकार हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३३

चार किसिमका सृष्टिको हेतु कारणको ईश्वर हुनुहुन्छ । भाव र अभावले अपरिछिन्न हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३४॥

हजूर आदि अनन्त नित्य र अनित्य पनि हजूर । हे देवेश शक्ति पनि हजूर हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हजूर एक निष्कल (कलारहित) देव सबै तीन भुवन अति सूक्ष्म अतिरूप हुनुहुन्छ । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३६॥

अनन्त कान्तियुक्त अनेक आसनमा रहेका अनन्त शक्ति संभोग गर्ने हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३७॥

व्यक्त र अव्यक्त स्वरूपले अनन्त विश्वलाई ढाकेका विश्वस्वरूप विश्वात्मा हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३८॥

हजूर हाम्रो परम विद्या, परमगति, कारणं, कर्म हुनुहुन्छ । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ३९॥

दुःखहरू नाश गर्ने, सबै लोक सृष्टि गर्ने, भुक्ति मुक्ति दिने हजूर । हे मृत्युञ्जय हजूरलाई नमस्कार । ४०

हजूर प्रकृतिको आदिपुरुष, ईश, परम शिव, प्रजाहरूको आधार हे मृत्युञ्जय ! नमस्कार । ४१॥

यसरी पवित्र भई एकाग्र चित्तले जसले कीर्तन गर्ला, भक्तिपूर्वक जसले सुन्ला हे ब्रह्मन् त्यो मृत्युको वशमा पर्नेछैन । ४२

त्यसलाई अल्पमृत्युको भय हुँदैन । चिरकालसम्म बाँच्तछ । व्याधिहरू र दुःखहरू हुँदैनन् ।

मृत्यु अति नजीक आएको समय शय आवृत्ति पाठ गरेमा त्यसलाई मृत्युले केही गर्न सक्तैन । रोगले पनि छोड्छ । ४४

पञ्चमी, दशमी, पौर्णमासीमा जसले शय आवृत्ति पाठ गर्छ त्यो शय वर्ष बाँच्तछ । ४५

हंसयोगी देवको यो परम रहस्यले दुःस्वप्न र सर्वारिष्ट विनाश गर्छ । ४७

नित्य सुस्वप्नबर्धक छ । सबै दुष्कृत र पाप नाश गर्छ । सर्वपापबाट मुक्त भई शिवलोकमा पुग्दछ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शयवर्षसम्म पुत्र–पौत्रले मुक्त भई जीवित रहन्छ। उत्तम विप्र र उत्तम पुरुष हुन्छ। ४८

मृत्युञ्जयको जपले चिरकालसम्म जीवित रहन्छ। सात जन्ममा गरेको पापबाट मुक्त हुन्छ। यसमा सन्देह छैन। ४९।

श्रीसप्तश्लोकीगीता

ॐ यो एकाक्षर ब्रह्म उच्चारण गरी मेरो स्मरण गर्दै जसले देह त्यागदछ त्यो परमगतिमा पुग्दछ। १

हे हृषीकेश हजूरको कीर्तनले जगत् खुशी हुन्छ अनुरक्त हुन्छ। डराएका राक्षसहरू (कुकर्म गर्नेहरू) दश दिशामा भाग्दछन्। सबै सिद्ध समूहहरू नमस्कार गर्दछन्। २

सबैतिर पाणि र पाउ भएका सबैतिर नेत्र शिर मुख भएका सबैतिर कान भएका ती लोकमा सबै ढाकेर रहेका छन्। ३

कवि पुराण शासन गर्ने अणु भन्दा पनि अणु सबैका धाता (सृष्टि गर्ने) चिताइ नसक्ने स्वरूप भएका तमोगुण देखि पर रहेका सूर्य जस्ता तेजिलाको स्मरण गर्नू। ४

माथि मूल तल हाँगा भएको अश्वत्थ (पिपल) लाई अव्यय भन्दछन्। जसको पात छन्द (वेद) छ। जसले त्यो वस्तु जान्दछ त्यो वेद जान्ने हुन्छ। ५

सबैको हृदयमा म वसेको छु। मबाट स्मृति ज्ञान अपोहन हुन्छ। सबै वेदले मलाई थाहा पाउनु भन्दछ। वेदान्त बनाउने र वेद जान्ने पनि म नै हुँ। ६

ममा मन लगाउ। मेरो भक्त भई मेरो पूजा गरेर मलाई नमस्कार गर। ममा लागेमा मलाई नै पाउने छौ। ७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सप्तश्लोकी दुर्गास्तुति

शिव भन्नुहुन्छ हे देवी (भवतले पाइने सवै काम गरिदिने) कलियुगमा कार्यसिद्धिका निश्चित यत्नले उपाय भन ।

हे देवी सुन कलीयुगमा सवै इष्टसाधन म भन्दछु । म तपाइँको नै स्नेहले अम्बाको स्तुति प्रकाश गर्दछु ।

भगवती ती देवी महामाया ज्ञानीहरूको पनि चित्त आकर्षण गरी मोह गर्नु हुन्छ । १

हे दुर्गे हजूरलाई स्मरण गरेमा सवै जन्तुको भय हरिदिनु हुन्छ । स्वस्थ चित्तले स्मरण गरेमा अति कल्याणकारी बुद्धि दिनु हुन्छ । सवैको उपकार गर्न सँधै आर्द्रचित्त भएकी हजूर बाहेक दारिद्र्य दुःख हरिदिने अरू कोही पनि छैन । २

सवै मङ्गलको मङ्गल भएकी सवै अर्थ सिद्ध गरिदिने शरण लिने तीन आँखा भएकी हे गौरी नारायणी हजूरलाई नमस्कार । ३

शरणमा आएका दीनको परित्राणमा लागिरहने सवैको दुःख नाश गर्ने हे देवी नारायणी हजूरलाई नमस्कार । ४

सर्वस्वरूप, सवैको मालिक, सवै शक्तिले युक्त हे देवी हामीलाई भयदेखि बचाउनुहोस् । हे दुर्गे देवी हजूरलाई नमस्कार । ५

खुशी हुनु भए सवै रोगलाई नाश गर्नुहुन्छ । रिसाउनु भए सवै अभीष्ट मनोरथ नाश गर्नुहुन्छ । हजूरको आश्रय गर्ने मानिसलाई आपत आइपर्दैन । हजूरको आश्रित गर्नेहरू अरूको आश्रय हुन्छन् । ६

हे सवैको ईश्वरी ! तीन लोकको सवै बाधा शान्ति गर्नुहोस् । यसै गरी हजूरले हाम्रो वैरीको विनाश गरिदिनु होस् । ७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीदेव्यथर्वशीर्षम्

महादेवीले-भन्नु भयो । म ब्रह्मस्वरूपिणी छु मबाट प्रकृति पुरुषात्मक जगत् सृष्टि भयो ।

मन्त्रहरूको मातृका देवी, शब्द मध्यमा, ज्ञानरूपिणी, ज्ञानका मध्यमा ज्ञान रूपिणी, ज्ञानका मध्यमा चिन्मय, शून्यहरूमा शून्यको साक्षिणी भएकी जसदेखि अर्को श्रेष्ट छैन ती यी दुर्गा भनिएकीछन् ती दुर्गम (जान्न नसकिने) दुराचार नाश गर्ने संसाररूपी समुद्र देखिन् पार गरि दिने दुर्गादेवीलाई संसारदेखि डराएको म नमस्कार गर्छु ।

जो सबै शास्त्रको सिद्धान्तछ जो सबैको हृदयमा अनुगत (रहेको) छ जो सर्वस्वरूपछ जो सबैमा रहेकोछ । त्यो चित्तत्त्व उपासना गर्छौं ।

समाप्तम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री गणेशायनमः । श्री गुरवे दक्षिणामूर्तये नमः ।

श्री हर उवाच ।

ब्रह्मस्थानसरोजरत्नविलसच्छान्तस्वरूपस्थितं
स्फूर्जत्सूर्यरुचिं वराभयकरं कर्पूरकुन्दोज्वलम् ॥
श्वेतस्रग्वसनानुलेपनयुतं विद्युद्युता कान्तया
संश्लिष्टार्द्धतनुं प्रसन्नवदनं वन्दे गुरुं सागरम् ॥१॥

मोहध्वान्तमहान्धविग्रहवतां चक्षूंषि चोन्मीलयन्
यश्चक्रे रुचिराणि तानि दयया ज्ञानाञ्जनान्यञ्जनैः ॥
व्याप्तं ज्ञानमयं जगत्त्रयमयं तत्त्वप्रबोधोदयं
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ॥२॥

मातङ्गी भुवनेश्वरी च वगला धूमावती भैरवी
तारा छिन्नशिरोधरा भगवती श्यामा रमा सुन्दरी ॥
दातुं न प्रभवन्ति वाञ्छितफलं यस्य प्रसादं विना
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ॥३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

काशी-द्वारवती-प्रयाग-मथुराऽयोध्या-गयाऽवन्तिका-
मायापुष्कर-काञ्चि-कोशलपुरी-श्रीशैलविन्ध्यादयः ।।
नैते तारयितुं भवन्ति कुशला यस्य प्रसादं विना
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ।।४।।

रेवा-सिन्धु-सरस्वती-त्रिपथगा-सूर्यात्मजा-कौशिकी
गंगासागरसंगमाद्रितनया-गोदा च चर्मण्वती ।।
नालं प्रोक्तफलप्रदानविषये यस्य प्रसादं विना
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ।।५।।

सत्कीर्तिं विमलं यशः सुकविता पाण्डित्यमारोगिता
वादे वाक्पटुता कुले चतुरता गाम्भीर्यमक्षोभिता ।।
प्रागल्भ्यं प्रभुता गुणे निपुणता यस्य प्रसादं विना
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ।।६।।

लोकेशोहरिरम्बिका स्मरहरो माता पिताऽभ्यागताः
आचार्याः कुलपूजिता यतिवरा विप्रास्तथा भिक्षुकाः ।।
नैते यस्य तुलां व्रजन्ति कलया कारुण्यवारांनिधि
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ।।७।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ध्यानं दैवतपूजनं जपतपोदानाग्निहोत्रादयः
पाठो होमनिषेवणं पितृमखा अभ्यागतार्चाबलिः ॥
एते व्यर्थफला भवन्ति नियतं यस्य प्रसादं विना
तं वन्दे शिवरूपिणं निजगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदम् ॥८॥

यः पूर्वाभिमुखः कृताञ्जलिपुटः श्लोकाष्टकं वै पठेत्
पौरश्चर्यविधिं विनापि लभते मन्त्रस्य सिद्धिं पराम् ॥
नो विघ्नैः परिभूयते प्रतिदिनं प्राप्नोति पूजाफलम्
देहान्ते परमं पदं च लभते यद्योगिनां दुर्लभम् ॥९॥

सारात्सारतरं प्रकाशितमिदं स्वान्तः स्थितं श्रीगुरुं
नेपाले शिवशक्तिमण्डलयुते कैलाशचिन्तामणौ ॥
सर्वेषाञ्च प्रधानपूजितगुरुं सर्वार्थसिद्धिप्रदं
यत्कर्तव्यपदार्थसर्वविषये चादौ गुरुं चिन्तयेत् ॥१०॥

इतिश्री वामकेश्वरतन्त्रे हरगौरीसंवादे श्रीदक्षिणामूर्तिगुरुस्तवराजः समाप्तः ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मुद्रकः— श्री ५ को सरकारको छापाखाना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu